

PIRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİNİN TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ
Yüksek Lisans Tezi

Latife KUYUGÖZ

Eskişehir 2023

PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİNİN TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ

Latife KUYUGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Reşit KARAASLAN**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 2023**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Latife KUYUGÖZ'ın "**Piramit Satış Sistemlerinin Türk Ceza Hukukundaki Yeri**" başlıklı tezi **15/06/2023** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, **Kamu Hukuku Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Doç. Dr. Reşit KARAASLAN	
Üye	: Prof. Dr. Gökhan GÜNEYSU	
Üye	: Dr. Öğr. Üy. Semih YUMAK	

Prof. Dr. Saime ÖNCE
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİNİN TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ

Latife KUYUGÖZ

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2023

Danışman: Doç. Dr. Reşit Karaaslan

Piramit satış sistemleri, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 80. maddesi kapsamında yasaklanmıştır. Para ya da malvarlığı kazanılacağına dair vaatler verilmesi nedeniyle kısa yoldan zengin olma hayali kuran çok sayıda kişinin katıldığı, ancak çoğu insanın para kaybetmesi ile sonuçlanan bu sistemlerin yasaklanması ile hem zayıf konumda olan tüketicilerin hem de kamu düzeninin korunması amaçlanmıştır. Çalışmamızda öncelikle piramit satış sistemlerine ilişkin genel bilgilere yer verilmiş, bu sistemlerin karşılaştırmalı hukuktaki ve Türk hukukundaki yeri irdelenmiştir. Ardından, aralarında benzerlik bulunması nedeniyle doktrinde piramit satış sistemleri ile karıştırılan yasal ve yasal olmayan sistemler ile ilgili bilgi verilmiş, bu sistemler ile farkları ortaya konularak aralarındaki çizgi belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Akabinde, piramit satış sisteminin kurulması, yayılması ve tavsiye edilmesi yasağına ilişkin özel hukuk ve idari yaptırımlar ele alınmıştır. Çalışmamızın ana konusunu ise piramit satış sistemlerine ilişkin getirilen yasağa aykırı davranan kişiler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanacağını düzenleyen Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 77. maddesinin 17. fıkrası oluşturmaktadır. Zira Türk Ceza Kanuna genel bir gönderme yapan bu düzenleme nedeniyle doktrinde piramit satış sistemlerinin hangi suç kapsamında cezalandırılacağı tartışmalıdır. Bu nedenle çalışmamızda piramit satış sistemlerinin Türk Ceza Hukukundaki yerinin, doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında saptanması amaçlanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda çalışmamızın ikinci bölümünde, doktrinde piramit satış sistemlerinin uygun düştüğü iddia edilen suç tipleri incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Piramit satış sistemleri, Saadet zinciri, Ponzi, Çok katlı pazarlama sistemi, Dolandırıcılık.

ABSTRACT

THE PLACE OF PYRAMID SALES SYSTEMS IN TURKISH CRIMINAL LAW

Latife KUYUGÖZ

Department of Public Law

Anadolu University, Graduate School of Social Science, June 2023

Supervisor: Assist. Prof. Reşit KARAASLAN

Pyramid sales systems are prohibited under Article 80 of the Consumer Protection Law No. 6502. The prohibition of these systems, in which a large number of people who dream of getting rich in a short time due to promises of earning money or assets, but which result in most people losing money, aims to protect both consumers who are in a weak position and public order. In our study, firstly, general information on pyramid selling systems is given and the place of these systems in comparative law and Turkish law is analyzed. Then, information on legal and illegal systems, which are confused with pyramid sales systems in the doctrine due to the similarities between them, is given, and the line between these systems is tried to be clarified by revealing their differences. Subsequently, private law and administrative sanctions regarding the prohibition of the establishment, dissemination and recommendation of pyramid selling systems are discussed. The main subject of our study is paragraph 17 of Article 77 of the Law on the Protection of Consumers, which regulates that the relevant provisions of the Turkish Criminal Code will be applied to persons who violate the prohibition on pyramid sales systems. Due to this regulation, which makes a general reference to the Turkish Criminal Code, it is controversial in the doctrine under which offense the pyramid sales systems will be punished. For this reason, our study aims to determine the place of pyramid sales systems in Turkish Criminal Law in the light of the opinions in the doctrine and the decisions of the Court of Cassation. In line with this purpose, in the second part of our study, the types of crimes that are claimed to be appropriate for pyramid selling systems in the doctrine will be examined.

Keywords: Pyramid selling systems, Ponzi scheme, Ponzi, Multilevel marketing system, Fraud.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin hazırlanma aşamasında bilgi, fikir ve önerileri ile bana yardım eden saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Reşit Karaaslan'a ve tüm eğitim hayatım boyunca olduğu gibi yüksek lisans dönemimde de maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem Yurdagül Kuyugöz' e ve babam Hasan Kuyugöz' e teşekkür ederim.

06/07/2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Latife KUYUGÖZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİNİN TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ.....	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİ.....	4
1.1.Piramit Satış Sisteminin Tanımı.....	4
1.2. Piramit Satış Sisteminin Karşılaştırmalı Hukuktaki Yeri	5
1.2.1. Piramit satış sistemlerinin Avusturya Hukukundaki yeri	5
1.2.2. Piramit Satış Sistemlerinin Alman Hukukundaki Yeri	6
1.2.3. Piramit Satış Sistemlerinin Diğer Ülkelerdeki Yeri	6
1.3. Piramit Satış Sisteminin Türk Mevzuatındaki Yeri	7
1.4. Piramit Satış Sistemindeki Terim Sorunu	12
1.4.1. Piramit satış sisteminin ponzi sisteminden farkı	12
1.4.2. Piramit satış sisteminin kartopu sözleşmesi /sisteminden farkı	16
1.4.3. Piramit satış sisteminin zincirleme/ zincir mektup sisteminden farkı.....	18
1.5. Piramit Satış Sisteminin İşleyişi.....	19
1.6. Piramit Satış Sisteminin Türleri.....	21

1.7. Piramit Satış Sisteminin Unsurları.....	21
1.7.1. Piramit satış sistemine girmek için bir miktar para veya mal varlığı ortaya koyma	22
1.7.2. Bir miktar para ya da malvarlığı kazanma ümidi verme	24
1.7.3. Kazanma ümidi verilen parayı veya mal varlığını katılımcının sisteme yeni üye kazandırmasına bağlı kılmak.....	26
1.7.4. Para ya da malvarlığı kazanmayı sisteme katılan diğer katılımcıların koşullara uygun davranmasına bağlı kılma	28
1.7.5. Sistemin gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklenti sistemi olması	28
1.8. Piramit Satış Sistemi İle Çok Katlı Pazarlama Sistemi Arasındaki Farklılıklar.....	30
1.9. Piramit Satış Sistemi ile Kripto Para Sistemi Arasındaki Farklılıklar	37
1.10. Piramit Satış Sistemine Girişi Sağlayan Piramit Satış Sözleşmesi	39
1.10.1. Piramit satış sistemine girişi sağlayan piramit satış sözleşmesinin hukuki niteliği	39
1.10.2. Piramit satış sistemine girişi sağlayan piramit satış sözleşmesinin sona ermesi... ..	43
1.11. Piramit Satış Sisteminde Sorumluluk	45
1.11.1. Tedbir almaya yetkili makam.....	45
1.11.2. Piramit Satış Sistemlerine İlişkin Doğan Yaptırımlar	48
1.11.2.1. Genel Olarak	48
1.11.2.2. Özel hukuk yaptırımı	49
1.11.2.3. İdari yaptırım	54
2. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİNİN TÜRK CEZA HUKUKU ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	56
2.1. Piramit Satış Sistemleri Cezalandırılmalı Mıdır?.....	56
2.2. Piramit Satış Sistemleri Hangi Suç Kapsamında Cezalandırılmalıdır?	57

2.2.1. Piramit satış sistemleri kumar suçu kapsamında cezalandırılabilir mi?.....	59
2.2.2. Piramit satış sistemleri dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılabilir mi?	62
2.2.2.1. Piramit satış sistemini kuranların dolandırıcılık suçu kapsamında sorumlulukları	63
2.2.2.2. Piramit satış sistemine sonradan katılan kişilerin dolandırıcılık bağlamında sorumluluğunun incelenmesi	69
2.2.2.3. Piramit satış sistemleri nitelikli dolandırıcılık kapsamında cezalandırılabilir mi?	72
2.2.2.4. Piramit satış sistemlerinde içtima sorunu.....	77
2.2.2.5. Piramit satış sistemlerinde dolandırıcılık bağlamında elektronik sistemin durdurulması sorunu	79
2.2.3. Piramit satış sistemlerinin cezalandırılmasına yönelik TCK’da ayrı bir suç düzenlemesi yapılmalı mı?	82
2.2.4. Piramit satış sistemleri TTK’da düzenlenen haksız rekabete ilişkin hükümler kapsamında cezalandırılabilir mi?.....	85
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR/ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1. Piramit satış sistemi ile Ponzi sistemi arasındaki farklılıklar.....	15
Tablo 1.2. Piramit satış sistemi/ Ponzi sistemi ile Kripto Para-Bitcoin arasındaki farklılıklar.....	38

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Piramit satış sisteminin kuruluşu ve işleyişi.....	19
Şekil 1.2. Piramit satış sisteminin katılımcı sayısı.....	29

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.k.	: Adı geçen kaynak
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bakanlık	: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
bkz.	: Bakınız
BTC	: Bitcoin
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
Çev.	: Çevirmen
E.	: Esas Numarası
İYDKSY	: İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği
K.	: Karar Numarası
KK.	: Kabahatler Kanunu
Kontrolörler Yönetmeliği	: Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü Kontrolörler Yönetmeliği
m.	: Madde
s.	: Sayfa
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UWG	: Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamındaki

GİRİŞ

Geçmişten günümüze her dönemde, kısa yoldan para kazanma hayaline sahip insanlar var olmuştur. İnsanların bir koyup iki almak, hatta daha da fazlasını kazanmak hayaline sahip olduğunu fark eden ve bu hayallerini istismar etmek isteyen insanlar da her dönemde ortaya çıkmıştır. Bu insanlar çeşitli senaryolar, sistemler, yollar bulmuş ve kısa yoldan zengin olunacağına dair vaatler vererek binlerce insanı bu yollara dahil etmiştir. Ancak sonunda birçok insan bu yollardan maddi- manevi zararlar almıştır. Bu gerçekle yüzleşildiğinde anlaşılacaktır ki bedava peynir sadece fare kapanında olur sözü doğrudur. Sonradan zarar görmemek için vaatlerle karşılaşıldığında bu söz akla getirilmelidir.¹

Son yıllarda hem ülkemizde hem dünyada sık sık farklı şekillerde ortaya çıkan ve birçok insanı mağdur etmesi nedeniyle dikkat çeken piramit satış sistemlerinde de kısa yoldan para kazanma vaatleri verilmektedir. Kimilerinin zengin olduğu, buna karşın birçok insanın maddi manevi zarar ettiği piramit satış sistemleri zayıf konumda olan tüketiciyi ve kamu düzenini korumak için Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 80. maddesi kapsamında yasaklanmıştır. Ancak uygulamada sık sık karşımıza çıkan piramit satış sistemleri ile ilgili doktrinde sınırlı sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle ele alınması gereken birçok hususa sahip olan ve doktrinde görüş ayrılıklarına sebebiyet veren piramit satış sistemini, kapsam olarak bağlantılı olduğu farklı anabilim dallarında ve tüketici, ticaret gibi farklı hukuk dallarında gerçekleştirilen çalışmalar, diğer ülkelerdeki hukuki düzenlemeler, çeşitli doktrinsel görüşler, güncel içtihatlar ışığında inceleyerek akademik birikime ve uygulamaya katkı sağlamak çalışmamızın bir amacıdır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, piramit satış sistemleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Piramit satış sistemlerinin tanımı, karşılaştırmalı hukuktaki ve Türk mevzuatındaki yeri, işleyişi, türleri, unsurları, bu sisteme girişi sağlayan piramit satış sözleşmesi bu bölümde incelenmiştir. Ayrıca piramit satış sistemini ifade etmek için literatürde kullanılan ancak aralarında bazı farklar mevcut olması nedeniyle piramit satış sistemi terimi yerine kullanılmaması gerektiğini düşündüğümüz yasal olmayan ponzi, kartopu sözleşmesi, zincirleme/zincir mektup sistemlerini bu bölümde açıklayıp aralarındaki ortak ve farklı özellikler ortaya konulmuştur. Yine piramit

¹H. Tokat (2018). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine göre piramit satış sistemleri. *Terazi Hukuk Dergisi*, 13 (146), s. 54-55.

satış sistemleri ile aralarında yapısal benzerlik bulunması nedeniyle sıklıkla karıştırılan doğrudan satışın geliştirilmiş bir türü olan çok katlı pazarlama sistemleri hakkında bu bölümde bilgi vermenin ve yasal olmayan piramit satış sistemleri ile farklarının ortaya konularak aralarındaki çizginin belirginleştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Zira bu benzerliği fırsata çevirerek yasal düzenlemeleri dolanmayı amaçlayan piramit satış sistemlerinin kurucuları, sistemlerini çok katlı pazarlama sistemlerine yaklaştırmaya çalışmaktadır ya da çok katlı pazarlama sistemleri bir süre sonra piramit satış sistemlerine dönüşebilmektedir. Bunun önüne geçebilmek ve yasal olan çok katlı pazarlama sistemine katılmak isteyen tüketiciyi bilinçlendirmek için aralarındaki farkların tespiti önem arz eder. Son dönemlerde adından sıkça söz edilen kripto para birimlerinin piramit satış sistemi/ponzi sistemi ile benzerlik gösterdiği iddiası göz önüne alınarak bu iki sistemin ortak ve farklı yönleri de çalışmamızda değerlendirilmiştir.

Yasal olmayan bu piramit satış sistemleri ile ilgili gerekli incelemeleri yapması için Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80/3'de Gümrük ve Ticaret Bakanlığına verilen yetkiler ve bu sisteme ilişkin özel hukuk ve idari yaptırımlar ilk bölümde ele alınmaktayken çalışmamızın ana konusunu oluşturan cezai yaptırımlar ikinci bölümde ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünün ilk kısmında piramit satış sistemlerinin cezalandırılmasının gerekip gerekmediği doktrinsel görüşler kapsamında irdelenmiştir. Piramit satış sisteminin cezalandırılması gerektiğine ilişkin karar veren kanun koyucu tarafından Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 77/17. maddesi ile piramit satış sistemlerine ilişkin getirilen yasağa aykırı davranan kişiler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. Lakin bu kişilere TCK'nın hangi hükmünün uygulanacağını belirtmeyen, Türk Ceza Kanunu'na genel bir gönderme yapan bu düzenleme nedeniyle doktrinde piramit satış sistemlerinin hangi suç kapsamında cezalandırılacağı tartışmalıdır. Yargıtay yıllardır bu sistemler için öngörülen yasağa uymayan kişiler hakkında dolandırıcılığa ilişkin hükümleri uygulayarak karar verse de doktrinde bu husus halen tartışılmaktadır. Doktrinde bu sistemlere dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık, kumar gibi suç tiplerinin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşler olduğu kadar, bu sistemler için ayrı bir suç düzenlemesi yaratılması gerektiğine ilişkin görüşler de mevcuttur. Bu nedenle çalışmamızda bu sistemlerin Türk ceza hukukundaki yerini tespit etmek esas olarak amaçlanmıştır. Esas amacı bu olan monografik

çalışmamızda, her ne kadar dolandırıcılık, kumar gibi suç tipleri, haksız rekabete ilişkin cezai hükümler incelenecekse de çalışmanın hacmini genişletmemek maksadıyla ve bu suçlarla ilgili doktrinde çok çalışma olması nedeniyle suçların tipikliği ile ilgili açıklamalar piramit satış sistemi çerçevesinde gerektiği kadar incelenecektir. Bu inceleme sırasında; Titan, Çiftlikbank, Maxinet gibi güncel olaylar, geçmişten günümüze bu hususta verilen Yargıtay kararları, doktrindeki görüşler ele alınmıştır. Suç tipleri uygulanırken ortaya çıkabilecek olan sorunlar da incelenerek hangi suç tipinin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşümüz belirtilecektir.

1. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİ

1.1.Piramit Satış Sisteminin Tanımı

Piramit satış; katılımcının, daha önce sisteme dahil olmuş olan katılımcıların gelirlerini oluşturan belirli bir miktardaki katılım bedelini ödeyerek girdiği, yeni katılımcılar bulması ve diğer katılımcıların da sistemin koşullarına uygun davranması halinde kazanç sağlayabildiği piramitsel bir yapıya dayanan ve zincirleme şekilde sürdürülen, karşılıklı bir para dağıtım sistemidir.² Para veya malvarlığı kazancı ümidi verilmesi nedeniyle kısa yoldan zengin olma hayali kuran çok sayıda kişinin sisteme katılması sonucu bu sistem piramit şeklinde yukarıdan aşağıya genişleyerek büyür.³ Lakin belli bir aşamadan sonra yeni katılımcı bulmanın imkansızlığı nedeniyle⁴ sistemin yukarısında bulunan az sayıda insanın para kazanması, tabandaki çok sayıda insanın ise para kaybetmesi ile sonuçlanan bu sistem⁵ zayıf konumda olan tüketicilerin hem de kamu düzeninin korunması amacıyla 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun (TKHK) 80. maddesi kapsamında yasaklanmıştır.⁶ TKHK m. 80 ise piramit satışı şu şekilde tanımlamıştır;

“Piramit satış; katılımcılarına bir miktar para veya malvarlığı ortaya koymak karşılığında, sisteme aynı şartlar altında başka katılımcılar bulma koşuluyla bir para veya malvarlığı kazancı olanağı ümidi veren ve malvarlığı kazancının elde edilmesini tamamen veya kısmen diğer katılımcıların da koşullara uygun davranmasına bağlı kılan, gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklentisi sistemidir.”⁷

Söz edilen maddedeki tanımdan da anlaşılacağı üzere sistemin bir satış faaliyeti içermesi koşul olarak belirtilmemiştir. Zira piramit satış sisteminin amacı herhangi bir ürün satımı değil, sisteme para veya malvarlığı karşılığı girmek ve sisteme dahil olacak yeni katılımcılar bulmaktır. Ancak yasal bir doğrudan pazarlama yöntemi olan network

²H. Hakeri (2001). Zincirleme-pramitsel oyunlar düzenleme suçu. *Yargıtay Dergisi*, 27(1-2), s. 137-172.; N. Güragaç (2006). Doğrudan Pazarlama Yönelimlerinden Çok Katlı Pazarlama. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.36.; V. Maviş (2015). Dolandırıcılık suçunun hile unsuruna ilişkin sorunlar. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 1, s. 597-626.; A. Zevkliler ve Ç. Özel (2016). Tüketicinin Korunması Hukuku. (1.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

³Maviş, 2015, **a.g.k.**, 619.

⁴İ. Başbüyük (2019). Dolandırıcılık Suçunda Hile Unsuru. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 292.

⁵Güragaç,2006, **a.g.k.**, 36.

⁶S. Çabri (2016). 6502 Sayılı Kanun’a Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi. (1.Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

⁷6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6502&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim: 04.12.2022)

marketing (çok katmanlı satış) sistemine benzemek maksadıyla kanuna karşı hile mahiyetinde göstermelik mal ve/veya hizmetler satılması durumunda da mevzubahis bu sistemleri piramit satış sistemi tanımı içinde ele almak gerekmektedir.⁸

1.2. Piramit Satış Sisteminin Karşılaştırmalı Hukuktaki Yeri

1.2.1. Piramit satış sistemlerinin Avusturya Hukukundaki yeri

Avusturya Ceza Kanunu'nun⁹ 168a maddesi ile piramit satış sistemleri, açık bir şekilde "zincirleme oyunlar ve piramit oyunları" başlığı altında detaylıca açıklanmış ve başlı başına bir suç olarak tanzim edilmiştir. Söz konusu düzenleme şu şekildedir:¹⁰

"Paragraf 168a: Zincirleme oyunlar ve piramit oyunları

(1) Her kim, katılımcılarına, bir malvarlığı yararı sağlanması karşılığında, buna ya da bununla bağlantılı bulunan bir sisteme, aynı koşullar altında ilave katılımcılar eklenilmesi koşulu altında, söz verildiği ve malvarlığı yararının elde edilmesinin, tamamıyla ya da kısmen, her yeni katılımcının koşullara uygun hareket etmelerine bağlı tutan (zincirleme oyun ya da piramit oyunu) bir kazanç elde etme sistemini,

- 1. İşleme koyar ya da düzenler ya da,*
- 2. Buluşma, bilgi kitapçıkları yoluyla ya da birçok katılımcıya reklam yapmak için uygun başka bir şekilde yayar ya da*
- 3. Böyle bir sistemi meslek haline getirerek başka bir şekilde yaymayı destekler*

ise, sistemin yalnızca kamunun yararına bir amaç için düzenlenmesi ve sadece düşük bir tutarın elde edilmesinin talep edilmesi hariç olmak üzere, bir altı aya kadar hapis ya da 360 günlük birime kadar para cezası ile cezalandırılır.

(2) Her kim, fiil yoluyla çok sayıda insana ağır zararlar verirse, üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Söz konusu düzenleme incelendiğinde görülmektedir ki piramit satış sistemlerini işleme koyan, düzenleyen, yayan veya sistemi meslek haline getirerek başka bir şekilde yaymayı destekleyen kişiler cezalandırılmaktadır. Anlaşılmaktadır ki yalnızca sisteme

⁸A. Savaş (2016). *Network Marketing Sözleşmesi*. (1.Baskı), İstanbul: Der Yayınları, s.14-17.

⁹23. 01. 1974 gün ve 60/ 1974 sayılı Avusturya Ceza Kanunu (Das Österreichische Strafgesetzbuch (StGB)).

¹⁰J. Wessels and T. Hillenkamp (2009). Malvarlığına karşı suçlar ve ekonomik suçluluk: Avusturya Ceza Kanunu'nda başkasının malvarlığına karşı suçlar. (Çev: Gülsün Ayhan Aygörmez) (Ed: Y. Ünver), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 240.

katılan kişi, sistemi yaymak veya sistemi meslek haline getirerek başka bir şekilde yaymayı desteklemek gibi düzenlemede suç sayılan eylemleri gerçekleştirmediği sürece cezalandırılmaz.

1.2.2. Piramit Satış Sistemlerinin Alman Hukukundaki Yeri

Almanya’da piramit satış sistemleri, Haksız Rekabete Karşı Kanunun (Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (UWG)) 3. paragrafının 3. fıkrası ve bunun Eki’nin 14 numaralı düzenlemesi ile yasaklanmıştır. Bu düzenleme gereğince; “*Kartopu sistemi veya piramit sistemin yalnızca veya en azından esas olarak diğer katılımcıları sisteme dahil ederek ücret alma olasılığı için mali katkı gerektiren bir satış promosyonu sisteminin başlatılması, işletilmesi veya teşvik edilmesi*” tüketicilere karşı her zaman yasaktır.¹¹

Piramit satış sistemleri, dolandırıcılık suçunun unsurlarını barındırıyorsa Alman Ceza Kanunu’nun (Strafgesetzbuch StGB) 263. maddesinde¹² düzenlenen dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılmaktadır. Bunun dışında, ticari faaliyeti sırasında tüketicileri hizmet, mal ya da hak satın almaya teşvik etmek için vaatte bulunan herkes, üçüncü bir kişiden menfaat elde edeceğine yönelik söz vererek başka kişileri benzer işler yapmaya teşvik ederse, UWG’ nın 16. maddesinin 2. fıkrası¹³ kapsamında da cezalandırılır.¹⁴ Bu suç soyut tehlike suçudur. Bu nedenle herhangi bir zararın meydana gelmesi gerekmemektedir. Sistemi kurmaya yönelik girişim dahi bu suç kapsamında cezalandırılır.¹⁵

1.2.3. Piramit Satış Sistemlerinin Diğer Ülkelerdeki Yeri

¹¹https://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/anhang.html (Erişim Tarihi: 04.01.2023) (Bu Kanun maddesi tarafımdan Türkçe’ ye çevrilmiştir.)

¹²“(1) Yanlış olguları gerçek gibi göstermek veya gerçek olguları gizlemek suretiyle, bir kişiyi hataya düşürerek veya hatayı sürdürerek, kendisine veya üçüncü bir şahsa malvarlığında hukuka aykırı bir artma sağlamak suretiyle, başkasının malvarlığına zarar veren kişi, beş yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır.” (Ö. Tahan (2021). Kripto paraların Türk ve Alman ceza hukuku düzenlemeleri yönünden değerlendirilmesi. *Suç Ve Ceza*, 14(1), s.143.)

¹³Haksız Rekabet Kanunu (UWG) 16 Abs. 2 şu şekilde düzenlenmiştir; “*Ticari faaliyeti sırasında, başkalarını benzer işlemlere teşvik etmesi halinde gerek düzenleyicinin kendisinden gerekse üçüncü bir kişiden özel menfaatler elde edeceğini vaat ederek tüketicileri mal, hizmet veya hak satın almaya teşvik etmeyi taahhüt eden kişi, bu reklamın niteliğine göre, diğer müşterilere yapılan reklamlar karşılığında elde edilecek menfaatler, iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*” (https://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/16.html (Erişim Tarihi: 04.01.2023)) (Bu Kanun maddesi tarafımdan Türkçe’ ye çevrilmiştir.)

¹⁴Tahan, 2021, **a.g.k.**, 143.

¹⁵Detaylar için bakınız; R. Karaaslan (2023). Die strafbarkeit der progressiven kundenwerbung. (1. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.; https://de.wikipedia.org/wiki/Schneeballsystem#Geschichtliche_und_rechtliche_Aspekte (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

İsviçre’de Haksız Rekabete İlişkin Federal Kanunun 3. maddesinin r fıkrası ile kartopu, çığ veya piramit şeması olarak belirtilen piramit satış sistemleri yasaklanmıştır. Bu düzenlemede sistemin mal veya hizmet satışına daha az odaklandığı, diğer insanları işe alma yoluna esasen dikkat ettiği vurgulanmıştır.¹⁶

İngiltere’de 1973 Adil Ticaret Kanunu’na¹⁷ koyulan hükümler ile piramit satış sistemleri ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve yasaklanmıştır. Bu düzenlemelerde üyelik ücretlerinden esas faydayı sağlayan piramidin kurucularının ve sisteme daha sonradan katılarak yeni üyeler bulmaya çalışan piramidin alt derecelerindeki üyelerin sorumluluğu birbirinden bağımsız olarak düzenlenmiştir.¹⁸

Piramit satış sistemleri; Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Kolombiya, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, İtalya, İran, Hollanda, Estonya, Hong Kong, Macaristan, İzlanda, Japonya, Rusya Fedarasyonu gibi birçok ülkede de yasaklanmıştır.¹⁹

1.3. Piramit Satış Sisteminin Türk Mevzuatındaki Yeri

Ülkemizde özellikle meşhur “Titan saadet zinciri” olayıyla 1990’lı yıllarda gündeme gelen piramit satış sistemi, Türk tüketici hukukunu pozitif temele kavuşturan mülga 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da yer almamaktaydı. Titan saadet zincirine üye olan kişilerin şikayetleri üzerine sürdürülen soruşturmalar ve açılan davalar sonucunda, Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 24.11.1998 tarihli kararıyla piramit satış sistemleri detaylıca tanımlanmış ve bu sistem devlet müdahalesi ile kapatılmıştır. Söz konusu kararın gerekçesi şu şekildedir:²⁰

“Somut olay yukarıda değinilen hususlar ışığında ele alınıp değerlendirildiğinde; Hakan Kenan’ın T.... Uluslararası Bilgi İşlem ve Matematiksel Kazanç Sistemleri Ticaret Danışmanlık Hizmetleri.” adı ile sistemi kurup, para toplamak ve organizasyonda görev alacak kişileri saptadığı, kurucu olarak kendisine T.... ve Türkiye Direktörü payesini verdiği, lüks yerlerde yemekli ve müzikli toplantılar düzenlediği, toplantıya katılanların kendi araçlarıyla toplantıya katılmaları ve toplantıdan hemen sonra yine araçlarıyla kimse ile görüşmeden ayrılmalarının sağlandığı, yapılan konuşmalarla 26 ülkede organize oldukları, iflas etmelerinin söz konusu

¹⁶<https://law.ch/lawinfo/schneeballsystem-pyramidensystem-ponzi-modell/rechtliches> (Erişim Tarihi: 04.01.2023).; https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/223_223_223/de#a3 (Erişim Tarihi: 04.01.2023); (http-15).

¹⁷25.07.1973 gün ve 1973/41 sayılı Adil Ticaret Kanunu (Fair Trading Act).

¹⁸Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622.

¹⁹https://tr.wikipedia.org/wiki/Piramit_sistemi (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

²⁰Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 24.11.1998 tarih ve 1998/280 Esas ve 1998/359 Karar sayılı kararı. (Corpus Mevzuat ve İçtihat Programı)

olmayacağı şeklinde telkinde bulunulduğu, üyelere gizlilik anlaşması imzalatıldığı, kabul başvurusunda uluslararası bir yapılandırma içinde olduklarını gösterecek şekilde DATA ADMINISTRATION SERVICES DAS AG Merkezi Zug-İsviçre tarafından yönetilen T.... INTERNATIONAL başlığını kullandıkları, gizlilik anlaşması ile organizasyon hakkında kişilerin birbirlerini bilgilendirmeleri engellenip, konuşulanların gizli kalmasının sağlandığı, konuşmacılara çeşitli matematiksel tablolar ve işlemlerle üye olduklarında çok para kazanacakları yönünde telkin ve açıklamalarda bulunulduğu, kendi servetlerinden örnekler verilerek bu sistemin çok kazançlı bir sistem olduğu düşüncesinin katılanların zihninde oluşturulduğu, üye olmaya karar verilenlere hemen form imzalatılarak alkışlarla, t...lı olduğu belirtilerek tebrik edildiği ve kendisine lider unvanı verildiği, tahsil edilen paraların T..... Direktör, sistem müdürü, sistem müdür yardımcısı, sistem danışmanı, sistem yöneticisi, lider ve data arasında paylaştırıldığı, bu şekilde katılımcının inceleme ve araştırma eğiliminin etkisiz hale getirildiği, bu organizasyon içinde H. Kenan'ın T... ve direktör, Fevzi Barbaros'un İstanbul sistem müdürü, Ahmet Hakan'ın İzmir sistem müdürü, Serdar'ın sistem müdür yardımcısı, Levent, Reneve Thorsten'in data adına toplantılara katılıp, bu kuruluş adına faaliyet yürüttükleri, üye kayıtlarını tuttukları ve kuryelik yaptıkları; bu sanıkların eylem birliği içerisinde hile ve desiselerle mağdurların fikri faaliyetlerini etkiledikleri, onlarda psikolojik bir körlük yarattıkları, matematiksel işlem ve tablolarla üyelere hatalı bir inanç meydana getirdikleri, çok para kazanılacağı vaadi, yüksek volümlü müzik, devamlı alkışlarla katılımcıların sağlıklı düşünme yeteneğinin ortadan kaldırıldığı, oluşan hatalı inanç ve kanaatin devamının sağlandığı, belirtilen sanıkların, toplantıya katılmalarından üye olunmasına kadar ki zaman içerisinde ustaca hazırlanmış mizansen ve yalanlarla mağdurları kandırdıkları, kullanılan hile ve desisenin mağdurların buldukları subjektif durum nazara alındığında kandırıcı nitelikte olduğu, sanıkların gerçek durumu açıklamadıkları zira, sistem gereği zincirin halkaları genişledikçe üye temin etmenin zorlaşacağı, belli bir müddet sonra üye temininin imkânsız hale geleceği ve sistemin bu aşamada çökeceği, son üye olanların bu işleyiş içerisinde para kazanma olanağının bulunmadığı, bu durumun bilinçli olarak gizlendiği, bu eylemler nedeniyle mağdurlar zarara uğratarak sanıkların haksız kazanç elde ettikleri, bir kısım mağdurların başlangıçta ödedikleri katılım bedelini daha sonra kendilerinin de üye bulmak suretiyle zararlarının giderilmiş olmasının sanıklar açısından oluşan suçu ortadan kaldırmayacağı, bu şekilde sanıkların eylemlerinin hukuki boyuttan çıkıp cezai sorumluluğu gerektiren dolandırıcılık suçu niteliğini aldığı anlaşılmıştır.”

Piramit satış sistemleri Yargıtay tarafından detaylıca ele alınsa da bu sisteme ilişkin mevzuatta bir düzenleme bulunmamasından faydalanan piramit satış sistemleri vatandaşları yanıltmaya devam etmiştir. Vatandaşların Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bu sistemlerle ilgili çok sayıda şikâyet ve soru iletmesi üzerine Bakanlık tarafından basın açıklaması gerçekleştirilmiştir. Bakanlık, şirketlerin uyması gereken kuralları belirleyerek kamuoyunu bilgilendirmiştir. Bu sayede söz konusu kuralların aksini ele

aldığımızda piramit satış sistemlerinin özelliklerinin tek tek ortaya çıkarıldığı görülmektedir. Ortaya konulan piramit satış sisteminin özellikleri şu şekildedir:²¹

- Sisteme giriş için ücret alınması ya da giriş ücreti yerine söylenen özellik veya değerde olmayan, değerinin çok üzerinde fiyata sahip ürünlerin aldırılması,
- En alt olarak belirlenen miktarda ve dönemlerde ürün alma zorunluluğunun bulunması,
- Yüksek kazanç vaadinde bulunulması,
- Kazanç konusunda yanıltıcı bilgi ve tanıtımların gerçekleştirilmesi,
- Sisteme giriş yapacak kişilere sistemdeki yerleri, maliyet, gerçek satışlar ve piyasanın durumu hakkında yeterli bilgilerin verilmemesi,
- Satılan ürün fiyatlarının çok yüksek olması,
- Satın alınan ürünlerin belli bir süre zarfından iade edilememesi,
- Sistemden çıkışın her zaman mümkün olmaması ve bedelin iade edilmemesi,
- Ürün satışına değil üye katılımına herhangi bir komisyon verilmesi.

Lakin bu basın açıklamasında “network marketing” kavramı geniş anlamda kullanılarak durum açıklansa da çalışmamızda da detaylıca ele alacağımız üzere network marketing (Multilevel marketing/Çok katmanlı satış) ile piramit satış sistemleri farklılık arz etmektedir.²² Bu noktada basın açıklamasında yer alan özellikler esasında yasal olan network marketing ve yasa dışı olan piramit satış sistemleri arasındaki farkları açığa çıkarmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının basın açıklamasında da belirttiği üzere network marketing sistemlerini düzenleyen özel bir düzenleme bulunmaması sebebiyle, bu şirketlerin faaliyetlerine uygun düştüğü ölçüde mülga 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun Kapıdan Satışlar İle Mesafeli Sözleşmelere ilişkin hükümleri uygulanmaktaydı. Fakat hükümlere aykırı faaliyetler gösteren piramit satış sistemlerine ilişkin özel bir yasal prosedürün olmaması ve bu nedenle tespitin zor olması, şirketlerin yurt dışında faaliyet göstermesi ve ülkemizde kurulu şubesi veya temsilciliği bulunmaması halinde konuyla ilgili muhatap bulunamaması, network marketing alanında faaliyet göstermek için herhangi bir ruhsat ya da izin alınmasının zorunlu olmaması

²¹<http://www.marbleport.com/guncelhaberler/2652/sanayi-ve-ticaret-bakanligindan-saadet-zinciri-uyarisi>
(Erişim Tarihi: 04.12.2022)

²²Savaş, 2016, **a.g.k.**,14.

nedeniyle tüketici mağduriyetleri çözümlenememekteydi.²³ Piramit satış sistemlerini tanımlayan ve yasaklayan bir düzenlemenin 07.11.2013’de kabul edilip 28.11.2013’de Resmî Gazete’ de yayımlanan ve 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da (TKHK) yer alması tüketicilerin korunması için olumlu olmuştur.

Piramit satış sistemlerini tanımlayan ve yasaklayan madde 6502 sayılı Kanuna Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu’nun 4.7.2013 karar tarihli raporu ile sonradan eklenmiştir.²⁴ Komisyon raporunda piramit satışlar, klasik satış çeşidi olmayan normal bir mal satışı haricinde bir para toplama yöntemi olarak tanımlanmıştır. Uygulamada çok sayıda vatandaşın şikayetine konu olan piramit satışlara ilişkin fiillere yönelik yasal bir boşluğun bulunması nedeniyle savcılıkların takipsizlik kararı verdiği belirtilmiştir. Komisyon raporunda, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın basın açıklamasında yer verdiği gibi piramit satışların özellikleri de açıklanmıştır. Bu özellikler; yüksek kazanç vaat edilmesi, yüksek katılım ücreti alınması, sistemin dışarıya açık olmaması, üye getirme suretiyle prim kazandırması, maddi değeri kuşku ve göstermelik ürünler satılması, iadede sorunlar yaşanması, sistemden elde edilen kazancın vergiye tabi olmamasıdır. Ayrıca komisyon raporunda, piramit satışların bu özellikleri dolayısıyla doğrudan satıştan farklılık arz ettiği açıkça ifade edilmiştir.²⁵ Bu açıklamalar doğrultusunda 6502 sayılı Kanunun 80. maddesi olarak eklenen piramit satış düzenlemesi şu şekildedir:

“MADDE 80- (1) Piramit satış; katılımcılarına bir miktar para veya malvarlığı ortaya koymak karşılığında, sisteme aynı şartlar altında başka katılımcılar bulma koşuluyla bir para veya malvarlığı kazancı olanağı ümidi veren ve malvarlığı kazancının elde edilmesini tamamen veya kısmen diğer katılımcıların da koşullara uygun davranmasına bağlı kılan, gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklentisi sistemidir. (2) Piramit satış sisteminin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesi yasaktır. (3) Bakanlık, piramit satış sistemleri ile ilgili gerekli incelemeleri yapmaya ve varsa elektronik sistemin ülkemizde durdurulması dâhil ilgili kamu kurum veya kuruluşlarıyla iş birliği içinde gerekli önlemleri almaya yetkilidir.”²⁶

²³(http-21).; M. Aydoğdu ve N. Kahveci (2021). *Tüketici Hukuku*. (1.Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 452-453.

²⁴<https://ticaret.gov.tr/haberler/yazici-tasari-yasalastiginda-tuketici-daha-bilincli-olacak> (Erişim Tarihi: 04.12.2022)

²⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyon Raporu Yasama Dönemi:24 , Yasama Yılı :3, Sıra Sayısı: 490, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=131054 (Erişim Tarihi: 04.12.2022)

²⁶(http-7)

Kanunun “*Ceza Hükümleri*” başlıklı 77. maddesine ise 80. maddeye aykırılık hali için 17. fıkra eklenmiştir:

“Bu Kanunun 80 inci maddesine aykırı olarak piramit satış sistemini başlatan, düzenleyen veya toplantı, elektronik posta veya diğer birçok kimsenin de katılımını sağlamaya elverişli yöntemlerle yayan veya böyle bir sistemin diğer bir şekilde yayılmasını ticari amaçlarla destekleyenler hakkında 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.”²⁷

Gümrük ve Ticaret Bakanlığının TKHK m. 84 hükmünün²⁸ verdiği yetki üzerine çıkardığı, Resmi Gazetede 14.01.2015 tarihinde yayımlanmış yönetmeliklerden biri olan İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği (İYDKSY) de TKHK’a uygun olarak piramit satış sistemini yasaklamaktadır. Yönetmeliğin “*Doğrudan satışlara ilişkin temel esaslar*” başlıklı 25. maddesinin ilk 5 fıkrası doğrudan satışların özelliklerini açıklamaktadır. İlgili maddenin ilk 5 fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir:

“MADDE 25 – (1) Doğrudan satış şirketlerinin kullandığı sistemin, sisteme yeni kişiler kazandırmaktan ziyade mal veya hizmetlerin tüketicilere satışını esas alması gerekir.

(2) Sistemde yer alanların elde ettiği kazanç, ağırlıklı olarak sisteme yeni kişiler kazandırılması ve bu sayede oluşan komisyon, prim, teşvik, ödül ve benzeri isimler altında nitelendirilen menfaatlerin dağıtılması üzerine kurulamaz.

(3) Doğrudan satış şirketleri hızlı zengin olma fırsatları, gerçekleşmesi mümkün olmayan vaatler gibi sistemle ilgili yanıltıcı bilgiler veremez. Baskı kurma, aldatma, rahatsızlık verme ve bunlara benzer yollarla kişileri sisteme dahil olmaya zorlayamaz.

(4) Doğrudan satıcı olarak sisteme dahil olmak isteyenlerden işe başlamaları ya da işe başladıktan sonra sistemde kalabilmeleri için giriş aidatı, başlangıç paketi, yenileme ücreti, aidat ve paket ücreti gibi herhangi bir isim altında bedel alınmaz.

(5) Doğrudan satıcılar, hiçbir masraf ve cezai şart ödemeksizin sistemden ayrılma hakkına sahiptir. Doğrudan satıcıların sisteme dahil oldukları tarihten itibaren altmış gün içerisinde sistemden ayrılması halinde, doğrudan satış şirketleri, doğrudan satıcıların elinde bulunan ve

²⁷(http-7)

²⁸TKHK’un “Yönetmelikler ve diğer düzenleyici işlemler” başlıklı 84. maddesi şu şekildedir;

“(1) Bakanlık, bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak mevzuat çerçevesinde gerekli tedbirleri almaya ve düzenlemeleri yapmaya yetkilidir.

(2) Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde Bakanlık tarafından çıkarılır.

(3) Bakanlıkça çıkarılacak ikincil düzenlemelerde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve meslek örgütlerinin görüşleri alınır.”

kullanılmamış tüm malları geri almak; söz konusu malların bedelini ise on dört gün içerisinde iade etmek zorundadır.”²⁹

İşbu maddede düzenlenen esasların tam tersi ele alındığında yasal olmayan piramit satış sistemlerinin özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bu sayede yasal olan doğrudan satış sistemleri ile yasal olmayan piramit satış sistemleri arasındaki farklar da göz önüne serilmektedir. Düzenlemelerin amacı kolay yoldan zengin olma hayalleri kuran kişilerin piramit satış sistemleri aracılığıyla aldatılmasına ve doğrudan satış sistemlerinin piramit satış sistemlerine kaymasına engel olmaktadır.³⁰

1.4. Piramit Satış Sistemindeki Terim Sorunu

Ülkemizde halk arasında “saadet zinciri” olarak isimlendirilen (Titan, Ouest.net, Ouest gibi isimlerle anılan)³¹ piramit satış sistemleri literatürde çok farklı isimlerle ifade edilmektedir. Bu isimler şu şekilde sıralanabilir; “Ponzi şeması”³², “Kartopu sözleşmesi/sistemi”³³, “Piramit Şeması”³⁴, “Zincirleme/Zincirleme sistemli oyun”, “Çığ sistemli oyun”, “Piramitsel/Piramit sistemli oyun”³⁵, “Zincirleme/Zincir mektup sistemi”³⁶, “Sonsuz zincir”³⁷, “Ponzi oyunu”, “Ponzi Piramiti”³⁸. Piramit satış sistemi ile literatürde kullanılan ponzi şeması, kartopu sistemi/sözleşmesi ve zincirleme/zincir mektup sistemi arasında bazı farklar mevcut olması sebebi ile çalışmamızda kanundaki tanıma paralel olarak “piramit satış sistemi” ifadesini kullanmayı tercih etmekteyiz. Bu farklar çalışmamızın devamında detaylıca açıklanacaktır.

1.4.1. Piramit satış sisteminin ponzi sisteminden farkı

Literatürde “Ponzi şeması”, “Ponzi finans”, “Ponzi dalaverası”, “Ponzi dolandırıcılığı”³⁹, “Ponzi düzeni”⁴⁰, “Ponzi hilesi”⁴¹ gibi isimlerle anılan ponzi sistemi;

²⁹<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/01/20150114-3.htm> (Erişim Tarihi: 04.12.2022)

³⁰Savaş,2016, **a.g.k.**, 177.

³¹M. Aydoğdu (2015). *Tüketici Hukuku Dersleri*. (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 325.

³²A. Ç. Çakmak (2011). *Doğrudan Satış Ve Şebeke Yoluyla Pazarlama Sistemi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, s.27.; N. Paşalı Taşoğlu (2018). *Çok Katlı Pazarlama*. (2.Baskı), Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 64.

³³Hakeri,2001, **a.g.k.**,140.; Çakmak,2011, **a.g.k.**,27.; M. Aydın (2014). Piramit satış sistemlerinin ceza hukuku açısından değerlendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 9 (100), s. 461-466.; Maviş,2015, **a.g.k.**, 619.

³⁴Savaş, 2016, **a.g.k.**, 172.

³⁵Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 140.

³⁶M. Argan (1997). *Çok katlı pazarlama ve Türkiye’de bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 70.; Çakmak,2011, **a.g.k.**,27.

³⁷Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 64.; Savaş, 2016, **a.g.k.**, 13.

³⁸M.M. Akcan (2018). *Kripto Para Ekonomisi: Kripto- Paraların Finans Piyasalarına Etkileri*. (Ed: V. Alptekin, İ. Metin, A. T. Akcan), Konya: Eğitim Yayınevi, s. 110.

³⁹Y. Akbulak (2018). Ponzi dolandırıcılığı. *Banka Ve Finans Hukuku Dergisi*, 7 (25), s.168.

⁴⁰Tahan, 2021, **a.g.k.**,141.

⁴¹B. Tarhan Mengi ve S. Yılmaz Türkmen (2013). Yatırım hileleri. *Öneri Dergisi*, 10(39), s. 34.

çok az hatta hiçbir risk olmadan yüksek getiri elde edileceğine dair vaat verilerek sisteme katılan insanların parası ile yatırım yapmak yerine, paraların bir kısmını sistemi kuranın aldığı, bir kısmının ise daha önceden aynı vaatle sisteme dahil edilen katılımcılara kâr olarak ödendiği piramit şeklinde tabana doğru genişleyen bir sistemdir.⁴² Bu sistem adını 1920'lerin başlarında ABD'de bu yolla kişileri kandırarak kısa zamanda çok zengin olan İtalyan göçmen Charles Ponzi'nin soyadından almaktadır.⁴³ Esasen Charles Ponzi, böyle bir sistemi geliştiren ilk şahıs değildir. Bu hayali düzenin fikir babası, Little Dorit adlı eserinde aldatmacayı kurgusuna katan Charles Dickens'tir. Lakin oluşturduğu sistemin büyüklüğü ve ulaştığı maddi değer sebebiyle bu sistemi ABD'de bilinir hale getiren ve kısa/kolay yoldan zengin olmayı hayal eden birçok insana örnek olan, bu insanların idolü haline gelen şahıs Charles Ponzi olmuştur.⁴⁴

Ponzi, adını Amerikan tarihinde ölümsüzleştirecek ponzi sistemini kendisine gelen bir mektupta yer alan Uluslararası Posta Kuponu (İnternational Reply Coupon) ile keşfetmiştir. Bu posta kuponları, 60'dan fazla ülkenin imzasını taşıyan bir anlaşma ile 1906 yılında yürürlüğe girmiş bir uygulamadır. Ponzi, bu kuponların gönderildiği kişi tarafından ülkesinde nakde çevrilebildiğini ve farklı ülkelerde farklı değerlere sahip olduğunu fark etmiştir. Örneğin; 10 dolarlık bir uluslararası posta kuponu başka ülkede 60 dolar değerinde olabiliyordu. Ponzi, bu kuponları ucuz olduğu ülkeden alıp pahalı olduğu ülkede bozdurmaya dayalı planını yürürlüğe koysa da paranın geri dönüşünün zaman alması ve bürokratik engeller nedeniyle planı bozulmuştur. Ancak Ponzi bu süreçte ponzi sistemini kurmasını sağlayan şeyi keşfetmiştir: Bu önemli şey, planını paylaştığı insanların plan çalışmasa dahi planın çalışabileceği fikri satın almalarıdır.⁴⁵ Ponzi hemen bir şirket kurmuş ve yatırımcılarına bu posta kuponlarını kullanarak bir arbitraj kârı elde ettiğini, paralarını yatırımları karşılığında "45 günde yüzde 50, 90 günde yüzde 100 faiz" ödeyeceğini söylemiştir. Bazıları bu sisteme para yatırmış ve gerçekten de Ponzi vadesinde yatırımcılarına paralarını ödemiştir. Bu haberin yayılması üzerine aslında ortada olmayan kârın cezbine kapılan yüzlerce insanın sisteme katılması sonucu

⁴²H. Sarıgül (2019). *A'dan Z'ye Finansal Okuryazarlık*, İstanbul: Der Yayınları, s.230.; Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 168.; <https://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/konuk-yazarlar/bitcoin-dolandiriciligi-cloud-mining-ponzi-siteler.html> (Erişim Tarihi: 06.12.2022)

⁴³B. Öztürkkal (2011). *Finans, Hayat, Vesaire* (1. Baskı), İstanbul: Literatür Yayıncılık, s. 220.; E. Sancak (2016). *Bireysel Finans*, İstanbul: Scala Yayıncılık, s.156.; Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 170.; <https://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/konuk-yazarlar/bitcoin-dolandiriciligi-cloud-mining-ponzi-siteler.html> (Erişim Tarihi: 06.12.2022)

⁴⁴Gürağaç, 2006, **a.g.k.**, 34.; Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 173.

⁴⁵Gürağaç, 2006, **a.g.k.**, 34.; Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 178.; A. Yılmaz (2015). Fikir satma temeline dayanan dolandırıcılıklar (ponzi dolandırıcılığı). *Jandarma Dergisi*, (143), s.44.

40.000 kişiden yaklaşık 15 milyon dolar toplanmıştır. Yatırımcılar paralarını çekmeyerek faizin faizini kazanmıştır. Lakin bir gazetede yayınlanan makale, Ponzi şirketinin yasal olup olmadığı tartışmasını başlatmıştır. Yasal güçlerin soruşturma tamamlanıncaya kadar sistemin mevduat kabul etmesini yasaklaması ile sisteme yeni yatırımcı girememesi ve binlerce kişinin paralarını çekmek istemesi sonucu sistem çökmüştür. Posta kuponu alım satımı yaptığını kanıtlayamayan Ponzi ise sahtekârlık suçundan hapse girmiştir.⁴⁶

Ponzi sisteminin işleyişini kısaca özetlemek gerekirse; sistemi kuran kişi/kişiler ilk olarak birkaç kişiye sisteme para yatırmasını ve bu paraya çok az hatta hiç risk olmadan yüksek kâr vereceğini söylemektedir. Daha sonra eklenen kişilerden oluşan ikinci gruba da aynı vaatler söylenerek elde edilen paralarla ilk gruptaki yatırımcıların paraları ödenir. İlk gruptaki yatırımcılara paralar düzenli ödendiğinden, bu kişilerde “paramız ödendiğine göre sistem güvenli” algısı oluşur. Bu nedenle bu kişiler hem çevrelerindeki insanları sisteme dahil etmeye çalışır hem de faizin faizini elde edebilmek için faizlerini sistemde tutmaya devam eder. Sistemin devamlılığı için kesintisiz yeni para akışı sağlanmalıdır. Bu da sürekli olarak sisteme yeni yatırımcının katılmasını veya mevcut yatırımcıların paralarını sistemden çekmeyerek mümkün olan tüm varlığını sisteme eklemeye devam etmesini gerektirir. Ancak katlanarak büyüyen ve piramit şeklinde tabana doğru genişleyen bu sistem, ulaşabileceği en çok yatırımcıya ulaştığı anda ödeme yapamaz hale gelmektedir.⁴⁷

Her ponzi sisteminin kendine özgü bir “hikayesi” bulunmaktadır. Bir başka deyişle, her ponzi sistemi vaat ettiği yüksek kâra ilişkin kendine göre bir gerekçe oluşturur. Örnek olarak Ponzi’nin kendi sisteminde uluslararası posta kuponu arbitrajı yaptığını söylemesi verilebilir. Dünyanın en uzun ömürlü ve en büyük Ponzi şeması rekoruna sahip olduğu söylenen Bernie Madoff’un⁴⁸ taahhüt ettiği yüksek getiriye ilişkin gerekçesi ise “split strike opsiyon stratejisi (bölünerek çoğalma)”dır.⁴⁹ Fakat anlaşılacağı

⁴⁶Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 177-179.; Gurağaç, 2006, **a.g.k.**,34-35.

⁴⁷Öztürkkal, 2011, **a.g.k.**, 220.; Akbulak,2018, **a.g.k.**, 170.; Sarıgül,2019, **a.g.k.**,230-231.

⁴⁸Bernie Madoff, Amerikan tarihinin en büyük Ponzi sistemini yirmi yıl devam ettirmeyi başaran kişidir. Madoff menkul kıymet alıp sattığını belirtmekteydi. Ponzi’nin sistemindeki getiri kadar göz alıcı bir kâr vaat etmemekteydi. Ayrıca Ponzi kadar gösterişli olmayan Madoff yalnızca sıkı dostlarından ve onların yakınlarından gelen yatırımları kabul ediyormuş izlenimi vermekteydi. Bu kişiler tarafından Madoff’a emanet edilen fonların getirisi tahvilden epeyce yüksek bir oranda olsa da hisse senedinden biraz yüksek bir oran olan yılda 10- 12 arasıydı. Lakin sistem 2008 Aralık’ta çöktüğünde görüldü ki Madoff’un 4.500’ün üzerinde sıkı dostu ve kendisine para getiren 4-5 firması bulunmaktaydı. Borç yükü ise 50 ilâ 64 milyar dolar arasındaydı. Hemen hemen hiç menkul kıymet alıp satmadığı ortaya çıkan Madoff ömür boyu hapis yatmıştır. (Kindleberger, C.P. and Aliber, R.Z. (2013). *Finansal Krizler Tarihi* (Çev: Ü. Şensoy), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 181-183.)

⁴⁹Kindleberger and Aliber, 2013, **a.g.k.**, 181-183.

üzere Ponzi sistemlerinin kurucuları paraları herhangi bir yatırıma yönlendirmez. Bunun yerine bir kısmını kendisine ayırır, bir kısmını ise daha önceki yatırımcılara öder. Sistemde gerçek bir yatırım mevcut olmadığı için sisteme yeni yatırımcıların veya yeni paranın girmemesi durumunda sistemin çökeceği aşikârdır. Sistem çöktüğünde sistemin kurucusu tüm parayı alarak ortadan kaybolur. Ponzi'deki gibi devlet müdahalesi gerçekleşirse yatırımcıların paralarını çekmek istemesi ve yeni katılımcı olmaması sonucu sistem yine çöker. Bu durumlarda sisteme en son giren ve piramidin geniş kısmını oluşturan kişiler nedeniyle yıkım ve parasal kayıp çok olur.⁵⁰

Ponzi sistemi ve piramit satış sisteminin ortak özelliği, yüksek getiri vaat ederek kişileri sisteme dahil etmeye çalışmalarıdır. Bu iki sistemde de genelde üç olası sonuç tek kesin sonucu vermektedir. Olası sonuçlar şu şekilde sayılabilir: 1) Sistemi kuran kişi/kişiler sistemden topladıkları paraları alarak ortadan kaybolur. 2) Sistem ulaşabileceği en çok kişiye ulaştığında ve yeni kişi bulunamamaya başladığında vaatlerini yerine getiremez hale gelir ve çıkmaza girer. 3) Sistemin varlığını fark eden kamu otoritesi gerekli yaptırımları uygular ve sistemi sonlandırır. Bu olası yollardan geçen sistem tek sonuçla karşı karşıya kalır. Bu sonuç da sistemin çökerek sona ermesidir.⁵¹ Fakat bu iki sistem arasında bazı temel farklılıklar da mevcuttur. Aşağıda Tablo 1.1.'de bu farklılıklar gösterilmiştir:

Tablo 1.1. *Piramit satış sistemi ile Ponzi sistemi arasındaki farklılıklar*⁵²

	Ponzi Sisteminde Durum	Piramit Satış Sisteminde Durum
Sisteme katılacak kişiyi bulma şekli	Kişiye, çok az hatta hiç risk bulunmadığına inandırılan bir yatırıma para yatırdığında çok yüksek getiri sağlayacağına ilişkin vaatte bulunulur. Fakat aslında çoğunlukla sistemde bir yatırım mevcut değildir.	Kısa yoldan zengin olma hayali kuran kişilere katılım ücreti ödeyerek sisteme dahil olması sonucunda yeni katılımcılar bulması koşuluyla para veya malvarlığı kazanma ümidi verilir.
Kazanç için katılımcı şartı	Sistem içindeki yatırımcının kazanç elde edebilmesi sisteme yeni kişiler dahil etme koşuluna bağlı değildir.	Sistem içindeki kişinin para veya malvarlığı kazanabilmesi sisteme yeni kişiler dahil etmesi koşuluna bağlıdır.

⁵⁰Akbulak,2018, **a.g.k.**, 170.; Sarıgül, 2019, **a.g.k.**, 230-231.

⁵¹Sancak, 2016, **a.g.k.**, 156.; Sarıgül, 2019, **a.g.k.**, 232.

⁵²Maviş, 2015, **a.g.k.**, 619.; Sancak, 2016, **a.g.k.**, 155.; Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 291.; Sarıgül, 2019, **a.g.k.**, 230-232.; <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ugur-gurses/hamaseti-milli-tezgahi-evrensel-40785026> (Erişim Tarihi: 07.12.2022); <https://www.investor.gov/protect-your-investments/fraud/types-fraud/pyramid-schemes> (Erişim Tarihi: 07.12.2022).; <https://www.investor.gov/protect-your-investments/fraud/types-fraud/ponzi-scheme> (Erişim Tarihi: 07.12.2022)

Tablo 1.1. (Devam) *Piramit satış sistemi ile Ponzi sistemi arasındaki farklılıklar*

	Ponzi Sisteminde Durum	Piramit Satış Sisteminde Durum
Sistemi kuran kişi/kişiler ile ilişki	Ponzi sistemini kuran kişi tüm yatırımcılarla doğrudan ilişki içerisinde dir.	Sistemi kuran en tepedeki kişi ile yeni katılan kişi iletişim halinde olmayabilir. Zira sistem bir hiyerarşi ile kontrol edilmektedir ve kişi farklı seviyelerden piramit satış sistemine dahil olabilmektedir.
Sistemin işleyişi	Ponzi sistemine yeni dahil olan kişilerin paraları, eski yatırımcılara vaat edilen kârların ödenmesi için kullanılır.	Piramit satış sistemine yeni dahil olan kişinin katılım ücreti hem sistemi kuranların hem de sistemin kuralları ile belirlenmiş sayı ile sınırlı olmak üzere daha önceden sisteme dahil olanların gelirini teşkil eder.
Sistemin çöküş hızı	Mevcut yatırımcıların faizin faizini istemesi nedeniyle parasını çekmemesi veya mümkün olan tüm varlığını sisteme dahil etmeye devam etmesi sonucunda sistem daha yavaş çöker.	Piramit satış sistemine katılan kişi sayısının katlanarak artması sonucunda sisteme katılacak kişinin kalmaması nedeniyle sistemin çökmesi, ponzi sisteminin çökmesine nazaran daha hızlı olur.
Kişilerin gelirin kaynağına ilişkin bilgisi	Ponzi sisteminde yeni yatırımcılardan alınan paranın bir kısmı önceki yatırımcılara ödenir, bir kısmı ise sistemi kuran tarafından alınır. Fakat mevcut katılımcı kendisine ödenen paranın yaptığı yatırım sonucu elde ettiği kâr payı, kârı veya katılım payı gibi isimlerle anılan geliri olduğunu zanneder. Ortada bir yatırım olmadığını ve gelirin esas kaynağının bilincinde değildir.	Piramit satış sistemindeki kişi/kişiler sisteme dahil ettikleri her yeni kişinin ödediği katılım ücretinden pay aldığını ve bu şekilde para kazandığını bilmektedir.
Katılım ücreti	Sisteme “katılım ücreti” adı altında para yatırılmaz. Verilen para göstermelik de olsa kişinin hesabında durur.	Sisteme yüksek bir katılım ücreti ödenerek girilir ve bu ücret kişinin hesabında kalmaz.

1.4.2. Piramit satış sisteminin kartopu sözleşmesi/sisteminden farkı

Fransızların kartopu sözleşmeleri adını verdikleri kuponlu satışlar, 1910’larda Fransa’daki mütevazı ticari müesseselerin mallarını satabilmek için buldukları bir yöntemdir. Kartopu sistemlerinin işleyişini şu örnekle açıklayabiliriz: Bir mağaza saat, çorap, dolmakalem gibi mallarını satabilmek amacıyla 10 liralık malı 60 kuruşa vereceği vaadinde bulunur. Ancak mağaza kişilerin bu vaatten yararlanabilmesi için bazı şartlar da öngörür. 60 kuruşluk bir kupon olarak 10 liralık malı daha ucuza almaya aday olan kişi, ilk şart olarak 60 kuruş değerinde 4 tane kuponu içeren bonoyu alarak toplam 240 kuruşu mağazaya ödemelidir. Bu bonoya ilişik 60 kuruşluk kuponları 4 farklı kişiye

satmak zorundadır. Birinci aday kuponları satması sayesinde mağazaya verdiği 240 kuruşu kişilerden geri almış olacaktır. Kuponları alanlar ise mağazadan 10 liralık ürün alabilecek kişiler arasına girmiş olacaktır. Bu kuponları alanlar mağazaya giderek 4'er tane kupon aldığı vakit ise birinci aday artık 10 liralık malını mağazadan alabilmektedir. İkinci gruptaki adaylar birinci aday gibi hareket ettiklerinde mağazadan 10 liralık mallarını alabilir hale gelir. Kişiler bu sistem sayesinde 10 liralık malı 60 kuruşa alabilmektedir. Mağaza sahibi ise hem mallarını satmış olmakta hem de malın bedelini veya hatta bedelinden fazlasını elde etmiş bulunmaktadır.⁵³

Sistemin işleyişinden anlaşılacağı üzere mağaza, kişilere bir miktar para ortaya koyma karşılığında ve aynı şartlar altında kupon alacak başka kişiler bulma koşuluyla, malvarlığını daha ucuza elde etme olanağına dair ümit vermektedir. Mağazanın sisteme katılana vaat ettiği bu kazancın elde edilmesi, ikinci gruptaki katılımcıların mağazadan kupon almaya gitmek zorunda olması gibi bazı koşullara uygun davranılmasına bağlıdır. Kişiler şartları yerine getirdiğinde mağaza, bu kişilere bir kazanç temin etse de bu kazancı temin etmekle zarar etmemektedir. Eğer ki bu şartlara uygun davranılmazsa sisteme dahil olanlar hiçbir kazanç elde edememekte ve hatta zarara uğramaktadır. Fakat koşullara uygun davranılmadığında dahi mağaza sistemi oluştururken tasarladığı kârı elde etmektedir.⁵⁴

Kartopu sisteminin öngördüğü şartların yerine getirilip getirilemeyeceği sisteme dahil olan kişilerin elinde değildir. Zira sisteme bir bono olarak dahil olan kişi, bu bonoya ekli belli sayıdaki kuponu satabileceği kişiyi bulup bulamayacağını, bulsa dahi bu kişilerin mağazaya gidip bono alıp almayacağını bilmemektedir. Zaten başlangıçta olmasa dahi sonradan bu sisteme dahil olacak kişi bulmak imkânsız hale gelecektir. Zira sisteme dahil olan kişi sayısının geometrik bir sırayla artışı nedeniyle bonoya ekli kuponları satacak kimse bulamayacaklardır. Bu nedenle bonoları alırken ödedikleri parayı da vaat edilen eşyayı da alamayacaklardır. Satıcının yükümlülüğünü yerine getiremeyecek hale geleceği muhakkak olan bu sistem kısmen gerçek kısmen ise hayali bir kazanç beklenti sistemidir.⁵⁵

⁵³Geniş bilgi ve tartışmalar için bkz: H. Demirel (1956). Kar topu satışı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 11 (2), s. 143-144.; S. Dönmezer (1981). *Ceza Hukuku Özel Kısım Kişilere Ve Mala Karşı Cürümler*. (11. Baskı), İstanbul: Fakülteler Matbaası, s. 401-402.; S. Selçuk (1986). *Dolandırıcılık Cürmünün Kimi Suçlardan Ayrımı Ve Çeklerle İlgili Suçlar*. (1. Basım), Ankara: Kadioğlu Matbaası, s. 106-107.

⁵⁴Demirel, 1956, **a.g.k.**, 147.

⁵⁵Demirel, 1956, **a.g.k.**, 147-148.; Dönmezer, 1981, **a.g.k.**, 402.

Piramit satış sisteminin çalışmanın devamında detaylıca ele alınacak olan unsurları, TKHK m.80'den anlaşılmaktadır. Bunlar; piramit satış sistemine dahil olunması halinde bir miktar para veya malvarlığı kazanılacağı ümidi verilmesi, sisteme girmek için bir miktar para veya malvarlığı ortaya koyma, sisteme katılacak başka kişiler bulma, para veya malvarlığı kazanmayı sisteme dahil olan diğer kişilerin koşullara uygun davranmasına bağlama, sistemin gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklenti sistemi olmasıdır. Kartopu sisteminin yukarıda açıklanan özellikleri göz önüne alındığında bu sistemin piramit satış sistemi tanımına uyduğunu görmekteyiz. Lakin kartopu sisteminde kişilere çorap, saat, dolmakalem gibi ürünleri daha ucuz fiyatla alacakları vaat edilirken günümüz piramit satış sistemlerinde kısa yoldan çok zengin olunacağı gibi vaatler verilmektedir. Kartopu sisteminde kişi aldığı kuponları belli sayıda kişiye sattığında, ikinci grup adayların aynı kuponlardan alması koşuluyla saat, dolmakalem gibi bir ürünü daha ucuza alır. Günümüzdeki piramit satış sistemlerinde ise katılımcının sisteme dahil ettiği kişi sayısı arttıkça kazancı da artmaktadır. Anlaşılacağı üzere, kartopu sisteminin günümüz koşullarına uygun olarak daha gelişmiş hali olan piramit satış sistemlerini kartopu sistemi olarak adlandırmanın uygun olmadığını düşünmekteyiz.

1.4.3. Piramit satış sisteminin zincirleme/zincir mektup sisteminden farkı

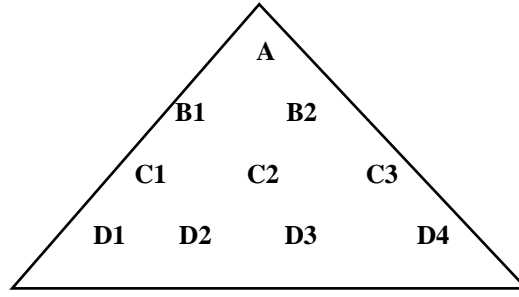
Zincirleme mektup, herhangi bir kişi tarafından gönderilen mektubun ya da mesajın, alıcı tarafından kopyalarının yapılarak olabildiğince fazla kişiye gönderilmesini sağlamak üzerine kurulu bir sistemdir. Bu sistemde kısa yoldan zengin olma vaatlerinin verildiği mektup/mesajlar da gönderilmektedir.⁵⁶ Günümüzde sosyal medyadan görülen bir gönderi veya doğrudan alınan bir mesajda mütevazî bir yatırım yapıldığında büyük kazançlar elde edilebileceğini vaat eden çevrimiçi oyunlara davet de yer almaktadır. Bu çevrimiçi oyunlarda da piramit satış sistemlerindeki gibi giriş ücreti ödenerek sisteme dahil olunur. Kişi yeni insanların sisteme alınmasını sağladıkça para kazanır. Bu nedenle kişiler aile üyelerine veya arkadaşlarına bu daveti içeren mesajları gönderir ve zincirleme mektup sistemi büyür. Lakin piramit satış sistemlerinde olduğu gibi satılan bir ürün veya kâr getiren bir yatırım bulunmadığı için sisteme dahil olacak kişi kalmadığında sistem çöker.⁵⁷

⁵⁶https://tr.wikipedia.org/wiki/Mektup_zinciri (Erişim Tarihi: 09.12.2022)

⁵⁷<https://consumer.ftc.gov/consumer-alerts/2020/05/game-chain-letter-scam> (Erişim Tarihi: 09.12.2022)

Büyük kazanç vaadiyle para veya malvarlığı talep eden zincirleme mektup sistemleri bulunsa da mektubun gönderilmemesi halinde zincirin kırılacağı ve kişinin başına büyük bir bela, kötü şans geleceğine ilişkin ya da duygu sömürsüne dayalı öyküler içeren⁵⁸ ve “ya gerçekse” güdüsü nedeniyle hızla yayılan zincirleme mektup sistemleri de bulunmaktadır.⁵⁹ Anlaşılacağı üzere zincirleme mektup sistemi, piramit satış sistemini kurmak için aracı olarak kullanılsa da bu iki sistem birebir aynı değildir. Bu nedenle piramit satış sistemini ifade edebilmek için zincirleme mektup ya da zincir mektup sistemi ifadelerini çalışmamızda kullanmamaktayız.

1.5. Piramit Satış Sisteminin İşleyişi

Şekil 1.1. Piramit satış sisteminin kuruluşu ve işleyişi⁶⁰

Piramit satış sisteminin kuruluşu ve işleyişini yukarıda verilen Şekil 1.1. ile şu şekilde ayrıntılı olarak izah edebiliriz: Piramitte en üst sırada yer alan A kişisi, sisteme B1 ve B2’yi ekleyerek sistemi başlatır. B1 ve B2 sistemin kuralları ile belirlenen sayıda kişi bulmakla yükümlüdür. Örneğimizdeki sistemin kuralları gereği B1 ve B2’nin iki kişi bulmak durumunda olduğunu farz edebiliriz. Sisteme katılacak kişi buldukça sistem yukarıdan aşağıya genişleyerek büyümeye devam eder. Bu sisteme dahil olan her kişi, kendi üstündeki sırada bulunanlara bir miktar para öder. Bunun haricinde sistemin bir kurucu kişi ya da organı bulunmakta ise ona da ayrıca para ödenir.⁶¹ Sisteme ücretini ödeyerek dahil olan kişi, üçgen şeklindeki bu sistemin sağ ya da sol alt köşesinden sisteme giriş yapmış olur.⁶² Kişi sisteme girerken para ödediği kişilerden oluşan listenin en

⁵⁸https://tr.wikipedia.org/wiki/Mektup_zinciri (Erişim Tarihi: 09.12.2022)

⁵⁹H. Kızıldağ (2020). WhatsApp’ta yayılan Covid-19 mesajları zincir mektupların yeni ve farklı bir biçimi olabilir mi?. *Turkish Studies*, 15 (4), s. 669.

⁶⁰Şekil aynen alınmıştır. Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 137.

⁶¹Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 138.

⁶²Aydın, 2014, **a.g.k.**, 462.; E. Öztürk (2017). Network marketing (Ağ pazarlama) sisteminin Türk vergi sistemi karşısındaki durumu. *Vergi Raporu*, 0 (211), s.73.

üstündeki kişiyi listeden çıkarır ve kendi ismini en alta ekleyerek listeyi sisteme dahil ettiği yeni katılımcılara verir. Örneğin; D4'ün sisteme dahil ettiği E5 sisteme girerken; D4, C3, B2 ve A'ya para öder. E5, F6'ü sisteme dahil ederken bu katılımcı listesinden A'yı çıkarır ve listeyi F6'e verir. Bu durumda F6 yeni listedeki; B2, C3, D4 ve E5'e para öder ve B2'yi listeden çıkararak diğer katılımcılara listeyi verir.⁶³ Anlaşılacağı üzere, sisteme her yeni kişi girişi olduğunda üst sıralardaki herkes bir kademe üste çıkar. Kişi her kademe ilerlediğinde daha fazla para almaya hak kazanır. Üçgenin en üst kısmına gelen katılımcı çok yüklü bir miktarda para kazanarak sistemden çıkar ve sistem bu şekilde devam eder.⁶⁴ Bu sisteme katılan her kişinin amacı, yeni kişiler bularak listenin en üstüne gelmek ve listeden çıkana kadar sisteme dahil olan yeni katılımcılardan elde ettiği para ile hiçbir emek sarfetmeden zengin olmaktır.⁶⁵

Yukarıda izah ettiğimiz şekilde, herkesin küçük bir miktar ile giriş yaptığı sistemde listenin üstüne çıkarak yüklü miktarda parayı alıp sistemden çıkması şeklinde ilerleyen piramit satış sistemlerinin dışında aşağıda detaylıca açıklanacak olan piramidin tepesinde bir kurucu organ veya kişinin olduğu sistemler de mevcuttur. Kurucu organ veya kişi olması halinde, o kişi ya da organ piramidi kurar ve baştan itibaren tepede yer alır. Her katılımdan para aldığı için bu organ veya kişi en kazançlı olur.⁶⁶

Piramit satış sistemleri, ortaya çıktığı zamanlarda yukarıda anlatılan gibi daha basit bir yapıya sahip iken günümüzde daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. İlk zamanlardaki piramit satış sistemleri herhangi bir ürün veya hizmet sunumu barındırmamaktaydı. Günümüzdeki sistemlerin birçoğunda ise ürün veya hizmet sunumu bulunmaktadır.⁶⁷ Bu ürün veya hizmet sunumu, sisteme katılım ücretinin mevcudiyetini gizlemek amacıyla yapılan göstermelik satışlardır. Bunun sonucunda elde edilen katılım ücretleri belli bir havuzda biriktirilir ve katılımcılara buldukları pozisyona göre hak ettikleri miktarda dağıtılır.⁶⁸ Sembolik satışların amacı, piramit satış sistemlerini, yasal olan çok katlı pazarlama sistemine yaklaştırarak hem yasal düzenlemeleri dolanmak hem de sisteme katılacak kişilerin güvenini sağlayarak sisteme katılımı câzip hale

⁶³Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 138.

⁶⁴Y. Yavuz (2016). Ticarete merak edilenler. *Gümrük Ve Ticaret Dergisi*, (7), s. 124.; Öztürk, 2017, **a.g.k.**, 73.

⁶⁵Hakeri,2001, **a.g.k.**, 138.

⁶⁶Argan, 1997, **a.g.k.**, 71.; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 138

⁶⁷Ö. Buyrukçu (2019). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine göre tüketici hukuku uygulamalarında tüketicinin korunması: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında piramit satış sistemleri. (Ed: S. Sert Sütçü), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 32.

⁶⁸Aydın,2014, **a.g.k.**, 462.

getirmektir. Her ne kadar yukarıda piramit satış sistemlerinin kuruluşu ve işleyişi detaylıca aktarılmaya çalışılsa da unutulmamalıdır ki piramit satış sistemleri günümüz koşullarında hızla değişmektedir. Bu nedenle birbirinden bağımsız ve farklı şekillerde işleyen çok sayıda piramit satış sistemi olduğu için tüm sistemlerde ortak bir işleyiş şeklinin bulunduğu söylenememektedir.⁶⁹

1.6. Piramit Satış Sisteminin Türleri

Piramit satış sistemlerinin temel olarak iki türünden bahsedilmektedir. Bunlar; kendi kendine devam eden sistemler ve merkezden idare edilen sistemlerdir. Kendi kendine devam eden sistemlerde, sistemi yöneten merkezi bir organ bulunmadığından sistem bizzat katılımcılar tarafından yürütülür. Sistemin devamlılığı, katılımcıların kendiliğinden harekete geçerek sisteme dahil olacak kişiler bulmalarına bağlıdır. Merkezden idare edilen piramit satış sistemlerinde ise sistemi yöneten merkezi organ, sisteme dahil edilebilecek yeni kişilerin bulunarak zincirin kopmaması hususunda görev alır. Bu görevi nedeniyle sistemdeki kişilerden belli bir miktar ücret alır. Bazı merkezden idare edilen sistemlerde, bu merkezi organın paranın dağıtımını düzenleme konusunda da görevi bulunmaktadır. Kendi kendine devam eden sistemlerde, sisteme yeni katılan kişi kendisine verilen katılımcı listesindeki isimlere direkt parayı yatırırken, merkezi organın bulunması halinde dağıtımı bu organ yapar.⁷⁰

1.7. Piramit Satış Sisteminin Unsurları

Kanun koyucu, TKHK m. 80/1’de piramit satış sistemlerinin tanımını yapmıştır. Bu tanım incelendiğinde piramit satış sisteminin unsurlarının şunlar olduğu görülmektedir; “piramit satış sistemine girmek için bir miktar para veya mal varlığı ortaya koyma”, “bir miktar para ya da malvarlığı kazanma ümidi verme”, “kazanma ümidi verilen para veya mal varlığını katılımcının sisteme yeni üye kazandırmasına bağlı kılma”, “para ya da malvarlığı kazanmayı sisteme katılan diğer katılımcıların koşullara uygun davranmasına bağlı kılma”, “sistemin gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklenti sistemi olması”. Ancak aşağıda detaylıca açıklanacak olan bu unsurların birlikte bulunduğu sistemleri piramit satış sistemi olarak nitelendirebiliriz.

⁶⁹Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 32-33.

⁷⁰R. Raube (1995). *Strafrechtliche Probleme der progressiven Kundenwerbung unter besonderer Berücksichtigung von Kettenbriefen*. Almanya: Pfaffenweiler, s, 11-13’den aktaran; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 142.

1.7.1. Piramit satış sistemine girmek için bir miktar para veya mal varlığı ortaya koyma

Piramit satış sisteminin varlığından söz edebilmek için ilk unsur, bir miktar para veya malvarlığının ortaya konulmasıdır. Sisteme katılmak isteyen kişilerden, üyelik ücreti, giriş ücreti, aidat, kayıt ücreti, katılım ücreti gibi isimler altında bir miktar para veya malvarlığı talep edilir.⁷¹

Piramit satış sistemine katılmak isteyen kişilerin, ortaya koyacağı para veya malvarlığının niteliği bu unsur altında incelenmesi gereken bir husustur. Katılımcı giriş ücreti olarak bir miktar para veriyor ise ödenecek olan bu bedelin Türk Lirası olması zorunlu değildir. Sisteme dahil olmak için ödenecek olan bu bedel yabancı para cinsinden de belirlenebilir. Çalışmamızın devamında detaylıca incelenecek olan ve ülkemizde piramit satış sisteminin örneklerinden biri olduğu belirtilen Titan Saadet Zinciri'nde de katılımcılardan giriş ücreti olarak Mark tahsil edilmiştir. Bununla birlikte piramit satış sistemine dahil olmak için katılımcı malvarlığı da ortaya koyabilir.⁷² Katılımcı, malvarlığı değerleri içinde bulunan ve ekonomik değere sahip olan bir taşınmaz, taşınır, fikrî hak, aynı hak ya da alacak hakkını sisteme giriş ücreti olarak verebilir.⁷³

Bu unsur altında, sisteme katılırken verilen malvarlığına ilişkin olarak tescil işleminin yapılmasının zorunlu olup olmadığını da incelemek gerekmektedir. Malvarlığını taşınır ve taşınmaz olarak ikiye ayırıp ele alırsak, doktrindeki bir görüşe göre, sisteme katılmak için ortaya konulan taşınmaz için tescil işleminin gerçekleştirilmesi zorunludur. Taşınırlar için ise malın teslim edilmiş olması yeterlidir.⁷⁴

Piramit satış sistemleri meydana çıktığı ilk dönemlerde ürün ya da hizmet içermemekteydi. Sistemin sürdürülebilirliğini sağlayan para akışının devam etmesi için giriş ücreti vb. isimler altında sisteme girerken muhakkak bir para veya malvarlığı ortaya konulurdu. Ürün ve hizmet sunumu içermeyen bu piramit satış sistemlerini, ürün bazlı olmayan piramit satış sistemleri olarak ifade edebiliriz. Ancak günümüzde piramit satış

⁷¹Tokat, 2018, **a.g.k.**,61.; Öztürk, 2017, **a.g.k.**, 73.; Argan, 1997, **a.g.k.**, 71.; S.N. Yurtseven (2022). *Geçmişten günümüze para, bankacılık ve finans tartışmaları: Kripto para ile dolandırıcılık suçu*. (Ed: M. Karğın, S. E. Özcan, D. Bakırtaş), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, s. 333.

⁷²S. Sert Sütçü (2016). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80 hükmüne göre piramit satışlar. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (3), s. 2508-2509.

⁷³A. Türkmen ve B. Aydoğdu (2016). Milli Şerh 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi: Madde 80/ Türkmen ve B. Aydoğdu Şerhi. (Ed: H. Tokbaş, Ö. Tüzüner), İstanbul: Aristo Yayınevi, s. 1254.

⁷⁴Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2508-2509.

sistemleri katılımcılara ve sistem dışındaki kişilere ürün veya hizmet sunarak daha karmaşık yapılarda dizayn edilmektedir. Bunun amacı yasal olan çok katlı pazarlama sistemlerine benzeyerek yasaları dolanmak, ürün veya hizmet sunumu sayesinde kişilerin güvenini sağlayarak sisteme katılımı cazip hale getirmektir. Ürün bazlı piramit satış sistemi olarak adlandırabileceğimiz bu kompleks yapıdaki piramit satış sistemlerinde üretici firma ile müşteri arasındaki nakliye, dağıtıcı, şube, toptancı gibi aracılara ortadan kaldırarak müşteriye diğer müşteriler yoluyla ulaşıldığı ifade edilmektedir. Lakin görülmektedir ki bu sistemlerde satılan ürünler, ekonomik değeri olmadığı için başka insanlara satılmayan ya da tüketiciye hiçbir faydası olmayan ürünlerdir. Örneğin; bazı ürün bazlı piramit satış sistemlerinde, emsali ürünlerle karşılaştırılmasının önüne geçmek maksadıyla satılan ürünün antika ya da koleksiyon özelliğinin bulunduğu veya piyasada benzeri olmayan bir ürün olduğu belirtilmektedir. Bazı ürün bazlı piramit satış sistemlerinde ise sağlık veya zindelik gibi ispatlanamayan yararlarının bulunduğu iddia edilen ürünler satılır. Bu ekonomik değeri olmayan veya yok denecek kadar az olan ürünler çok yüksek meblağlara satılarak ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerindeki giriş ücretinin işlevini yerine getirmektedir. Kanuna karşı hile mahiyetinde göstermelik satışlar ile çok katlı pazarlama sistemi gibi görünmeye çalışan bu sistemler özünde piramit satış sistemi olmaya devam eder.⁷⁵

Bazı piramit satış sistemlerinde ise giriş ücretinin işlevini yerine getirmesi amacıyla sistemde somut ürün bulunduğu ürün paketi, ürün bulunmadığında ise yatırım paketi sisteme giriş yapacak kişilere aldırılır. Farklı tutarlardaki paketlerin bulunması halinde ise kişiler genelde yüksek ücretli olanlara yönlendirilir.⁷⁶

Doğrudan satışlara ilişkin temel esasların belirtildiği ve bu sayede çok katlı pazarlama ile piramit satış sistemlerinin farklarının ortaya çıktığı İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği'nin 25. maddesinin 4. fıkrasına göre sisteme girmek isteyen kişilerden işe başlamaları veya işe başladıktan sonra sistem bünyesinde kalabilmeleri için başlangıç paketi, giriş aidatı, aidat, paket ücreti, yenileme ücreti gibi isimler altında bedel alan sistemler piramit satış sistemi olarak kabul edilecektir. Piramit satış sistemine dahil olmak için alınan bedellerin isimleri örnek olarak bu maddede belirtilmiştir. Sisteme giriş

⁷⁵A. Durmuş (2015). Doğrudan satış yöntemlerinden çok katlı pazarlama (Network marketing) ve fihhi değerlendirmesi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (33), s. 218.; Yavuz, 2016, **a.g.k.**, 124.; Savaş, 2016, **a.g.k.**, 172-174.; Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2507.; Öztürk, 2017, **a.g.k.**, 73.; Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 65-66.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 32.; <https://tuketici.ticaret.gov.tr/yayinlar/tuketici-bilgi-rehberi/piramit-satis-sistemleri-hakkinda-bilgilendirme> (Erişim Tarihi: 14.12.2022)

⁷⁶(http- 75).

için bu örnekler haricinde de herhangi bir isim altında bedel alınması halinde para veya mal varlığı ortaya koyarak sisteme giriş yapma unsurunun bulunduğu kabul edilip sistem piramit satış sistemi olarak adlandırılacaktır.

TKHK m. 80/1’de para veya malvarlığı ortaya koyarak sisteme giriş yapılması düzenlendiği ve ürün veya hizmet satışından bahsedilmediği için bu maddede düzenlenen ürün bazlı olmayan piramit satış sistemleri olduğu görülmektedir. Lakin günümüzde çok katlı pazarlama sistemlerine benzemek maksadıyla kanuna karşı hile mahiyetinde göstermelik olarak satışlar gerçekleştiren ürün bazlı piramit satış sistemlerinin yaygınlaştığı fark edilmektedir. Bu giriş ücreti işlevinin ürün veya hizmet sunumu ile karşılandığının bir unsur olarak düzenlenmemesi nedeniyle bu hususun TKHK m. 80/1’de para veya malvarlığı ortaya koyma unsuru altında dolaylı olarak yer aldığı söylenebilir. Bu kanun düzenlemesi ile ürün veya hizmet satışı mevcut olduğunda bu unsurun dolaylı olarak gerçekleştiği kabul edilerek sistem piramit satış sistemi olarak tanımlanabilir. Fakat kanaatimizce ürün bazlı sistemlerin de artması nedeniyle bu düzenlemenin ürün bazlı ve ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerinin tamamını kapsayacak şekilde düzenlenmesi bu sistemlerin yasal olan ürün satışı temelli çok katlı pazarlama sistemlerinden ayrılmasını kolaylaştıracaktır.⁷⁷

1.7.2. Bir miktar para ya da malvarlığı kazanma ümidi verme

Kanun koyucunun TKHK m. 80/1’de “... *bir para veya malvarlığı kazancı olanağı ümidi veren*” şeklindeki ifadesinden de açıkça anlaşılacağı üzere sisteme katılmak isteyen kişilere para veya malvarlığı kazanacağını vaat etmek de piramit satış sisteminin bir unsuru ve sistemin varlığının göstergesidir.

İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği’nin 25. maddesinin 3. fıkrası incelendiğinde de anlaşılmaktadır ki gerçekleşmesi mümkün olmayan vaatler, hızlı zengin olma fırsatları gibi yanıltıcı bilgilerin verilmesi sistemin yasal olan doğrudan satış değil, yasa dışı olan piramit satış sistemi olduğunun göstergesi kabul edilmektedir. Ayrıca bu fıkra gereğince kişilerin aldatma, rahatsızlık verme, baskı kurma ve buna benzer yollarla sisteme katılmaya zorlanması da sistemi piramit satış sistemi olarak tanımlamaya neden olur. Bu düzenlemede “*rahatsızlık verme*” ve “*buna benzer yollarla*” ifadelerinin bulunması nedeniyle sistemler içerisinde kullanılan özel iletişim teknikleri,

⁷⁷Savaş, 2016, a.g.k., 172.

gerçekleştirilen toplantılar, ikna yöntemleri, toplantılarda karmaşık hesaplar ile kişilerde akıl karışıklığına neden olunması gibi eylemler aldatma veya baskı kurma aşamasına ulaşmasa dahi bu Yönetmelik gereği yasak eylemler içerisine girmektedir. Bu nedenle bu eylemleri gerçekleştiren sistemler piramit satış sistemi olarak belirlenir.⁷⁸

Piramit satış sistemlerinin ortaya çıkmasının ve bu sistemlere binlerce insanın dahil olmasının temel sebebi insanların para kazanma isteğidir. Kişilerin bu sistemlere para kazanmak amacıyla girdiğinin bilincinde olan piramit satış sistemleri kurucuları ve kişilerin sistemlere girmelerini sağlayan kişiler ise kısa yoldan zengin olunacağı vaatlerinde bulunur. Piramit satış sistemlerinin tanıtım ve sunumlarında risksiz veya çok düşük riskli yüksek getiri taahhütlerinde bulunmak, lüks yerlerde yemekler düzenlemek, lüks arabalar kiralanıp arabanın malikiymiş gibi görünmek, yüksek sesli müzikler ve alkışlar ile kişilerin sağlıklı düşüncelerini engellemek gibi hileli eylemler gerçekleştirilerek kişilerin zihninde bu sistemin çok para getirdiği imajı yaratılır. Bu imaja sahip yeni üye olan katılımcılar da sisteme dahil etmeye çalıştıkları kişilere bu vaatleri iletir. Yeni üye kaydı sayesinde piramit satış sistemlerinin devamlılığının sağlandığı göz önüne alındığında bu unsurun sistemin olmazsa olmaz bir şartı olduğu anlaşılır.⁷⁹

Para ya da malvarlığı kazancı olanağı ümidi verme unsurunun bir piramit satış sisteminde var olduğunu kabul edebilmek için sistemde para veya malvarlığının net bir şekilde belirlenmesi gerekmemektedir. Sistemde kısa yoldan zengin olma vaadinde bulunulması bu unsurun gerçekleştiğinin kabulü için yeterlidir.⁸⁰ Bununla birlikte kişilerin piramit satış sistemine girerken bir miktar para veya malvarlığı ortaya koyması durumunda sistemden elde edilecek kazancın para ortaya koyan kişiye para, malvarlığı ortaya koyan kişiye ise malvarlığı şeklinde mi ödeneceği hususu tartışılabilir. Doktrindeki bir görüşe göre sisteme girerken kişiler ile akdedilen sözleşmeye öncelik verilmesi gerekir. Sisteme girerken sözleşmede, bir miktar para ortaya koyan kişiye kazanç olarak sadece para verileceği kararlaştırılabileceği gibi malvarlığının verilebileceği de kararlaştırılabilir.⁸¹

Piramit satış sistemlerinde kısa yoldan zengin olunacağına ilişkin verilen vaatler kurulan sistemin doğası gereği asla gerçekleşmez. Zira herhangi bir ürün veya hizmet

⁷⁸Savaş, 2016, **a.g.k.**, 177.

⁷⁹Tokat, 2018, **a.g.k.**, 62.; Buyrukçu,2019, **a.g.k.**, 37.

⁸⁰Tokat, 2018, **a.g.k.**, 62.

⁸¹Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2511.

üretimi ve sürekliliği mevcut değildir. Bu nedenle piramidin alt tarafını oluşturan çoğunluğun para kaybetmesine bağlı olarak piramidin tepesinde bulunan az sayıda kişinin büyük miktarda paralar kazanması sonucu ile karşılaşır. Piramidin alt tarafında bulunan çoğunluk vaatlere sahip olamaz ve hatta sisteme giriş ücretini dahi alamaz.⁸²

1.7.3. Kazanma ümidi verilen parayı veya mal varlığını katılımcının sisteme yeni üye kazandırmasına bağlı kılmak

TKHK m. 80/1'deki "*sisteme aynı şartlar altında başka katılımcılar bulma koşuluyla bir para veya malvarlığı kazancı olanağı ümidi veren*" şeklindeki ifadeden de açıkça anlaşılacağı üzere bir sistemin, piramit satış sistemi olarak kabul edilebilmesi için aranan diğer bir unsur sisteme katılacak başka kişiler bulmaktır. Bir başka deyişle, piramit satış sistemine dahil olan kişinin kendisine vaat edilen para veya malvarlığı kazancını elde edilebilmesi için sisteme yeni katılımcılar bulması zorunludur.

Piramit satış sisteminin en eski hali olan ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerinde, ürün ya da hizmet sunulmadığı için sisteme dahil olan kişi sisteme getirdiği her yeni üyeden kazanç elde eder.⁸³ Eğer ki katılımcı sisteme dahil edilecek yeni kişi bulamazsa, sisteme girişte kendisine vaat edilen para veya malvarlığını da elde edemez.⁸⁴

Günümüzde daha yaygın olan ürün bazlı piramit satış sistemlerinde ise göstermelik olarak ürün veya hizmet sunumu gerçekleştirilir. Fakat burada da asıl amaç ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerindeki gibi sisteme yeni katılımcı kazandırmaktır. Sisteme dahil olan kişi, kazanç elde edebilmek için yalnızca ürün veya hizmet almasının yeterli olmadığını, aynı zamanda sisteme dahil edecek kişiler bulması gerektiğinin bilincindedir. Bu nedenle sisteme dahil olacak kişiler bulmaya çalışır.⁸⁵

TKHK'a uygun olarak piramit satış sistemini yasaklayan İYDKSY'nin 25. maddesinin ilk iki fıkrası, çok katlı pazarlama sistemlerinin bu unsuru barındırarak piramit satış sistemlerine kaymasını engellemek amacıyla düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin ilk fıkrasında yasal olan doğrudan satış şirketlerinin kullandığı sistemin, sisteme yeni katılımcılar dahil etmektense hizmetler ya da malların tüketiciye satılmasına odaklanması gerektiği ifade edilmektedir. Anlaşılacağı üzere mal veya hizmetin tüketiciye satılmasını değil, sisteme yeni kişi kazandırılmasını esas alan sistemler TKHK'na paralel olarak yasal olmayan piramit satış sistemleri olarak belirlenecektir.

⁸²Argan, 1997, **a.g.k.**, 71.; Güragaç, 2006, **a.g.k.**, 36.

⁸³Maviş, 2015, **a.g.k.**, 619.; Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 65.

⁸⁴Tokat, 2018, **a.g.k.**, 62.

⁸⁵Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 37.

İYDKSY'nin söz konusu maddesinin ikinci fıkrası gereği ise sistemde bulunanların sağladığı kazanç, ağırlıklı olarak sisteme yeni katılımcılar dahil edilmesi ve bunun sayesinde oluşan prim, teşvik, komisyon veya ödül gibi isimler altında vasıflandırılan menfaatlerin dağıtılması üzerine kurulmuş ise bu sistem yasal olan çok katlı pazarlama sistemi değil, piramit satış sistemi olarak nitelendirilir. Örneğin; belirli sayıda üye bulan katılımcılarına ev, otomobil, yurtdışı tatili gibi promosyonların dağıtılması üzerine kurulmuş bir sistem piramit satış sistemi olarak tanımlanabilir.⁸⁶ Fakat bu fıkra da ele alınması gereken bir husus bulunmaktadır: Sisteme yeni kişiler dahil edilmesi yoluyla kazanılacak komisyon, prim vb. isimler altında nitelendirilen menfaatler tümüyle yasaklanmamıştır. Yalnızca bunların sistemdeki kişilerin elde ettiği kazancın ağırlıklı yönünü oluşturmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu husustan TKHK'ın yürürlüğe girmesinden önce Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği basın açıklamasında da bahsedilmiştir. Bu basın açıklamasında piramit satış sistemi olmayan sistemlerde üye katılımına herhangi bir komisyonun verilmediği ve komisyonun yalnızca temsilci olmayan nihai tüketiciye ürünün satışında verildiği belirtilmiştir. Ayrıca bu sistemlerde komisyon veya prim verilen alt katılımcı basamağının sınırlandırıldığı ve genel olarak beşinci alt basamağa kadar komisyon verileceğinin açıklandığı ifade edilmiştir. Bu noktada Yönetmelikte “ağırlıklı olarak” gibi tespit edilebilmesi zor olan bir kavram kullanılması yerine Sanayi ve Ticaret Bakanlığının basın açıklamasındaki gibi prim veya komisyon verilen alt basamağın belli bir sayı ile sınırlandırılmasının daha açık bir ölçüt olacağına ilişkin doktrinde görüş bulunmaktadır. Basamağın sınırlanması ile çok katlı pazarlama sistemi ile piramit satış sistemleri arasındaki çizginin daha da netleşeceğini düşündüğümüz için bu görüşe katılmaktayız.⁸⁷

Piramit satış sisteminin devamlılığı ve katılımcıların vaat edilen para veya malvarlığını kazanması, sisteme sürekli yeni katılımcı bulunmasına bağlıdır. Fakat bu unsur hem sistemi hem de sistemin çalışmasını imkânsız hale getirmektedir. Zira belli bir aşamadan sonra sisteme dahil olabilecek kişi bulmak teorik olarak imkânsızdır. Katılımcı, sisteme dahil edebileceği kişi bulamadığında da vaat edilen kazançta erişemeyecek ve hatta giriş ücretini dahi geri alamayacaktır.⁸⁸

⁸⁶Aydoğdu ve Kahveci, 2021, **a.g.k.**, 453.

⁸⁷Savaş, 2016, **a.g.k.**, 177.; (http- 21).

⁸⁸Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 37.; Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 292.

1.7.4. Para ya da malvarlığı kazanmayı sisteme katılan diğer katılımcıların koşullara uygun davranmasına bağlı kılma

Piramit satış sisteminin varlığından bahsedilebilmesi için gerekli olan bir diğer unsur, para ya da malvarlığı kazanmayı sisteme katılan diğer katılımcıların sistemin koşullarına uygun davranmasına bağlı kılmasıdır.

Piramit satış sistemi, katılımcılar zincirinden oluşan bir nevi zincirleme sistem olarak ifade edilebilir. Katılımcı zincirindeki halkalardan birinin kopuk olması sistemin düzenli bir şekilde yürümesini engelleyecektir. Bir başka deyişle, sisteme dahil olan bir kişinin sistemin koşullarına ve kurallarına uygun davranmaması, sistemde aksamalar oluşturur. Bu sonuçla karşı karşıya kalmamak için sisteme dahil olan her katılımcılığın sistemin koşullarına ve kurallarına uygun bir şekilde davranması gerekir.⁸⁹

Katılımcıların koşullara uygun davranmasına; giriş ücretinin ödenmesi, sisteme yeni kişiler kazandırılması, sistemde ürün satışı veya hizmet sunumu var ise bu ürün veya hizmetin satın alınması ya da satılması örnek olarak verilebilir. Fakat unutulmamalıdır ki her piramit satış sisteminin kendine özgü koşulları bulunmaktadır.⁹⁰

1.7.5. Sistemin gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklenti sistemi olması

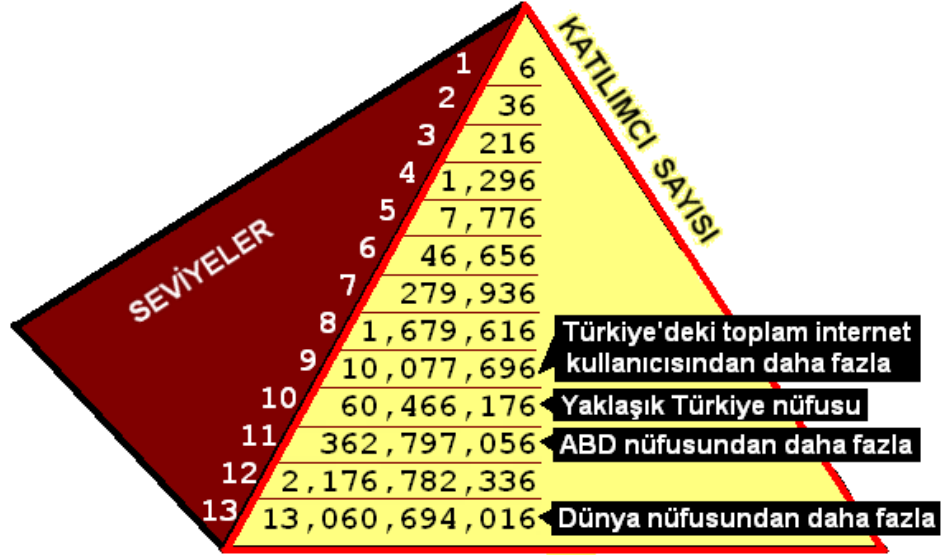
Bir sistemin piramit satış sistemi olarak kabul edilebilmesi için kanun koyucu tarafından TKHK m. 80/1'de aranan bir diğer unsur ise sistemin gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklenti sistemi olmasıdır.

Piramit satış sistemlerinin en eski hali olan ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerinde de günümüzde daha yaygın olan ürün bazlı piramit satış sistemlerinde de sistemin devamlılığı için sisteme yeni katılımcıların dahil olması gereklidir. Nitekim bu sistemlerde piramide dahil olan kişi sayısının artmasına bağlı olarak piramidin üstünde bulunan kişiler menfaat temin edebilir. Sistemin vaat ettiği kazancı elde edebilmesi için yeni katılımcı bulmasının zorunlu olduğunun bilincinde olan kişiler de sisteme sürekli yeni katılımcılar bulmaya çalışır. Fakat sistemin üye sayısının sürekli artmasına bağlı olarak bir süre sonra sisteme dahil edilebilecek kişi kalmayacaktır. Katılımcı potansiyelinin tükenmiş olması dolayısıyla sistem işlemez hale gelecektir. Sisteme

⁸⁹Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 38; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 140.

⁹⁰Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2511.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 38.

sonradan dahil olan kişiler vaat edilen kazancı elde edemeyecek ve zarara uğrayacaktır.⁹¹ Sistemin bu kaçınılmaz sonunu şu şekilde açıklayabiliriz:

Şekil 1.2. Piramit satış sisteminin katılımcı sayısı⁹²

Yukarıdaki şekilde piramit satış sistemine her katılımcının 6 kişi dahil ettiğini ve sistemin devamlılığı için her koşulun bulunduğu varsayıldığında 10. basamağa gelindiğinde yaklaşık Türkiye nüfusu kadar, 11. basamağa gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfusundan fazla, 13. basamağa gelindiğinde ise dünya nüfusundan daha fazla kişiyi kapsayan bir sistem karşımıza çıkmaktadır. 13. basamağa ulaşıldığında yeni basamakların oluşması matematiksel olarak imkânsız olduğu için sistemin çökeceği aşikardır.⁹³ Bu örnek sayesinde de açıkça görüleceği üzere piramit satış sistemleri sürdürülebilir bir sistem değildir. Eninde sonunda yeni kişi bulunamadığında çöküş gerçekleşecektir. Sistemin hangi basamağından sisteme giriş yaptığını bilmeyen katılımcılar, vaat edilen kazançları elde edemeyecek hatta kayıt ücretlerini dahi alamayacaktır. Bu nedenler göz önüne alındığında piramit satış sistemlerinin gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklenti sistemleri olduğu görülecektir.⁹⁴

⁹¹B. Öztürk ve M. R. Erdem (2005). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Ve Özel Hükümler Kişilere Ve Mala Karşı Suçlar*. (4.Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, s. 341.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 38-39.

⁹² Şekil aynen alınmıştır. <https://lawtudent.com/makale/saadet-zincirlerinin-yeni-modelini-ayrintilariyla-inceledik/> (Erişim Tarihi: 19.12.2022)

⁹³(http- 92).

⁹⁴Sancak, 2016, **a.g.k.**, 155.; Argan,1997, **a.g.k.**, 71.

Sistemin gerçekçi veya gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığı, çalışma şekline bakılarak anlaşılabilir. Eğer ki diğer unsurları bünyesinde barındıran sistemin, gerçekçi olmadığı veya gerçekleşmesi çok güç bir sistem olduğu da tespit edilirse piramit satış sistemi olduğu söylenebilir.⁹⁵

1.8. Piramit Satış Sistemi İle Çok Katlı Pazarlama Sistemi Arasındaki Farklılıklar

Piramit satış sistemleri, aralarında yapısal bir benzerlik bulunması nedeniyle sıklıkla çok katlı pazarlama sistemleri ile karıştırılmaktadır. Bu nedenle doğrudan satışın geliştirilmiş bir türü olan çok katlı pazarlama sistemleri hakkında bilgi vermenin ve yasal olmayan piramit satış sistemleri ile farklarının ortaya konularak aralarındaki çizginin belirginleştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür.

Ürün ve hizmetlerin nihai tüketiciye ulaştırılması için pazarlamada, doğrudan dağıtım ve dolaylı dağıtım olarak adlandırılan iki ana dağıtım modeli mevcuttur. Dolaylı dağıtımda firma; toptancı, perakendeci, acente gibi aracılara kullanarak ürün ve hizmetlerini nihai tüketiciye ulaştırır. Doğrudan pazarlamada ise tüketiciye direkt ulaşmak isteyen firmalar, dağıtım kanalındaki bu tür aracılara ortadan kaldırır. Bu firmalar ürün ve hizmetlerini katalog, internet, telepazarlama vb. araçlar ile nihai tüketiciye ulaştırır.⁹⁶

Doğrudan pazarlamanın türleri şu şekildedir; doğrudan (yüz yüze) satış, doğrudan posta, katalogla pazarlama, tele-pazarlama, doğrudan tepki TV reklamları pazarlaması, internette pazarlama ve kiosklar. Konumuz için önem arz eden türü doğrudan (yüz yüze) satıştır. Doğrudan pazarlamanın en eski ve orijinal çeşidi olduğu belirtilen doğrudan satış, İYDKSY'nin 24. maddesinin ilk fıkrasında şu şekilde tanımlanmıştır:⁹⁷

“Doğrudan satış; herhangi bir doğrudan satış şirketi tarafından istihdam edilsin ya da edilmesin satış temsilcisi, dağıtıcı, distribütör ve benzeri adlarla hareket edenlerin bir mal veya hizmeti kendi evlerinde ya da perakende satış yerleri kullanılmaksızın tüketicinin ev veya iş yaşantısını sürdürdüğü mekânlar gibi iş

⁹⁵Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 39.

⁹⁶Doğrudan veya dolaylı pazarlama hakkında detaylı bilgi için bkz.; Argan, 1997, **a.g.k.**, 3-64.; P. Işık. (2001). *Çok Katlı Pazarlama sistemi ve uygulamaları: Türkiye Avon firması örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 24-53.; Güragaç, 2006, **a.g.k.**, 3-30.; İ. Pınar (2010). *Doğrudan Pazarlama*. (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 13-29.; Çakmak, 2011, **a.g.k.**, 3-6.; Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 23-27.

⁹⁷Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 27.

yeri dışında, tek veya çok katmanlı satış yöntemleriyle tüketicilere sunulmasını öngören pazarlama sistemidir.”

Kanundaki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, doğrudan satışta sabit bir perakende noktası olmaksızın yüz yüze satış yapılır.⁹⁸ Doğrudan satış yapan firmalar, tek veya çok katmanlı satış yöntemlerini kullanır. Geleneksel yöntemlerden biri olan tek katlı pazarlamada, satıcı yalnızca satış yapmak için müşteri arar. Bir dağıtım ağı kurmaya gerek duymaz. Bir başka deyişle, tek katlı pazarlama sistemlerinde, ürün veya hizmet satımı gerçekleştirilir ancak sisteme yeni üye dahil edilmez.⁹⁹

Konumuz bakımından önem arz eden çok katlı pazarlama ise doğrudan satış yapan firmaların kullandığı diğer bir yöntemdir. “Çok katlı (katmanlı) pazarlama” (multi level marketing), ağ pazarlama (network marketing) gibi isimlerle ifade edilen bu yöntem, doğrudan pazarlamanın bir çeşidi olan doğrudan satışın çok katlı bir yapıda gerçekleştirildiği özel bir pazarlama yöntemi olarak tanımlanabilir. Bu pazarlama yönteminde, katılımcıların iki tür gelir elde etme olanağı bulunmaktadır: “Üye”, “distribütör”, “dağıtıcı”, “satış temsilcisi” vb. isimlerle adlandırılan katılımcılar, kişisel olarak ürünlerin ve hizmetlerin perakende satışını gerçekleştirerek gelir elde eder. Bunun yanında, perakende satış yapacak kişiler bularak bir satış organizasyonu oluşturur. Sisteme dahil ettiği üyelerin ve onların da kaydettikleri üyelerin satışlarından komisyon alarak ikinci bir tür gelir elde eder. Bu sayede bir kişi, yüzlerce üyenin ürettiği satıştan gelir elde etme imkanına sahip olur.¹⁰⁰ Elde edilen gelirin bu şekilde katlanarak artması nedeniyle bu pazarlama şekli, sıklıkla piramit satış sistemi ile karıştırılmaktadır. Ancak aralarında yapısal benzerlik bulunmasına rağmen bu iki yapı birbirinden farklıdır.¹⁰¹ Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Piramit satış sistemlerinin kurulması, yayılması, tavsiye edilmesi TKHK m. 80 ile birlikte yasaklanmışken, çok katlı pazarlama sisteminin kanun koyucu tarafından yasaklanmaması bu iki yapı arasındaki en temel farktır. Tam tersine doğrudan satışın türleri olan çok katlı pazarlama sistemleri ve tek katlı pazarlama sistemleri İYDKSY ile birlikte yasal bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Bu nedenle çok

⁹⁸Aydın, 2014, **a.g.k.**, 462.

⁹⁹Tokat, 2018, **a.g.k.**, 57.; Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 25.

¹⁰⁰Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 11-26.; İ. Avcıdağ Çelik (2018). *Tarihsel Süreçte Çalışma Hayatı Ve Esnekliğin Getirdiği Yeni Bir Çalışma Modeli Olarak Ağ Pazarlama (Network Marketing)*. (1. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık, s. 78-80.; Ö.B. Tek (1997). *Pazarlama İlkeleri*. (7. Baskı), İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık, s. 57.

¹⁰¹Aydın,2014, **a.g.k.**, 462.; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 58.; Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 64.

katlı pazarlama sistemlerine dahil olan kişiler herhangi bir yaptırımla karşılaşmaz iken piramit satış sistemlerine girenler birtakım yaptırımlarla karşılaşacaktır.¹⁰²

- Piramit satış sistemlerinde, sisteme katılacak kişilerden yüksek meblağlı bir giriş ücreti talep edilir.¹⁰³ Ancak çok katlı pazarlama sistemlerinde sisteme dahil olmak isteyen kişilerden işe başlamaları veya işe başladıktan sonra sistemde kalmaya devam etmeleri için giriş aidatı, yenileme ücreti, paket ücreti, aidat veya başlangıç paketi vb. isimler altında bedel alınması İYDKSY m. 25/4 ile açıkça yasaklanmıştır. Unutulmamalıdır ki günümüzdeki bazı piramit satış sistemleri, giriş ücretini ortadan kaldırarak çok katlı pazarlama sistemine benzemeye çalışmakta ve bu sayede yasal düzenlemeleri dolanmayı amaçlamaktadır.¹⁰⁴
- Piramit satış sistemlerinde, herhangi bir ürün veya hizmet satışı bulunmaksızın, sisteme getirdiği her yeni üye için katılımcıya kazanç sağlanır.¹⁰⁵ Çok katlı pazarlama sistemleri ise İYDKSY m.25/1 gereği sisteme yeni katılımcılar dahil etmektense malların ve hizmetlerin tüketicilere satışını temel alır. Fakat günümüzde bu farkın da önemini yitirdiği görülmektedir. Zira çoğu modern piramit satış sistemleri, yasal bir sistem gibi görünebilmek amacıyla üyelere ve sistem dışındaki kişilere ürün veya hizmet sunmaktadır. Lakin ürün ve hizmetin bulunduğu günümüzdeki ürün bazlı piramit satış sistemleri ile çok katlı pazarlama sistemleri arasında da bir fark göze çarpmaktadır. Ürün bazlı piramit satış sistemlerinde, ekonomik değeri yok denecek kadar az olan ürünler satılır. Bu ürünler sisteme dahil olanlar tarafından ortalama fiyatın çok üstünde bir kere satın alınır. Kullanışsız olan bu ürünler, satılabilir özellikte olmadığından başka kişiler tarafından da alınmaz. Çok katlı pazarlama organizasyonlarında ise gıda takviyeleri, kozmetik ürünleri gibi geniş kitlelerce ihtiyaç duyulan ve pazar değeri olan ürünler satılır. Piyasada bir karşılığı bulunduğu için bu ürünler tekrardan başka kişilere satılabilir.¹⁰⁶ Bu fark ile bir sistemin piramit satış sistemi mi yoksa çok katlı pazarlama sistemi mi olduğu anlaşılabilir. Örneğin; bir kişinin 600 TL karşılığında dahil olduğu sistem, üye olduktan bir süre sonra çöker. Sistemin çökmesi durumunda ödediği 600 TL'nin karşılığını oluşturan bir ürün elinde

¹⁰²Tokat,2018, **a.g.k.**, 58.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 34.

¹⁰³Durmuş, 2015, **a.g.k.**, 218.; Öztürk, 2017, **a.g.k.**, 73.

¹⁰⁴Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 34.

¹⁰⁵Aydın, 2014, **a.g.k.**, 462.

¹⁰⁶Gürağaç, 2006, **a.g.k.**, 36.; Durmuş, 2015, **a.g.k.**, 218.; Yavuz,2016, **a.g.k.**, 124.; Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 66.

bulunmuyorsa bu kişinin girdiği sistem piramit satış sistemidir. Bu kişi sisteme girerken 600 TL karşılığında piyasada 20 TL değeri bulunan bir ürün almışsa bu sistemin de piramit satış sistemi olarak tanımlanması mümkündür. Zira bu sistemde de giriş ücretini örtbas etmek için göstermelik olarak ürün satılmıştır. Ancak kişi dahil olduğu sistemde 600 TL karşılığında piyasada da 600 TL civarında değeri bulunan bir kozmetik ürünü satın almış ise bu sistemin yasal olan çok katlı pazarlama sistemi olduğu söylenebilir.¹⁰⁷

- Piramit satış sistemlerinin en tipik özelliği, sisteme üye kaydeden kişiye kaydedilen kişi için gelir ödenmesidir. İYDKSY m. 25/2’de çok katlı pazarlama sisteminde kişilerin sağladığı kazancın, ağırlıklı olarak sisteme yeni kişi dahil edilmesi ve bunun sayesinde ortaya çıkan komisyon, teşvik, ödül, prim vb. adlar altında vasıflandırılan menfaatlerin paylaşılması üzerine kurulamayacağı belirtilmektedir. Anlaşılacağı üzere, çok katlı pazarlama sistemlerinde sisteme yeni kişi dahil edilerek komisyon, teşvik, prim vb. menfaatlerin elde edilmesi tamamen yasaklanmış değildir. Yalnızca sistemden elde edilen gelirin “*ağırlıklı yönünü*” oluşturmaması istenmiştir. Zira çok katlı pazarlama sisteminin özelliği gereği, sisteme dahil olan kişi hem kişisel satışından hem de sisteme dahil ettiği kişilerin satışlarından gelir elde eder. Zaten bu sistemde üye kaydetmek otomatik olarak bir kazanç elde etmeye yetmez. Kaydedilen üyenin ürün ve hizmet satması gerekir. Bu sayede kişi, sisteme kaydettiği üyenin sattığı ürün ve hizmetten elde edilen gelir üzerinden komisyon vb. ücret alır. Burada amaç çok katlı pazarlama sistemine katılan kişilere hem ürün satması hem de üye kaydetmesi konusunda teşvikte bulunmaktır.¹⁰⁸ Fakat piramit satış sistemi ile çok katlı pazarlama sistemi arasındaki bu farkın düzenlendiği İYDKSY m. 25/2’nin “*ağırlıklı olarak*” ifadesini barındırması nedeniyle tek başına suistimalleri engelleyemeyeceği söylenebilir. Zira “*ağırlıklı olarak*” ifadesi tespiti kolay olmayan belirsiz bir ifadedir. Sistemde üye kaydedilmesiyle elde edilen kazancın, hangi aşamadan sonra kişinin elde ettiği toplam kazancın ağırlığını oluşturduğu söylenebilecektir? Bu ifade yasal olan sistemin tespitini zorlaştırabilir. Daha önce bahsettiğimiz üzere, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının çok katlı pazarlama sistemleri hakkında

¹⁰⁷Tokat, 2018, **a.g.k.**, 58.

¹⁰⁸Aydın, 2014, **a.g.k.**, 462.; Savaş, 2016, **a.g.k.**, 177.

gerçekleştirdiği basın açıklamasında¹⁰⁹ olduğu gibi prim, komisyon vb. isimlerde menfaatlerin verildiği alt katılımcı basamağının sınırlandırılması iki sistem arasındaki ince çizgi göz önüne alındığında daha belirgin bir ölçüt olabilir. Örneğin; beşinci alt basamağa kadar komisyon verilebileceği belirtilebilir.¹¹⁰

- İYDKSY m. 25/3’de çok katlı pazarlama şirketlerinin hızlı zengin olma fırsatları, gerçekleşmesi imkânsız vaatler gibi sistem ile ilgili yanıltıcı bilgi veremeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca bu düzenleme gereğince çok katlı pazarlama şirketleri; baskı kurma, rahatsızlık verme, aldatma vb. yollar ile kişileri sisteme girmeye zorlayamazlar. Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere, sistem içerisinde kullanılan özel iletişim teknikleri, ikna yöntemleri, toplantılarda karmaşık hesaplar kullanılarak kişilerin zihninin bulandırılması gibi eylemler baskı ve aldatma aşamasına ulaşmasa dahi yasak eylemler olarak kabul edilir.¹¹¹ Piramit satış sistemlerinde ise genellikle yapılan tanıtım ve sunumlarda, insanlara çok para kazanacaklarına dair vaatlerde bulunulur. Ancak kurulan sistemin doğal bir sonucu olarak verilen vaatlerin gerçekleşmesinin mümkün olmadığı açıktır.¹¹² Ayrıca bu sistemlerde kişileri sisteme girmeye ikna edebilmek için düzenlenen motivasyon toplantılarında gerçek üstü bir hava yaratılması ve kaybetme imkânı bulunmadığından bahisle üye olmaya razı edilmesi gibi eylemler gerçekleştirilmektedir.¹¹³
- Piramit satış sistemlerinde, sisteme ilk giren ve baştan itibaren en tepelerde bulunan kişiler büyük miktarda para kazanmaktayken, piramidin geniş kısmını oluşturan sisteme sonradan dahil olan çoğunluk yatırdığı kayıt ücretini dahi alamayabilir.¹¹⁴ Bu sistemlerde, yeni üyelerin başarı olasılığı, ortaya koydukları çaba ve başarılarından etkilenmez. Bu sistemlerde katılımcılar arası hiyerarşik yapı katı olduğu için sisteme sonradan dahil olan kişi çok çabalasa da ilk girenin önüne geçerek daha fazla kazanç elde edemez. Katılımcı sayısının artmasına bağlı olarak piramidin büyümesiyle birlikte elde edilen kazanç düşer.¹¹⁵ Doğası gereği

¹⁰⁹(http-21).

¹¹⁰Savaş, 2016, **a.g.k.**, 177.

¹¹¹Savaş, 2016, **a.g.k.**, 177.

¹¹²Gürağaç, 2006, **a.g.k.**, 36.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 37.

¹¹³Maviş, 2015, **a.g.k.**, 621.

¹¹⁴Argan, 1997, **a.g.k.**, 71.; Durmuş, 2015, **a.g.k.**, 218.

¹¹⁵Aydın, 2014, **a.g.k.**, 462.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 35.

batmaya mahkûm olan bu sistemler, çok kişinin para kaybetmesine bağlı olarak az kişinin büyük miktarlarda para kazanması ile ortadan kaybolur.¹¹⁶

Çok katlı pazarlama sistemlerinde ise başarı ve kazanç fırsatları, sisteme önce veya sonra katılmış olunmasına bakılmaksızın herkes için eşittir. Katılımcılar arasında hiyerarşik yapı yumuşaktır. Bir başka deyişle, katılımcıların sistemdeki yeri değişebilir. Sistem içerisinde yükselmek ve daha çok kazanmak, sadece başarıya bağlıdır. Bu sistemlerde, kendilerini sisteme dahil eden kişilerden daha başarılı oldukları için çok daha fazla gelir elde eden kişiler de bulunmaktadır. Ayrıca burada elde edilen kazanç piramit satış sistemindeki gibi başkalarının kaybı ile oluşmaz. Kişiler ürün, hizmet satışı ve büyük bir satış ekibi kurmasıyla başarılı olur.¹¹⁷

- Çok katlı pazarlama sistemlerini piramit satış sistemlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri de ürün iadesinin kanuni zorunluluk olarak sağlanmasıdır. Şöyle ki; İYDKSY m. 25/5 gereği üye, hiçbir masraf ve cezai şart ödemeksizin çok katlı pazarlama sisteminden ayrılma hakkına sahiptir. Bu kanuni düzenleme sayesinde sisteme girerken alınması yasaklanan giriş aidatının sistemden çıkarken farklı isimler altında alınması da yasaklanmıştır. Ayrıca söz konusu düzenleme gereğince, üyenin sisteme dahil olduğu tarihten itibaren 60 gün içerisinde sistemden ayrılması durumunda, çok katlı pazarlama şirketi üyenin elinde bulunan ve kullanılmamış bütün ürünleri geri almak zorundadır. İade aldığı ürünlerin bedellerini ise 14 gün içerisinde iade etmelidir.¹¹⁸

Piramit satış sistemlerinde ise ne para iadesi ne de ürün iadesi bulunmaktadır.¹¹⁹

Ürün bazlı piramit satış sistemlerinde asıl amaç, ürünün satışını yapmak değil, sisteme yeni katılımcılar bulmaktır. Bu nedenle göstermelik olarak satışı gerçekleştirilen bu ürünler genellikle kullanışsızdır. Sistemin işleyişi için bir araç olan bu ürünlerin geri alınması mümkün değildir. Buna karşın çok katlı pazarlama sistemlerinde temel amaç ürünlerin satışı olduğu için söz konusu ürünler kullanışlıdır. Ürünlerin geri alınması halinde, sistemde bulunan diğer katılımcılar tarafından satılması mümkün olduğu için iadesi gerçekleştirilir.¹²⁰

¹¹⁶Gürağaç, 2006, **a.g.k.**, 36.; Durmuş, 2015, **a.g.k.**, 218.

¹¹⁷Argan, 1997, **a.g.k.**, 71-72.; Gürağaç, 2006, **a.g.k.**, 36.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 35.

¹¹⁸Savaş, 2016, **a.g.k.**, 178.

¹¹⁹Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 68.; <https://dsd.org.tr/sikca-sorulan-sorular/> (Erişim Tarihi: 23.12.2022)

¹²⁰Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 34.

- Çok katlı pazarlama şirketleri, kişileri yüksek ürün stoğu bulundurmaya teşvik etmez. Tam aksine mümkünse ürün stoğu olmadan çalışmayı önerir. Piramit satış sistemlerinde ise büyük stoklar oluşturulması teşvik edilir.¹²¹
- Çok katlı pazarlama şirketleri, tüm ticari firmalar gibi kâr elde ettiği sürece faaliyetine devam eder. Ancak piramit satış sistemleri çok katlı pazarlama sistemleri gibi devamlılığa sahip bir sistem değildir. Ticari faaliyete sahip olmadıkları için kazançları sadece sisteme yeni üye dahil edilmesinden doğar. Fakat bir müddet sonra, sisteme eski üyelerin kazanç sağlamasına yetecek kadar yeni üye girişi gerçekleşmez ve faaliyetleri son bulur.¹²²

Yukarıda açıklanan farklılıklar dikkate alındığında anlaşılacaktır ki çok katlı pazarlama sistemleri ile piramit satış sistemleri, katlı bir yapı içermelerinden dolayı piramit şeklini andırarak benzetilseler de iki sistem birbirinden farklıdır.¹²³ Fakat günümüzde, bahsedilen farklılıkların kesin bir biçimde karşımıza çıkmadığı da unutulmamalıdır. Zira, piramit satış sistemlerinin kurucuları, yasal düzenlemeleri dolanmak maksadıyla, kendilerini çok katlı pazarlama sistemlerine yaklaştıracak yenilikler yapmaktadır. Bu yüzden kişiler bu sistemlere katılmadan önce dikkatli bir inceleme yapmalıdır.¹²⁴ Sistemlere katılmadan önce kişilerin, “Kazanç iddiaları kişiye doğru olamayacak kadar iyi geliyor mu?”, “Katılmak için ücret ödemesi gerekiyor mu?”, “Satamadığı ürünler olursa şirket bunları geri alır mı?”, “Şirket ürünlerini tüketicilere satıyor mu?”, “Bu ürünler tüketicilerin kullanabileceği ürünler mi?” gibi yukarıdaki farkları ortaya çıkarabilecek soruları sormaları gerekir.¹²⁵

Yukarıda da detaylıca açıklandığı üzere TKHK ve İYDKSY, çok katlı pazarlama sistemlerinin piramit satış sistemlerine kaymasını engellemek için düzenlemeler barındırmaktadır. Çok katlı pazarlama sistemleri bu düzenlemelere uyarak birtakım önlemler almazlarsa piramit satış sistemlerini andıracak duruma gelebilirler. Her şeyden önce, çok katlı pazarlama sistemlerinin ürün ve hizmet satışından çok üye edinmeye odaklanması böyle bir problem yaratabilir. Bu nedenle çok katlı pazarlama sistemlerinin asıl amacının üyeler sayesinde ürün ve hizmetlerin üreticiden tüketiciye ulaştırılması

¹²¹<https://dsd.org.tr/piramit-yapilari-anlama-kilavuzu/> (Erişim Tarihi: 23.12.2022)

¹²²(http-121).

¹²³Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 70.

¹²⁴Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 35.

¹²⁵(http-119).; (http-121). ; <https://wfdsa.org/are-earnings-claims-too-good-to-be-true/> (Erişim Tarihi: 25.12.2022)

olduğunu unutmamaları gerekir. Bu önemli hususun yeni üyelere de aktarılması ve bu bilince uygun davranmaları gerektiğinin hatırlatılması önem arz eder.¹²⁶

1.9. Piramit Satış Sistemi ile Kripto Para Sistemi Arasındaki Farklılıklar

Son yıllarda geniş kitlelerin çok dikkatini çekmiş olan kripto para birimlerinin hızla yükselmesinin ardından hızla düşmesi, akıllara “Kripto paralar bir piramit/ ponzi sistemi mi?” sorusunu getirmiştir.¹²⁷ Bu nedenle bu bölüm altında piramit satış sistemi/ponzi sistemi ile kripto para sistemi arasındaki farklılıkların ortaya konulmasının yararlı olacağı düşünülmüştür.

Kripto para; günümüz koşullarında bilinen dünya para birimlerinden Türk Lirası, Euro, Dolar, Sterlin vb. gibi bir değişim aracıdır. Ancak söz konusu bu klasik dünya para birimlerinden farklı olarak kripto paranın üretimi, saklanması ve transferi esnasında kriptografi adlı bir yöntem kullanılmaktadır. Şöyle ki; kripto paraların üretiminin kontrolünü ve transfer ile para aktarım işlemlerinin güvenliğini kriptografi sağlamaktadır. Sanal ve dijital bir para birimi olan kripto paraların ilk üretileni ise Bitcoin (BTC)’ dir. Şu anda birbirinden farklı binlerce kripto para bulunmaktadır. Bunlara ise “alternatif kripto para”, bir başka deyişle altcoin, denilmektedir.¹²⁸

Değerlerindeki yüksek artışlar sayesinde tanınan ve tüm dikkatleri üzerine çeken kripto paraların ve/veya ilk üretilen kripto para olan Bitcoin’in hızlı bir düşüş yaşaması bu kripto para sisteminin bir piramit satış sistemi ya da ponzi sistemi olup olmadığı sorusunu akıllara getirmiştir.¹²⁹ Kripto paraların ve/veya Bitcoin’in bir piramit ya da ponzi sistemi olduğunu belirtenler¹³⁰ olduğu gibi, bu iki sistemin aynı olmadığını belirtenler¹³¹ de mevcuttur. Bu iki sistemin aynı olmadığı görüşü kapsamında belirtilen farklılıklar aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

¹²⁶Paşalı Taşoğlu, 2018, **a.g.k.**, 68.

¹²⁷<https://www.posta.com.tr/ekonomi/kripto-paralar-ponzi-sisteminin-parcasi-mi-iste-dususun-ardindaki-gercek-2585758> (Erişim Tarihi: 26.03.2023)

¹²⁸Kripto para konusunda detaylı bilgi için bkz.; B. Yashdağ (2022). *Kripto Paralar*. (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 45-47.; F. Azman (2018). *Kripto Para Ekonomisi: Kripto Para*. (Ed: V. Alptekin, İ. Metin, A. T. Akcan), Konya: Eğitim Yayınevi, s 59-74.

¹²⁹<https://www.posta.com.tr/ekonomi/kripto-paralar-ponzi-sisteminin-parcasi-mi-iste-dususun-ardindaki-gercek-2585758> (Erişim Tarihi: 26.03.2023)

¹³⁰2018 yılında dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, “Bitcoin global bir saadet zinciri” benzetmesini kullanmıştır. (<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ekonomi-bakani-zeybekci-yerli-kripto-para-uretimi-dogru-degil/1059382> (Erişim Tarihi: 26.03.2023)).

¹³¹Akcan, 2018, **a.g.k.**, 112.; B. İşler, M. Takaoğlu ve U.F. Küçükali (2019). Blokzinciri ve kripto paraların insanlığa etkileri. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 3 (2), s. 80-81.

Tablo 1.2. *Piramit satış sistemi/Ponzi sistemi ile Kripto Para-Bitcoin arasındaki farklılıklar*¹³²

	Piramit Satış Sistemi/Ponzi	Kripto Paralar-Bitcoin
Sisteme giriş ücreti	Piramit satış sisteminde, sisteme katılmak isteyen kişilerden giriş ücreti, katılım ücreti vb. isimler altında bir miktar para ya da malvarlığı talep edilir.	Bitcoin ise sisteme yatırımcıların para koymasını istememiştir. Bir başka deyişle, yatırımcıların paralarını yatırımlarına yönelik cezbedici davranışlarda bulunmamıştır.
Vaatler	Ponzi sistemi ve piramit sisteminin ortak özelliği, ikisinin de yüksek getiri vaat etmesidir. Genel itibarıyla aylık/düzenli getiri vaadinde bulunurlar.	Kripto paralar, yüksek oranda getiri vaat etmez. Bitcoin, düzenli/ aylık bir getiri sözü vermemektedir. Kripto paralar, bir aracı ya da üçüncü taraf olmaksızın değer transferinin sanal ortamda gerçekleştirilebilmesini temel olarak vadeder. Bununla birlikte, kripto paralar farklı özelliklerine göre farklı vaatlerde bulunabilirler. (Örneğin; Zcash gizli şifreleme sistemi vaat ederken, Ethereum akıllı sözleşme vaat eder.)
Yeni üye bulma koşulu	Piramit satış sisteminde, sistem içindeki kişinin para veya malvarlığı kazanabilmesi sisteme yeni kişiler dahil etmesi koşuluna bağlıdır. Kanaatimizce ponzide söz konusu bu kazanç için katılımcı şartı mevcut değildir.	Bitcoin, sistemdeki kişilerin sisteme yeni yatırımcı dahil etmesini istememektedir.
Kontrol eden kişi/kurumun bulunması	Ponzi ve piramit satış sisteminin ortak özelliklerinden biri sistemi kuran kişi/kişilerin sistemden topladıkları paraları alarak ortadan kaybolması ve sistemin çökmesi sonucuyla karşılaşılmasıdır.	Bitcoin'in kontrolünü sağlayan bir kişi/merkez bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak, birinin Bitcoin'ini ya da parasını ele geçirip kaçabilecek bir merkez/kişi bulunmadığı söylenmektedir.

Bu başlık altında “Peki kripto paralar piramit satış sistemleri için kullanılmakta mıdır?” sorusu akıllara gelmektedir. Bu sorunun cevabı maalesef ki evettir. Piramit satış sistemleri amacıyla kullanılan kripto paralar bulunmaktadır.¹³³ Esasında piramit satış

¹³²Akcan, 2018, **a.g.k.**, 112.; <https://coinsutra.com/bitcoin-ponzi-scheme/> (Erişim Tarihi: 27.03.2023)

¹³³Piramit satış sistemi/ponzi sistemi biçiminde örgütlendiği iddia edilen kripto para sistemlerine; BitConnect, OneCoin, PlusToken, Wotoken örnek verilebilir. (Örnek verilen kripto para sistemleri ile ilgili bilgi için bkz.; Akcan, 2018, **a.g.k.**, 112.; E.E. Aksoy Retornaz (2020). *Gelişen teknolojiler ve hukuk I Blokzincir: Ceza hukuku perspektifinden blokzincir*. (Ed: E.E. Aksoy Retornaz, O.G. Güçlütürk), İstanbul: On iki levha yayıncılık, s. 303-304.; <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56892014> Erişim Tarihi: 28.03.2023); https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferanssunumlari/1156/TBB_blockchain_kriptopara_EGM_sun_um_yayin.pdf (Erişim Tarihi: 28.03.2023); M. Kesebir ve B. Küsbeci (2022). *Kripto para ve uluslararası piyasalar: Uluslararası piyasalarda kripto paranın güvenlik açıkları ve buna karşı önlemler*. (Ed: H. Çalışkan Terzioğlu, M.F. Buğan), Ankara: Orion Akademi, s. 104.; Z.E. Tarakçıoğlu (2021). Kripto varlıklar ve ceza hukuku sorumluluğu. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), s. 334.)

sisteminin işleyişi göz önüne alındığında, bu sistem içerisinde Türk Lirası, Dolar ya da Bitcoin kullanılmasının bir fark yaratmayacağı aşikârdır.¹³⁴

Kripto para alanında, son yıllarda çok sık olarak ponzi sistemi/piramit satış sistemi ile karşılaşmaktadır. Özellikle Cloud mining (bulut madenciliği) alanında bu sistemlere rastlanmaktadır. Bitcoin üretimine kısaca mining (madencilik) denilmektedir. Cloud miningte ise kişiler, mining yapan firmalardan işlemci gücünün bir kısmını bedeli karşılığında kiralar. Kişilerin firma ile aralarındaki sözleşme gereği, firmaların işlemcilerinin sürekli mining yaparak ürettiği Bitcoinlerin kârına kişiler, başka herhangi bir işlem yapmalarına gerek kalmadan, ortak olmaktadır. Bir başka deyişle, kişilere bu işlemler üzerinden kâr payı dağıtılır. Bu alanda da Cloud mining işlemini gerçekleştirdiğini iddia ederek yüksek kâr vereceğini söyleyen ponzi sistemi şeklindeki web siteleri türemiştir. Her ponzi sisteminde olduğu gibi, bu ponzi sitelerde de ilk zamanlarda günlük %8-%10 gibi yüksek kâr oranları yatırımcılara dağıtılmaktadır. Yatırımcı sayısı çığ gibi büyür ve buna bağlı olarak da sisteme katılan kişilerin sahip oldukları kripto paraları bu ponzi sitelerde değerlendirmeleri sağlanır. Lakin bir müddet sonra yatırım yapacak yeni kişi bulmak güçleşecektir. Yeni yatırımcı bulunamaz hale geldiğinde ise ponzi web sitesi kapanır ve kurucusu sistemdeki kripto paralar ile ortadan kaybolur. Bu siteleri ayırt edebilmenin ilk yolu, gerçekten Bitcoin üretimi yapıp yapılmadığını tespit etmektir. İkinci yol ise Cloud miningte sabit bir kazanç vaadinde bulunulmayacağını ve mining sonucunda üretilen Bitcoin miktarına göre kârın artacağını unutmamaktır.¹³⁵

1.10. Piramit Satış Sistemine Girişi Sağlayan Piramit Satış Sözleşmesi

1.10.1. Piramit satış sistemine girişi sağlayan piramit satış sözleşmesinin hukuki niteliği

TKHK m. 80'de piramit satış sisteminin tanımı yapılmıştır. Lakin görülmektedir ki piramit satış sistemine girişi sağlayan sözleşmenin hukuki niteliğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak bu sistemin tam olarak incelenebilmesi için sisteme girişi sağlayan sözleşmenin hukuki niteliğinin tespiti önem arz eder. Zira söz konusu bu sözleşmenin niteliği tespit edilemediği takdirde, uygulanacak hükümlerin neler olduğu ve sözleşmenin sona erme sebepleri de belirsiz kalacaktır.¹³⁶

¹³⁴Akcan, 2018, **a.g.k.**, 112.

¹³⁵Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 171-172.; <https://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/konuk-yazarlar/bitcoin-dolandiriciligi-cloud-mining-ponzi-siteler.html> (Erişim Tarihi: 28.03.2023)

¹³⁶Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 39.

Piramit satış sistemine girişi sağlayan sözleşmenin hukuki niteliği tespit edilirken tartışılması gereken ilk husus; bu sözleşmenin niteliğinin piramit satış sistemini düzenleyen TKHK m. 80 dikkate alınarak mı yoksa uygulamadaki modern piramit satış sistemlerinin işleyişi baz alınarak mı tespit edileceğidir. Bu tartışmanın nedeni, kanun koyucunun piramit satış sistemlerini tanımlarken ürün veya hizmet satışı unsurunu ele almamasıdır. Ancak günümüzdeki piramit satış sistemlerinin çoğunda ürün veya hizmet satışı görülmektedir. Hukuki nitelik tespit edilirken kanunda tanımlanan ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerinin mi yoksa uygulamada geniş yer kaplayan ürün bazlı piramit satış sistemlerinin mi baz alınacağı, tespit edilen hukuki niteliği de değiştirebilecektir.¹³⁷

Doktrindeki bir görüşe göre, piramit satış sisteminin hukuki niteliğinin tespiti kanuni düzenlemedeki tanıma uygun olarak yapılmalıdır. Zira uygulamadaki işleyişi baz almak bazı sıkıntılara neden olabilir. Şöyle ki, piramit satış sistemleri geçmişten günümüze büyük bir değişikliğe uğramıştır.¹³⁸ Geçmişteki piramit satış sistemlerinde herhangi bir ürün satışı/hizmet sunumu olmamasına rağmen, günümüzdekilerde katılan kişilere ürün paketi/ yatırım paketi aldırılarak giriş ücretinin örtbas edilmesi bu noktada örnek gösterilebilir.¹³⁹ Piramit satış sistemi teknolojinin gelişmesine bağlı olarak gün geçtikçe değişmekte, gelişmektedir. Bu dikkate alındığında, uygulamadaki değişimin ele alınması gerektiği söylenebilir. Lakin, gelişen teknoloji nedeniyle piramit satış sistemini kuran kişiler sistemi her gün değiştirebilmektedir. Bu nedenle bugün modern olarak adlandırılacak sistem, yarın yeni teknolojik gelişmeler ile ilkel olarak nitelendirilebilir. Teknolojinin gelişimini takip etmenin zorluğuna bağlı olarak piramit satış sistemlerinin gelişimi ve değişimini de gözlemlemek zor olacaktır. Her değişim ve gelişim sonucunda piramit satış sistemlerinin hukuki niteliği de değişecektir. Bu nedenle uygulanacak hukuk kurallarının tespiti zorlaşacak ve yasal olmayan piramit satış sistemleri ile mücadele güçleşecektir. Bu görüş, açıklanan bu nedenlerle piramit satış sisteminin hukuki niteliği tespit edilirken yasal düzenlemeden yola çıkılması gerektiğini belirtmektedir.¹⁴⁰

Mevzubahis bu görüş, kanundaki yasal düzenlemede herhangi bir ürün veya hizmet satımı yer almadığı için piramit satış sistemine girişi sağlayan sözleşmenin hukuki

¹³⁷Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 39-40.

¹³⁸Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 40.

¹³⁹<https://ticaret.gov.tr/data/5d43e87b13b876433065530b/e6cc584020982965ddb7ff9daa39edd1.pdf>

(Erişim Tarihi: 08.05.2023)

¹⁴⁰Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 40.

niteliğini, bir çerçeve sözleşme niteliğine haiz olan “sisteme giriş sözleşmesi” olarak nitelendirmektedir. Sisteme katılmak isteyen kişi, kurucular tarafından hazırlanan sisteme giriş sözleşmesinin tarafı olarak sistemin içine dahil olmaktadır. Her piramit satış sisteminde farklılık arz etse de bu sözleşme genel anlamda bir çerçeve sözleşme niteliğine haizdir. Ancak günümüzdeki piramit satış sistemlerinin neredeyse tamamında ürün veya hizmet sunumu bulunduğu dikkate alındığında, bu çerçeve sözleşme kapsamında, kişilere bazı yükümlülüklerin yüklendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bir başka deyişle, çerçeve sözleşme niteliğine haiz olan sisteme giriş sözleşmesi ile kişiler piramit satış sistemine katılsa da mevzubahis sözleşme aynı zamanda birtakım yükümlülükler de doğurabilmektedir.¹⁴¹

Sözleşmenin doğurduğu yükümlülüklerden ilki, sisteme katılan kişilerin ürün alımı/satımı veya hizmet alımı/sunumudur. Sisteme katılan kişiler, sistemin belirlemiş olduğu ürünleri veya hizmetleri almakla yükümlü tutulabilir. Aynı zamanda, sistemin öngörmüş olduğu ürünleri satmakla veya hizmetleri sunmakla da yükümlüdürler.¹⁴²

Sisteme giriş sözleşmesinin yüklediği bir başka yükümlülük ise kanun koyucunun tanımında da açıkça yer alan başka katılımcılar bulma unsurudur. Piramit satış sisteminin olmazsa olmaz unsuru olarak nitelendirilebilecek bu yükümlülük, sisteme giriş sözleşmesinin diğer sözleşmelerden ayrılmasını sağlayan bir unsur olarak ifade edilmektedir.¹⁴³

Sisteme giriş sözleşmesinin bir diğer yükümlülüğü, sistemin dağıtım/satım ağına dahil olma ve sürümü arttırma olarak belirtilmektedir. Bu yükümlülük gereğince, kişiler piramit satış sisteminin ağına dahil olarak hem sistemin kendisini hem de sistemde bulunan ürün satımının ya da hizmet sunumunun sürümünü arttırır. Bu sayede daha fazla katılımcı sisteme katılır. Ayrıca sistem bir ürün veya hizmet barındırıyorsa bu ürün veya hizmetlerin de pazarı artmış olur.¹⁴⁴

Yukarıda detaylıca ele aldığımız doktrindeki bu görüşe göre, piramit satış sistemine girişi sağlayan sözleşme “sisteme giriş sözleşmesi” olarak adlandırılmakta ve “iş görme borcu doğuran kendine özgü (sui generis) bir sözleşme” olarak kabul edilmektedir. Hukuki nitelendirmesinin bu şekilde yapılmasının sonucu olarak 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 502/2’deki “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine*

¹⁴¹Buyrukçu, 2019, a.g.k., 40-41.

¹⁴²Buyrukçu, 2019, a.g.k., 41.

¹⁴³Buyrukçu, 2019, a.g.k., 41-42.

¹⁴⁴Buyrukçu, 2019, a.g.k., 42.

uygun düştükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır.” hükmü uyarınca piramit satış sistemine, vekaletle ilişkin hükümlerin uygulanması gerekmektedir.¹⁴⁵

Doktrindeki diğer bir görüş ise piramit satış sözleşmesinin ilk aşamasını üyelik sözleşmesi, ikinci aşamasını satış sözleşmesinin oluşturduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁶ Anladığımız üzere bu görüş, ürün veya hizmet satımı unsurunu barındıran ürün bazlı piramit satış sistemleri üzerinden sözleşmenin hukuki niteliğini tespit etmektedir.

Mevzubahis bu görüşe göre piramit satış sisteminin ilk aşamasında kişiler sisteme giriş ücreti ödeyerek girer. Bu aşamada herhangi bir satış işlemi gerçekleşmez. Gerçekleşen tek işlem, katılımcıların daha önceden hazırlanan çerçeve sözleşme niteliğindeki üyelik sözleşmesini imzalayarak sisteme dahil olmalarıdır. Kişinin sisteme dahil olabilmek için para mı yoksa malvarlığı mı ortaya koyması gerektiği, sistem içerisinde sattığı ürünlerin ya da sunduğu hizmetlerin üzerinden ne kadar gelir kazanacağı, bu gelirin ne kadarının sistem içerisindekilerle paylaşılacağı ve bu paylaşımın nasıl gerçekleşeceği gibi önemli noktaların taraflarca imzalanan bu çerçeve sözleşmeye yazılması gerekmektedir. Bu görüşe göre bu çerçeve sözleşmenin içeriğinin TBK’da düzenlenen genel işlem şartları¹⁴⁷ olarak kabul edilmesi daha uygun olacaktır.¹⁴⁸

Piramit satış sözleşmesinin ilk aşaması olduğu ifade edilen üyelik sözleşmesinin niteliği bu görüş kapsamında ele alınan hususlardan biridir. Üyelik sözleşmesinin niteliği itibari ile bir vekalet sözleşmesi mi yoksa bir eksik üçüncü kişi yararına sözleşme mi olduğu bu görüş kapsamında tartışılmaktadır.¹⁴⁹

Piramit satış sözleşmesinin ilk aşaması olan üyelik sözleşmesinin vekalet sözleşmesi olup olmadığı, vekalet sözleşmesinin düzenlendiği TBK m. 502 ve devamındaki hükümlere bakılarak tahlil edilebilir. TBK m. 502 hükmünün ilk fıkrasına göre vekalet sözleşmesi “*vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği*” bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Bu görüşe göre, vekalet sözleşmesinde bulunan, bir işi görmeyi veya işlemi yapmayı üstlenme unsuru, piramit satış sözleşmesinin bir unsuru olmadığından dolayı üyelik sözleşmesi vekalet sözleşmesi

¹⁴⁵Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 42.

¹⁴⁶Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2511-2514.

¹⁴⁷TBK m. 20’de genel işlem şartları şu şekilde tanımlanmıştır; “*Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir.*”

¹⁴⁸Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2512.

¹⁴⁹Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2512-2513.

değildir. Piramit satış sözleşmesinde, sisteme daha önceden dahil olan kişi yeni katılan kişiye bir işlemi görme ya da işlemi yapmayı üstlenme borcu yüklememektedir. Sisteme dahil olan kişi kendi isteğiyle sisteme katılmakta ve sistem içerisindeki ürünün veya hizmetin satışını kendi isteğiyle yapmaktadır.¹⁵⁰

Üyelik sözleşmesinin, TBK m. 129/1’de¹⁵¹ düzenlenen eksik üçüncü kişi yararına sözleşme olup olmadığı da bu görüş kapsamında tartışılan bir husustur. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede vaat eden yalnızca üçüncü kişiye ifada bulunmayı üstlenir. Bir başka deyişle, sözleşmede borçlu olan vaat edenin borcundan kurtulabilmesi için üçüncü kişiye ifada bulunması gerekmektedir. Bu durumda üçüncü kişi yapılan ifayı kabule yetkilidir. Üçüncü kişinin yararına herhangi bir hak doğumu söz konusu değildir. Ayrıca bu sözleşmede vaat ettirenin, bir çıkarının bulunması da gerekli değildir. Bu görüşe göre, üyelik sözleşmesi eksik üçüncü kişi yararına sözleşme de değildir. Zira yalnızca üçüncü kişiye ifada bulunma yükümlülüğü, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmenin unsuru iken piramit satış sözleşmesinin bir unsuru değildir.¹⁵²

Mevzubahis görüşe göre, piramit satış sözleşmesinde görülen ikinci sözleşme ise satış sözleşmesidir. Bu satış sözleşmesi, sisteme katılan üye ile tüketici arasında yapılır. Satış sözleşmesi ile ilgili olarak TBK m. 207 vd. hükümlerin uygulama alanı bulacağı bu görüş tarafından ifade edilmektedir.¹⁵³

Yukarıda detaylıca açıkladığımız ikinci görüşe göre, piramit satış sözleşmesi hem üyelik sözleşmesinin hem de satış sözleşmesinin unsurlarını içermektedir. Bu nedenle isimsiz sözleşme niteliği taşıdığı ifade edilmektedir. İsimsiz sözleşmelerden ise “kendine özgü sözleşme” (sui generis sözleşme) olarak nitelendirilmektedir. Bu görüşe göre söz konusu sözleşmelerin yasada düzenlenmemesi ve içerdikleri öğelerin kanunda herhangi bir düzenlemede yer almaması, taraflar arasında sözleşmelerle ilgili bir sorun doğarsa bu sorunun nasıl çözümleneceği hususunu güçleştirmektedir.¹⁵⁴

1.10.2. Piramit satış sistemine girişi sağlayan piramit satış sözleşmesinin sona ermesi

¹⁵⁰Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2512-2513.

¹⁵¹İlgili hüküm şu şekildedir; “*Kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir.*”

¹⁵²Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2513.

¹⁵³Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2513-2514.

¹⁵⁴Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2514.

Yukarıda detaylıca açıklandığı üzere doktrinde piramit satış sistemlerine girişi sağlayan piramit satış sözleşmelerinin hukuki niteliği konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Hukuki niteliğin farklı olmasına bağlı olarak piramit satış sözleşmesine uygulanacak hükümler ve sözleşmenin sona erme sebepleri de farklılık arz etmektedir.

Doktrinde piramit satış sözleşmelerine “sisteme giriş sözleşmesi” adını veren görüş, bu sözleşmenin hukuki niteliğinin iş görme borcu doğuran kendine özgü bir sözleşme olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle TBK m. 502/2 hükmü gereğince söz konusu sözleşmeye vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilmektedir.¹⁵⁵ Vekalet sözleşmesinin sona erme sebepleri; vekaletin tek taraflı olarak sona erdirilmesi, vekaletin işin görülmesi veya belirlenen sürenin dolmasıyla sona ermesi, ölüm, ehliyetin kaybedilmesi, iflastır.¹⁵⁶ Bu görüşe göre piramit satış sözleşmeleri de bu sebeplerle sona erer.

Vekalet sözleşmesinin sona erme sebeplerinden ilki olan vekaletin tek taraflı olarak sona erdirilmesi TBK m. 512’de düzenlenmektedir. Bu maddeye göre, vekalet veren ve vekil her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sonlandırabilir. Mevzubahis hüküm piramit satış sözleşmelerine uyarlandığında, sistemin kurucuları ve sisteme sonradan katılan kişilerin tek taraflı olarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkının bulunduğu söylenebilir.¹⁵⁷

Vekalet sözleşmesi, belirli bir işin görülmesi veya belirli bir süre için yapılmış olabilir. Bu durumda işin görülmesi veya belirlenen sürenin dolmasıyla sözleşme sona erer. Bu sona erme sebebini piramit satış sistemlerine uyarladığımızda, piramit satış sözleşmesinin belirli miktarda ürün satmak, belirli sayıda katılımcı bulmak gibi belirli bir işin yapılması sonucunda sona ereceği belirlenmiş olabilir. Bunun yanında sözleşmede taraflarca belirli bir süre de kararlaştırılmış olabilir. Lakin unutulmamalıdır ki piramit satış sistemlerini kuran kişilerin asıl amacı sistemdeki kişi sayısını mümkün olduğunca arttırmak olduğu için kurucular bu sözleşmenin sona ermesini herhangi bir süreye tabi tutmamaktadırlar.¹⁵⁸

TBK m. 513’e göre vekalet sözleşmesi, vekilin veya vekalet verenin ölümü, iflası ya da ehliyetini kaybetmesi ile kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hükmü piramit satış sözleşmesine uyarladığımızda, sözleşmenin taraflarından birinin ölmesi, iflas etmesi

¹⁵⁵Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 46-47.

¹⁵⁶F. Eren (2018). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. (6. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 743-744.

¹⁵⁷Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 47.

¹⁵⁸Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 47.

yahut ehliyetini kaybetmesi durumunda sözleşme sona erer. Ancak bu hallere maruz kalan katılımcı bakımından piramit satış sözleşmesi sona ererken, diğer katılımcıların sözleşmesi devam edecektir.¹⁵⁹

Doktrindeki diğer görüş ise piramit satış sözleşmesinin üyelik sözleşmesi ile satış sözleşmesinden oluşan sui generis (kendine özgü) bir sözleşme vasfı taşıdığını belirtmektedir. Bu nedenle piramit satış sözleşmesinin, sözleşmelerin genel sona erme sebepleri olan ölüm ya da fiil ehliyetinin kaybedilmesi hallerinde sona ereceği ifade edilmektedir. Söz konusu sona erme nedenleri gerçekleştiğinde piramit satış sistemi tamamen sona ermez. Yalnızca ölen ya da fiil ehliyetini kaybeden üye bakımından sözleşme sona erer.¹⁶⁰

Söz konusu bu görüşe göre, piramit satış sözleşmesinin ilk basamağı olan üyelik sözleşmesinin sona ermesinin diğer sebepleri üyelikten çıkma, çekilme, çıkarılmadır. Üyelik sözleşmesinde üyeliğe kabul ya da üyelikten çıkarılma koşulları açıkça belirtilmiş ise kişi sözleşmedeki bu koşulların gerçekleşmesi halinde üyelikten çıkarılabilir ve bu durumda sözleşme sona erer. Fakat piramit satış sözleşmesinin diğer basamağı olan satış sözleşmesi, sistemde pazarlanan ürünün satılması ve bunun karşılığında bedelin alınması ile sona erer. Ürün satışının gerçekleştirilmesi ve akabinde elde edilen kazancın sistemde yer alan diğer kişilerle paylaşılması, sözleşme ile yerine getirilmesi taahhüt edilen edimlerin ifa edildiği anlamına gelir. Bu durumda sözleşme olağan sona erme hali gerçekleştiğinden sona erer.¹⁶¹

1.11. Piramit Satış Sisteminde Sorumluluk

1.11.1. Tedbir almaya yetkili makam

TKHK m. 80/3 fıkrasına göre, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı piramit satış sistemleriyle ilgili gerekli incelemeleri yapmaya yetkilidir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, bu incelemeleri re'sen gerçekleştirebileceği gibi ihbar veya şikâyet üzerine de gerçekleştirebilir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü Kontrolörler Yönetmeliği'nin¹⁶² 7 ve 8. maddeleri gereği¹⁶³, Bakanlığa

¹⁵⁹Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 47-48.

¹⁶⁰Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2516.

¹⁶¹Sert Sütçü, 2016, **a.g.k.**, 2516.

¹⁶²Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü Kontrolörler Yönetmeliği çalışmamızın devamında Kontrolörler Yönetmeliği olarak anılacaktır.

¹⁶³Kontrolörler Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri şu şekildedir;

“Bilgi ve belge isteme yetkisi MADDE 7 – (1) Kontrolörler; yürüttükleri denetim görevi için gerekli gördükleri defter ve belgeleri, denetim yaptıkları kuruluş ve kişilerden, gizli de olsa;

a) İstemek ve incelemek,

bağlı tüketici kontrolörleri (denetçi) denetim yetkisine dayanarak piramit satış sistemi faaliyetini yürüten kuruluşların belgelerini ve defterlerini inceleyebilir. Ayrıca denetim yaptıkları kişi ve kuruluşlardan, kamu kurum ve kuruluşlarından, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından, kamu ve özel bankalar ile üçüncü gerçek veya tüzel kişilerden bilgi ve belge isteyebilirler.¹⁶⁴

Kontrolörler denetim yetkisi kapsamında yaptıkları çalışmaların sonucunda rapor hazırlarlar. Kontrolör Yönetmeliği madde 51/1¹⁶⁵ gereğince kontrolörler hazırladıkları inceleme raporunda, inceleme ya da denetim neticesinde piramit satış sistemine ilişkin yapılması gereken idari, hukuki ve cezai işlemleri açıklarlar. Kontrolörler yaptıkları inceleme sonucunda yürürlükte bulunan kanun, tüzük, tebliğ, genelge, yönetmelik ve uygulamada fark edilen aksaklıklar ve bunların düzeltilmesi yolları ile yeniden konulması icap eden hüküm ve usuller ile ilgili görüş ve önerileri bulunuyorsa bunları inceleme raporunda belirtirler. İnceleme ve denetim sırasında cezai sorumluluğu gerektiren bir hususun tespit edilmesi durumunda Kontrolörler Yönetmeliği madde 52¹⁶⁶ gereğince

b) Bunların yetkililerce onaylı örneklerini almak,

c) Bir yolsuzluğun kanıtını oluşturan defter ve belgelerin gerektiğinde asıllarını almak, bunların yerine Kontrolörlük mühür ve imzasıyla onaylı örneklerini ya da alındı belgelerini dosyasında saklamak üzere vermek,

ç) Kasa, fabrika, mağaza, dükkân, ticarethane, depo ve ambar gibi yerler ile denetime konu olan diğer yerlerde inceleme ve sayım yapmak, araştırmak, gerektiğinde bunları mühürlemek, bu konularda her derecede yetkili ve ilgiliden her türlü yardımı istemek,

d) Gerekli gördükleri bilgileri istemek yetkisine sahiptirler.

(2) Denetlenenler; Kontrolörlerin bu isteklerini geciktirmeden yerine getirmek, her türlü yazılı ve sözlü sorularını cevaplamakla yükümlüdürler.

(3) Kontrolörler; gerekli gördüklerinde yazılı cevap şeklinde ya da ifade alma suretiyle ilgililerin bilgilerine başvurabilirler. İfade sahiplerinin istekleri halinde, düzenlenen tutanağın bir sureti kendilerine verilir.”

“**Diğer yerlerden bilgi, belge ve yardım isteme yetkisi MADDE 8 – (1) Kontrolörler;** yürüttükleri denetim görevi için, gerektiğinde kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu ve özel bankalar ile gerçek ve tüzel kişilerden bilgi ve belge isteyebilirler. Ancak, Başbakanlık ve Bakanlıkların merkez ve yurt dışı kuruluşları ile yabancı ülke resmi kuruluşları ile yapılacak yazışmalar Genel Müdürlük aracılığıyla yürütülür.

(2) Kontrolörlere, denetim görevlerinin ifası sırasında, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı, bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, diğer tüzel ve gerçek kişiler gereken her türlü kolaylığı ve yardımı göstermek, çalışmalarına yardımcı olmak zorundadırlar.”

¹⁶⁴Türkmen ve Aydoğdu, 2016, a.g.k., 1265.

¹⁶⁵İlgili düzenleme şu şekildedir;

“(1) İnceleme Raporu;

a) İnceleme veya denetim neticesinde yapılması gerekli hukuki, idari ve cezai işlemlerin açıklanması,

b) Yürürlükteki kanun, tüzük, yönetmelik, tebliğ, genelge ve uygulamalarda görülen aksaklıklar ve bunların düzeltilmesi yollarıyla yeniden konulması gereken hüküm ve usuller hakkında görüş ve önerilerin belirtilmesi,

c) Mesleki ve bilimsel çalışmaların sonuçlarının yansıtılması,

ç) Komisyon, kurs, seminer ve toplantıların sonuçlarının yansıtılması için düzenlenir.”

¹⁶⁶Söz konusu madde şu şekilde düzenlenmiştir;

“**Suç duyuru raporu MADDE 52**

kontrolör, suçun unsurları ve verilen kanaati de açıklayan bir suç duyurusu raporu hazırlar. Söz konusu suç duyurusu raporunu bütün delilleriyle birlikte ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmek üzere Genel Müdürlüğe sunar. Ayrıca Bakanlık gerekli gördüğü takdirde, piramit satış sistemlerine karşı tüketicileri bilgilendirmek maksadıyla basın açıklaması¹⁶⁷ da yapabilir.¹⁶⁸

TKHK m. 80 gereğince, piramit satış sistemlerine ilişkin olarak Bakanlığın alacağı tedbirlerden biri de sistem elektronik ortam ile yürütülüyor ise bunun için gereken elektronik sistemin ülkemizde durdurulmasıdır. Piramit satış sisteminin internet üzerinden yürütülmesi durumunda sisteme erişimin engellenmesi elektronik sistemin durdurulmasıdır. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinin 1. fıkrasında tanımlandığı üzere erişimin engellenmesi; IP adresinden erişimin engellenmesi, içeriğe (URL) erişimin engellenmesi, alan adından erişimin engellenmesi vb. yöntemler kullanılarak internet ortamına bağlanması suretiyle kullanım olanağı kazanılmasını engellemektir. Piramit satış sistemlerine elektronik erişimi engellemek maksadıyla Bakanlık, Ulaştırma Bakanlığına Bağlı Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı ile iş birliği yapar.¹⁶⁹

TKHK m. 80 ile Bakanlığa verilmiş olan elektronik sistemi ülkemizde durdurma yetkisi ile birlikte piramit satış sistemlerine elektronik sistem üzerinden erişimin engellenebilmesi için söz konusu maddenin birinci fıkrasındaki tanıma uygun bir piramit satış sisteminin işletilmesi yeterlidir. Ayrıca bu faaliyetlerin bir suç oluşturması gerekmez.¹⁷⁰

Erişimin engellenmesine sebep olabilecek suçlar, 5651 sayılı Kanununun 8. maddesinin 1. fıkrasında¹⁷¹ sınırlı sayıda belirtilmiştir. Lakin piramit satış sistemlerinin

(1) Suç Duyuru Raporu; denetim sırasında cezai sorumluluğu gerektiren bir hususun tespiti halinde düzenlenir.

(2) Suçun unsurları ve varılan kanaat da açıklanarak bütün delilleri ile birlikte ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmek üzere Genel Müdürlüğe sunulur."

¹⁶⁷Bakanlık, çalışmamızda detaylıca açıkladığımız üzere 10.01.2011 tarihinde piramit satış sistemlerine karşı tüketicilerin dikkatli olmalarını sağlamak ve bu sistemler hakkında vatandaşları bilgilendirmek maksadıyla bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir. (http-21).

¹⁶⁸Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1265-1266.

¹⁶⁹Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1266.

¹⁷⁰Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1266.

¹⁷¹İlgili düzenleme şu şekildedir; "İnternet ortamında yapılan ve içeriği aşağıdaki suçları oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayınlarla ilgili olarak içeriğin çıkarılmasına ve/veya erişimin engellenmesine karar verilir:

a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1) İntihara yönlendirme (madde 84),

hangi suç niteliğinde olduğu TKHK ve Türk Ceza Kanunu'nda net olarak belirtilmediği için sınırlı sayıda sayılan sebeplere girip girmediği tartışmalıdır. Dolayısıyla piramit satış sistemleri ile ilgili verilen erişimin engellenmesi kararlarına karşı 5651 sayılı Kanunda öngörülen itiraz yollarının uygulanıp uygulanmayacağı da belirsiz kalmaktadır. Çalışmanın devamında piramit satış sistemlerinin Türk Ceza Hukukundaki yeri tespit edilirken bu konuya detaylıca yer verilecektir.

1.11.2. Piramit Satış Sistemlerine İlişkin Doğan Yaptırımlar

1.11.2.1. Genel Olarak

TKHK m. 80/2 hükmünden açıkça anlaşılacağı üzere, piramit satış sistemlerinin kurulması, yayılması ve tavsiye edilmesi yasaktır. Piramit satış sistemleri, gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulabilir. Bu sistemler limited veya anonim şirket gibi bir tüzel kişilik kurularak organize edilebilir. Ancak şirket şeklinde yapılanmış olmaları bu sistemlerin, Bakanlıktan izin aldığı anlamına gelmez. Zira Bakanlık ya da başka bir kamu kurumunun yasal olmayan bir sisteme izin vermeyeceği aşikârdır. Bununla birlikte bu sistemlerin, ticari faaliyetleri ile temsilcilerinin elde ettiği komisyonlara ilişkin vergisel yükümlülükleri yerine getirmesi, yasal olarak faaliyet gösterdiği anlamına da gelmez.¹⁷²

Piramit satış sistemleri kurulduktan sonra toplantı, reklam, elektronik posta veya diğer kişilerin katılımını sağlamaya elverişli yöntemler vasıtasıyla sisteme yeni kişilerin dahil edilmesi ile sistem yayılmaya başlar. Söz konusu kanuni düzenleme gereği, piramit satış sistemlerine sözleşme ile yeni kişilerin dahil edilmesi ve yeni kişilerin de sisteme başka kişiler bulması yasaktır.¹⁷³

Mevzubahis bu düzenleme ile piramit satış sistemlerine üye olunmasının tavsiye edilmesi de yasaklanmıştır. Bir piramit satış sistemine ilişkin tavsiyenin sisteme üye olan

2) Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra),

3) Üyüştürücü veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190),

4) Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194),

5) Müstehcenlik (madde 226),

6) Fuhuş (madde 227),

7) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228), suçları.

b) 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar.

c) (Ek:25/3/2020-7226/32 md.) 29/4/1959 tarihli ve 7258 sayılı Futbol ve Diğer Spor

Müsabakalarında Bahis ve Şans Oyunları Düzenlenmesi Hakkında Kanunda yer alan suçlar.

ç) (Ek:13/10/2022-7418/32 md.) 1/11/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununun 27 nci maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında yer alan suçlar.”

¹⁷²(http-75).

¹⁷³Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1257.; (http- 75).

kişilerden gelmesi şart değildir. Bu tavsiyenin sisteme üye olmayan kişilerden de gelmesi yasaktır.¹⁷⁴

Çalışmamızda piramit satış sisteminin kurulması, yayılması ve tavsiye edilmesi yasağına ilişkin yaptırımları; özel hukuk, idari ve cezaî yaptırımlar olarak ayırarak üç ana başlıkta inceleyeceğiz. Lakin çalışmamızın ana konusu piramit satış sistemlerine ilişkin cezaî yaptırımlardır. Bu nedenle bu bölümümüzde özel hukuk yaptırımları ve idari yaptırımlar ana hatlarıyla ele alınacak, çalışmamızın devamındaki bölümlerde ise cezaî yaptırımlar detaylıca incelenecektir.

1.11.2.2. Özel hukuk yaptırımı

Piramit satış sistemleri bir hukuki işlem ile kurulmaktadır. Sisteme önceden katılan kişiler sistemi kuran gerçek veya tüzel kişiyi temsilen, sisteme sonradan katılan kişiler ile sözleşme yaparak onları sisteme dahil eder. TKHK'daki piramit satış sistemleri ile ilgili düzenleme yürürlüğe girmeden önce, bu sistemlerden zarar görenlerin, durumun niteliğine göre, yanılma (TBK m. 30), aldatma (TBK m. 36), culpa in contrahendo, aşırı yararlanma (TBK m. 28) ve kapıdan satışlar (4077 sayılı mülga TKHK m. 8) hükümlerinden yararlanabileceği kabul edilmekteydi. Ayrıca bu sözleşmelerin ahlaka aykırı nitelikte görülmesinden dolayı kesin hükümsüz olduğunu ifade eden görüşler de bulunmaktaydı. Bununla birlikte piramit satış sözleşmelerinin kumar veya bahis niteliğinde olduğu kabul edildiği için ortaya çıkan borçların eksik borç niteliğinde olduğu görüşü de tartışılmaktaydı.¹⁷⁵ Piramit satış sistemlerinin TKHK m. 80 kapsamında yasaklanması sonucunda, bu sistemlerin kumar niteliğinde olup olmadığı, özel hukuk bakımından önemini yitirmekle birlikte ceza hukuku bakımından hâlâ önem arz etmektedir.¹⁷⁶ Bu hususa çalışmamızın devamında piramit satış sistemlerinin hangi suç kapsamında ele alınması gerektiği tartışılırken değinilecektir.

TBK m. 26'da yer alan "sözleşme özgürlüğü (akit serbestisi)" sayesinde taraflar sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla özgürce belirleyebilmektedir. Lakin TBK m. 27/1' de açıkça sayılan sebeplerin varlığı halinde taraflar arasında yapılan sözleşme kesin olarak hükümsüz olur. Kanunda sayılan hukuki işlemlerin kesin hükümsüzlüğünü gerektiren sebepler şunlardır; kanunun emredici

¹⁷⁴Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1257.

¹⁷⁵Piramit satış sistemlerinin kumar mahiyetinde olup olmadığına ilişkin tartışmalar için bkz.; Demirel, 1956, **a.g.k.**, 147-148.; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 151-152.

¹⁷⁶Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1257- 1258.

hükümlerine aykırılık, sözleşmenin konusunun imkânsız olması, ahlaka veya kamu düzenine aykırılık, kişilik haklarına aykırılık.

TKHK m. 80/2’de piramit satış sistemlerinin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesinin yasak olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak sistemin kurulmasını veya yayılmasını sağlayan sözleşmelerin geçersizliği konusunda söz konusu maddede bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gerekir ki her yasaklayıcı hukuk normuna aykırılık, kesinlikle ve her durumda sözleşmenin geçersizliğini, bir başka deyişle kesin hükümsüzlüğünü, gerektirmemektedir. Yasaklayıcı hukuk normuna aykırılığın sözleşmenin kesin hükümsüzlüğünü gerektirmesi için ya bu husus kanun hükmünde açıkça yer almalı ve bu kanun hükmüne aykırı yapılan sözleşmelerin geçersiz olacağı açıkça vurgulanmalıdır ya da yasaklayıcı hukuk normunun anlam ve amacından sözleşmenin geçersizliğinin tereddütsüz şekilde çıkarılabilmesi gerekir.¹⁷⁷ TKHK m.80 incelendiğinde görülmektedir ki Kanun bu sistemlerin kurulmasını ve yayılmasını yasaklarken, sistemleri kurma ve yayma amaçlarıyla yapılan sözleşmeleri de geçersiz kılmayı amaçlamıştır. Kanunun hem zayıf konumda olan tüketicinin ekonomik çıkarını hem de kamu düzenini koruma maksadı göz önüne alındığında bu tür sözleşmeleri kesin hükümsüz kılmayı amaçladığı görülecektir. Kanunun hem amacından hem anlamından yola çıkılarak bu sistemin kurulmasını ve yayılmasını sağlayan hukuki işlemlerin kesin hükümsüz olduğu sonucuna varılmaktadır. Kesin hükümsüzlüğün sonucu olarak yapılan hukuka aykırı piramit satış sözleşmeleri baştan itibaren geçersiz olacaktır ve hiçbir hukuki sonuç doğurmayacaktır.¹⁷⁸ Bu noktada taraflar arasındaki sözleşmenin baştan itibaren piramit satış sözleşmesinin özelliklerini taşıyıp taşımadığına dikkat edilmelidir. Zira başlangıçta hukuka uygun çok katlı pazarlama sistemi olarak kurulmasına karşın sonradan sistemin, yasak olan piramit satış sistemlerinin özelliklerini barındırması durumunda yapılan sözleşmelerin şartlar gerçekleştiğinde kendiliğinden kesin hükümsüz hale geldiği kabul edilmelidir. Eğer ki baştan itibaren piramit satış sistemlerinin özelliklerini barındırıyor ise sözleşmenin bu sefer baştan itibaren kesin hükümsüz olduğu kabul edilir. Piramit satış sistemi olup olmadığını tespit edecek olan hâkim, yalnızca davada uyuşmazlık konusu olan münferit sözleşme veya sözleşmelerin değil, sisteme katılım için yapılan bütün standart sözleşmelerin kesin hükümsüz olduğunu tespit eder.¹⁷⁹

¹⁷⁷M.K. Oğuzman ve N. Barlas (2015). *Medeni Hukuk*. (21.Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 220.

¹⁷⁸Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1258-1259.; Aydoğdu ve Kahveci, 2021, **a.g.k.**, 453.

¹⁷⁹Savaş, 2016, **a.g.k.**, 179.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1258.

Piramit satış sistemlerinin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesine ilişkin sözleşmelerin, kanunun emredici hükmüne aykırılık nedeniyle kesin hükümsüz olduğunun belirtilmesinin¹⁸⁰ yanı sıra bu sözleşmelerin ahlaka veya kamu düzenine aykırılık da teşkil ettiği ifade edilmektedir. İnsanların kolay yoldan para kazanma isteğinden faydalanarak binlerce insanı mağdur eden bu sistem ahlaka aykırıdır ve kamu düzenini de bozmaktadır. Kamu düzenine ve ahlaka aykırılık nedeniyle de bu sözleşmeler kesin hükümsüzlük sonucuyla karşı karşıya kalacaktır.¹⁸¹

Piramit satış sistemlerinin, özel hukukun temel kaidelerinin biri olan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) madde 2’de düzenlenen dürüstlük kuralı bakımından da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu düzenleme gereğince, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken herkes dürüstlük kuralına uygun davranmalıdır. Piramit satış sistemlerinin temel amacının söz konusu düzenlemeye aykırılık teşkil etmesinden dolayı, bu sistemin dürüstlük kuralına da aykırı olduğu belirtilmektedir.¹⁸²

Piramit satış sistemlerinde katılımcı, sisteme dahil olabilmek için bir miktar para ya da malvarlığını ortaya koyar. Bir başka deyişle, piramit satış sözleşmesinden doğan para veya malvarlığı ortaya koyma borcunu ifa eder. Ancak kesin hükümsüz olan piramit satış sözleşmelerinden doğan bu borçların ifa edilmesi kesin hükümsüzlüğü ortadan kaldırmamaktadır. Kesin hükümsüzlük nedeniyle tescil ve teslim gibi tasarruf işlemleri de hükümsüz olur. Bu nedenle mülkiyet ve alacak sözleşmenin diğer tarafına geçmez. Katılımcı ifa ettiği bu edimleri geri talep edebilir. Bu iade talebi sebepsiz zenginleşme veya aynı istihkak taleplerine dayanır. Fakat bu noktada hukuka ve ahlaka aykırı bir neticenin gerçekleşmesi maksadıyla verilen şeyin geri istenemeyeceğini düzenleyen TBK m. 81 hükmünü incelemek önem arz eder. Zira piramit satış sistemlerine dahil olan kişiler, sisteme katılmak karşılığında verdikleri para veya malvarlığını hukuka aykırı bir neticeyi gerçekleştirmek maksadıyla vermiş ise bu hüküm gereğince verdiklerini geri isteyemezler. Piramit satış sisteminin işleyişini ve anlamını bilen katılımcının verdiği şeyi sebepsiz zenginleşme hükümleri ile geri alabilmesi mümkün değildir. Burada belirleyici olan, kişinin hukuka aykırılığı biliyor veya bilmesi gerekiyor olmasıdır. Bu durum somut olayın özelliklerine göre belirlenebilir. Örneğin; kişinin başkalarını yanıltıp sisteme dahil

¹⁸⁰Çabri, 2016, **a.g.k.**, 1083.

¹⁸¹Tokat, 2018, **a.g.k.**, 63.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 43.

¹⁸²Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 43.

olmasını sağlaması ya da sürekli olarak toplantılara katılması gibi durumlar mevcut ise bu kişinin hukuka aykırılık bilincine sahip olduğu söylenebilir. Ancak katılımcı sisteme hile ile dahil edilmiş, sisteme herhangi bir üye kazandırmamış, henüz sistemin işleyişi ve anlamı hakkında yeterli bir bilgi birikimine sahip değil ise hukuka aykırılık bilicinin bulunduğundan söz edilemez. Bu durumda haksız ve ahlaka aykırı şekilde kazanç sağlama gayesi bulunmayan bu kişi, sisteme dahil olurken verdiklerini sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında geri isteyebilir.¹⁸³

Piramit satış sistemine dahil olabilmek için verilen giriş ücretinin türüne göre iade talebine uygulanacak hüküm değişiklik arz eder. Katılımcı giriş ücreti olarak tapulu taşınmaz vermiş ise borçlandırıcı işlem olan piramit satış sözleşmesinin kesin hükümsüz olması gerçekleştirilen tescil işlemini de geçersiz kılar. Bu nedenle tapuda hak sahibi olarak gözüke de mülkiyet hakkı sistemin kurucusuna geçmez. Tapulu taşınmazın halen maliki olan katılımcının gerçek hak durumuna uygun düşmeyen tapu sicili kayıtlarını düzeltmek amacıyla TMK m. 1025'te düzenlenen tapu sicilinin düzeltilmesi davasını açması gerekmektedir. Bu dava ile tapu kütüğü düzeltilir ancak bu, taşınmazın geri verilmesi sonucunu doğurmaz. Bu sonuca ulaşmak isteyen katılımcının, somut olayın özelliklerine göre, istihkak davası veya el atmanın önlenmesi davası açması gerekir.¹⁸⁴

Sisteme giriş ücreti olarak taşınır mal verilmesi durumunu, taşınırlarda tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı hususu çerçevesinde ele almak gerekir. Taşınırlarda tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı kanunen düzenlenmediği için öğretilde görüş ayrılığı mevcuttur. Tasarruf işleminin sebebe bağlı olduğu görüşü benimsenirse, piramit satış sistemi sözleşmesinin geçersiz olması durumunda, zilyetlik geçerli bir şekilde devredilse de mülkiyet sistemin kurucusuna geçmez. Katılımcı, istihkak davası

¹⁸³Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1258-1261.; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 63-64.; Katılımcının piramit satış sistemine girmek amacıyla verdiği ve henüz iyiniyetli üçüncü kişilerin mülkiyetine geçmemiş şeylerle, sistemi kuran kişinin katılımcılara vermiş olabileceği ve hâlâ da katılımcılarda bulunan ürünler bakımından ortaya çıkan aynı taleplere TBK m. 81'deki iade engelinin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre kıyasen aynı taleplere uygulanabilirken, diğer görüşe göre ise uygulanmaz. TBK m. 81'deki iade engelinin aynı taleplere uygulanmaması gerektiğini iddia eden görüşe göre, bu noktada hakkın kötüye kullanılmaması yasağı (TMK m. 2/2) ile açılan davalar geri çevrilecektir. Bir başka deyişle, piramit satış sistemine dahil olurken taşınır veya taşınmazını hukuka aykırı bir sonuca ulaşmak maksadı ile veren kişinin açacağı istihkak veya tapu sicilinin düzeltilmesi davasında hâkimin hakkın kötüye kullanılması yasağına dayanarak davayı reddetme imkânı bulunmaktadır. Aynı şekilde, piramit satış sistemi işleten kişiler katılımcılara verdikleri ürünlerin iadesini dava açarak isterler ise bu aynı talepler de aynı gerekçe ile reddedilir. Söz konusu görüşler hakkında detaylı bilgi almak için bkz.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1262.; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 63-64.

¹⁸⁴Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 64.; M.K. Oğuzman, Ö. Seliçi ve S. Oktay-Özdemir (2018). *Eşya Hukuku Kısaltılmış Ders Kitabı*. (1. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 144-146.; M. Ayan (2016). *Eşya Hukuku I – Zilyetlik ve Tapu Sicili*. (13. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 220-221.

açarak söz konusu taşınırı geri alabilir. Tam aksine taşınırlara ilişkin tasarruf işleminin sebebe bağlı olmadığı görüşü kabul edilirse, piramit satış sözleşmesinin geçersiz olması, tasarruf işleminin de geçersiz olması sonucunu doğurmaz. Bu nedenle mülkiyet hakkını piramit satış sisteminin kurucusu kazanır. Mülkiyet hakkına sahip olmayan katılımcı ise istihkak davası açamaz. Ancak geçersiz bir sebebe dayanarak malvarlığında bir artış meydana gelen kurucudan katılımcı, TBK m. 77 ve devamındaki maddelerde düzenlenen sebepsiz zenginleşme gereğince verdiklerini geri isteyebilir.¹⁸⁵

Taşınır mallara ilişkin tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı noktasındaki görüş ayrılıkları alacağın devri hususunda da ortaya çıkmaktadır. Piramit satış sistemine giriş ücreti olarak alacağını devreden katılımcı, alacağın devrinin sebebe bağlı olduğu görüşü kabul edilirse, istihkak davası açabilir. Eğer ki alacağın devrinin sebebe bağlı olmadığı görüşü kabul edilirse, katılımcı sebepsiz zenginleşme davası açabilir.¹⁸⁶

Piramit satış sistemine katılımcı giriş ücreti olarak bir miktar para vermiş olabilir. Bu durumda sistemin kurucusu, katılımcının parasını ayırt edilemez bir şekilde kendi parası ile karıştırmış olacağından bu paranın mülkiyetini kazanacaktır. Bu durumda paranın iadesi sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca gerçekleşir.¹⁸⁷

Piramit satış sistemlerini kuran, yayan veya katılımcılara satmaları karşılığında ürün sağlayan, söz konusu ürünlerin iyi niyetli üçüncü kişilere devredilmesi durumunda ürün yerine alınan değerlerin iadesini talep edemez. Zira bu kişinin başlangıç aşamasında ürünü temin ederken, hukuka aykırı bir neticeyi gerçekleştirmek amacıyla ürünü verdiği aşıkardır.¹⁸⁸

Piramit satış sisteminden zarar gören kişiler, sebepsiz zenginleşme haricinde TBK m. 49'da belirtilen şartlar mevcut ise haksız fiil hükümlerine de başvurabilir. Ayrıca bu sistemde gerçekleştirilen satış yöntemi TMK m. 2'de yer alan dürüstlük kuralına da aykırılık teşkil ettiği için 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 54 vd. düzenlenen

¹⁸⁵Taşınırlara ilişkin tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı noktasında detaylı bilgiye erişmek için bkz.; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 64-66.; Ö. Erbek (2013). *Taşınır Mülkiyetinin Devrinde Sebebe Bağlılık (İllilik) – Soyutluk (Mücerretlik) Meselesi*. Yaşar Üniversitesi E- Dergisi, 8 (Özel), s. 943-944.

¹⁸⁶Alacağın devrine ilişkin tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı hususunda detaylı bilgi için bkz.; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 66.; M.K. Oğuzman ve M. T. Öz (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II*. (11. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 548- 550.

¹⁸⁷Karışan paranın iadesi konusunda detaylı bilgi için bkz; Tokat, 2018, **a.g.k.**, 66.; H. Burcuoğlu (2018). Taşınır mülkiyetinin devrinde sebebe bağlılık ve soyutluk kavramları ve bu kavramlar kapsamında sebepsiz zenginleşme. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 (1), s. 57-82.

¹⁸⁸Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1261-1262.

haksız rekabete ilişkin hükümler bu noktada uygulama alanı bulur. Özellikle TTK m. 56'da sayılan davaların açılması mümkün hale gelir.¹⁸⁹

1.11.2.3. İdari yaptırım

TKHK'da piramit satış sistemlerine uygulanacak olan idari yaptırımlara ilişkin herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle bu sistemlere kanunda düzenlenen hangi idari para cezalarının uygulanacağı hususunda doktrinde görüş ayrılığı mevcuttur.

Doktrindeki bir görüşe göre, piramit satış sistemleri TKHK m. 62/1'de¹⁹⁰ tanımlanan haksız ticari uygulamalar niteliğindedir. Haksız ticari uygulama olarak kabul edilen örnek uygulamalar, Ticari Reklam Ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği'nin¹⁹¹ Ek'li listesinde sayılmıştır. Piramit satışlar bu listede sayılmamaktadır. Ancak bu listede haksız ticari uygulama sayılacak haller örnek mahiyetinde sayıldığı için liste sınırlayıcı değildir. Bununla birlikte Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği yazılırken başvuru kaynak olan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Haksız Ticari Uygulamalar Direktifi Ek-1 m.14'te piramit satış sistemlerini kurmak, işletmek ya da reklamını yapmak haksız ticari uygulama sayılan hallerden olan aldatıcı ticari uygulamalardan sayılmaktadır. Söz konusu düzenlemeler doğrultusunda, doktrindeki bu görüş piramit satış sistemlerini haksız ticari uygulama olarak ele almaktadır. Bu nedenle piramit satış sistemlerine uygulanacak olan idari yaptırım, TKHK m. 77/13¹⁹², de düzenlenen haksız ticari uygulamada bulunan kişilere uygulanan idari para cezasıdır. Bu hükme göre, haksız ticari uygulama niteliğindeki piramit satış sistemlerine uygulanacak olan idari yaptırımlar; sistemi tedbiren durdurma, sistemi durdurma ve idari para cezasıdır. İdari yaptırımları verme yetkisi Reklam Kurulu'na verilmiştir. Aykırılığın ülke genelinde gerçekleşmesi durumunda uygulanacak olan idari para cezasının miktarı da arttırılmıştır. Aykırılık reklam yoluyla gerçekleştirilir

¹⁸⁹Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1262-1263.

¹⁹⁰Mevzubahis düzenlemede haksız ticari uygulamalar şu şekilde tanımlanmaktadır; *“Bir ticari uygulamanın; mesleki özenin gereklerine uymaması ve ulaştığı ortalama tüketicinin ya da yöneldiği grubun ortalama üyesinin mal veya hizmete ilişkin ekonomik davranış biçimini önemli ölçüde bozması veya önemli ölçüde bozma ihtimalinin olması durumunda haksız olduğu kabul edilir. Özellikle aldatıcı veya saldırgan nitelikte olan uygulamalar ile yönetmelik ekinde yer alan uygulamalar haksız ticari uygulama olarak kabul edilir. Tüketicilere yönelik haksız ticari uygulamalar yasaktır.”*

¹⁹¹Resmî Gazete Tarihi: 10. 01. 2015, Sayı. 29232.

¹⁹²TKHK m. 77/13 şu şekilde düzenlenmiştir; *“Bu Kanununun 62'nci maddesinde belirtilen yükümlülüklerle aykırı hareket edenler hakkında haksız ticari uygulamanın üç aya kadar tedbiren durdurulması veya durdurulması yaptırımı veya beş bin Türk Lirası idari para cezası uygulanır. Kurul, ihlalin niteliğine göre bu cezaları birlikte veya ayrı ayrı verebilir. İdari para cezası, aykırılık ülke genelinde gerçekleşmiş ise elli bin Türk Lirası olarak uygulanır. Aykırılığın reklam yoluyla gerçekleştirildiğinin tespiti hâlinde bu maddenin on ikinci fıkrâ hükümleri uygulanır.”*

ise TKHK m. 77/12’de düzenlenen para cezaları uygulanır. TKHK m. 78 gereği Reklam Kurulu’nca verilen yaptırımlar Bakanlık tarafından uygulanır ve söz konusu idari yaptırım kararlarına karşı idari yargı yoluna başvurulabilir.¹⁹³

Doktrindeki yukarıda açıklanan görüşe göre, piramit satış sistemlerinin teşvik edilmesi ve yayılmasının telefon, çağrı merkezleri, otomatik arama makineleri, faks, akıllı ses kaydedici sistemler, kısa mesaj hizmeti, elektronik posta vb. araçlar kullanılarak elektronik ortamda daha önceden alıcının onayını almadan ticari ileti şeklinde gerçekleştirilmesi durumunda 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanunu’nun 12. maddesinde göre ayrıca idari para cezası verilebilir. Bu maddede düzenlenen idari para cezalarını verme yetkisi Gümrük ve Ticaret Bakanlığına aittir.¹⁹⁴

Piramit satış sistemlerinin kumar olarak nitelendirilmesi durumunda Kabahatler Kanunu’nun 34. maddesi gereği sisteme üye olan kişilere idari para cezası verilebileceğine ilişkin görüş, çalışmamızın devamında piramit satış sistemlerinin hangi suç kapsamında ele alınması gerektiği tartışılırken açıklanacaktır.¹⁹⁵

Doktrindeki diğer görüşe göre ise, piramit satış sistemlerine uygulanacak olan hüküm TKHK m. 77/18’dir. Söz konusu maddeye göre; *“Yukarıda belirtilenlerin dışında kalan ancak bu Kanunun getirdiği yükümlülükler ile Bakanlıkça yönetmelik veya tebliğle belirlenen tedbirlere uymayanlar hakkında bin Türk Lirasından elli bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.”* TKHK m. 80’de idari para cezası uygulanacağına ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmemiş olması nedeniyle açıkça *“yukarıda belirtilenlerin dışında”* demek suretiyle genel bir düzenleme yapan bu maddenin uygulanması gerektiği belirtilmektedir.¹⁹⁶

¹⁹³Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1263.

¹⁹⁴Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1263.

¹⁹⁵Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1263.

¹⁹⁶Çabri, 2016, **a.g.k.**, 1083.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 46.; Aydoğdu ve Kahveci, 2021, **a.g.k.**, 453.; İ. Kara (2021). *Tüketici Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 290.; O. Şahin Mccarthy (2022). *Tüketici hukuku davaları: işyeri dışında kurulan sözleşmeler*. (Ed: O. Şahin Mccarthy, M. Dinç), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 566-567.

2. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİNİN TÜRK CEZA HUKUKU ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde piramit satış sistemleri ceza hukuku bakımından değerlendirilecektir. Piramit satış sistemlerinin Türk ceza hukukundaki yerini tespit etmeyi amaçlayan bu monografik çalışmada, her ne kadar dolandırıcılık, kumar gibi suç tipleri incelenecekse de çalışmanın hacmini genişletmemek maksadıyla ve bu suçlarla ilgili doktrinde çok çalışma olması nedeniyle suçların tipikliği ile ilgili açıklamalar piramit satış sistemi çerçevesinde gerektiği kadar incelenecektir.

2.1. Piramit Satış Sistemleri Cezalandırılmalı Mıdır?

Herkesin isteyerek katıldığı, sistemin işleyişi ile ilgili bilgi sahibi olduğu, sistemin devamlılığının kendisinin bulacağı üye sayesinde gerçekleşeceğinin bilincinde olduğu piramit satış sistemlerinin cezalandırılması gerekir mi? Geçmişten günümüze hem Türk Hukukunda hem karşılaştırmalı hukukta tartışılan bu soruya yanıt vermek için öncelikle piramit satış sistemlerinin bir hukuki değere zarar verip vermediğini ele almak gerekir.¹⁹⁷

İnsanın bir davranışının suç olarak kabul edilebilmesi için toplumsal düzenin devamı açısından korunması gerekli olan hukuki değerleri ihlal etmesi gerekir.¹⁹⁸ Bu noktada piramit satış sistemleri incelendiğinde görülecektir ki bu sistemler Anayasanın 35. maddesinde temel bir hak olarak düzenlenen mülkiyet hakkına zarar verebilecektir. Şöyle ki; piramit satış sistemlerinin sürdürülebilir bir sistem olmadığı, nihayetinde yeni kişi bulunamadığında çökeceği açıktır. Sistemin çöküşü ile birlikte üst kademelerde yer alan az sayıda kişi büyük meblağlarda para kazanırken, piramidin alt kısmını oluşturan yüzlerce, binlerce kişi paralarını kaybedecektir. Bu durumda bir hukuki değer olan mal veya malvarlığının bu sistem tarafından ihlal edilebileceği anlaşılmaktadır.¹⁹⁹

Ekonomik hayatın iyi bir şekilde işlemesi kamunun yararına. Bu nedenle Anayasa ekonomik hayatı bir hukuki değer olarak korumaktadır.²⁰⁰ Bu bağlamda piramit satış sistemleri göz önüne alındığında bu sistemlerin hukuki değer olan ekonomik hayatı da ihlal edebileceği söylenebilir. Zamanla bankalarla rekabet edebilecek kadar büyüyen ve hatta ülkeleri toplumsal çöküntünün eşğine kadar getirebilen²⁰¹ bu

¹⁹⁷Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 142-143.

¹⁹⁸F.U. Genç vd., (2022). *Ceza Genel Hukuku*. (Ed: İ. Özgenç, İ. Üzülmöz), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 20.

¹⁹⁹Sancak,2016, **a.g.k.**, 155.; Güragaç, 2006, **a.g.k.**, 36.

²⁰⁰Z. Hafizoğulları ve D. Güngör (2007). Türk ceza hukukunda suçların tasnifi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (69), s. 27.

²⁰¹Arnavutluk'ta yaşanan piramit satış sistemine bağlı gelişen olaylar bu noktada örnek teşkil edebilir. 1996-1997 yıllarında bu ülkede bir piramit satış sisteminin çökmesi sonucu büyük bir kaos ortamı oluşmuştur. Ülkenin gayrisafi milli hasılasının yaklaşık yarısı kadar büyüklükte olan işlemler nedeniyle

sistemlerin sosyal ve finansal sorunlara yol açma potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir.²⁰²

Doktrinde bir görüş tarafından bütün piramit satış sistemlerinin cezalandırılmasına dair bir ihtiyacın olmadığı ifade edilmektedir. Bu görüşe göre piramit satış sistemlerinin türü olan kendi kendine yürüyen piramit satış sistemleri ile merkezden yönetilen piramit satış sistemleri cezalandırma konusunda ayrı ayrı ele alınmalıdır. Kendi kendine yürüyen sistemlerde bir merkezi organ bulunmadığı için sistem daha kısa sürede çökmektedir. Bu sistemin başında biri ya da birileri bulunmadığı için sisteme katılan her kişiden pay alıp en fazla kazancı bu biri ya da birilerinin kazanma durumu da mevzubahis olmamaktadır. Cezalandırılmamasına ilişkin sunulan bu nedenler göz önüne alınarak kendi kendine yürüyen sistemlerde zararın daha az olduğu ifade edilmektedir.²⁰³

Ülkemizde irili ufaklı birçok piramit satış sisteminin ortaya çıkmasıyla bazı insanlar zengin olurken, pek çoğu bu sistemlerden zarar etmiştir. TKHK öncesinde herhangi bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle mağdurların sayısında artış meydana gelmiştir. Bu hususta kanun koyucu, “piramit satış sistemleri cezalandırılmalı mıdır?” tartışmasını noktalayarak 2013 yılında yürürlüğe giren 6502 sayılı TKHK’nun 80. maddesi ile piramit satış sistemlerini yasaklamıştır.²⁰⁴

2.2. Piramit Satış Sistemleri Hangi Suç Kapsamında Cezalandırılmalıdır?

Piramit satış sistemleri TKHK m.80/2’deki “*Piramit satış sisteminin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesi yasaktır.*” hükmü ile yasaklanmıştır. Aynı Kanun’un “*Ceza Hükümleri*” başlıklı 77. maddesinin 17. fıkrası ile de piramit satış sistemleri yaptırıma tabi tutulmuştur. Bu düzenleme şu şekildedir:

“Bu Kanunun 80 inci maddesine aykırı olarak piramit satış sistemini başlatan, düzenleyen veya toplantı, elektronik posta veya diğer birçok kimsenin de katılımını sağlamaya elverişli yöntemlerle yayan veya böyle bir sistemin diğer bir şekilde yayılmasını ticari amaçlarla destekleyenler hakkında 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.”

İlgili düzenleme okunduğunda anlaşılacaktır ki piramit satış sistemlerine ilişkin getirilen yasağa aykırı davranan kişiler hakkında 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk

hükümet istifa etmiş, ülkede anarşi ve iç savaş ortamı meydana gelmiştir. Bu olaylar 2000’e yakın Arnavutluk vatandaşının hayatını kaybetmesine neden olmuştur. (Öztürkkal, 2011, **a.g.k.**, 220.)

²⁰²Sancak, 2016, **a.g.k.**, 155.

²⁰³Raube, 1995, **a.g.k.**, 39. (Aktaran; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 145-146.); Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 146.

²⁰⁴Savaş, 2016, **a.g.k.**, 3.

Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri uygulanacaktır. Lakin bu kişilere TCK'nın hangi hükmü uygulanacaktır? Piramit satış sistemlerine ilişkin TCK'da özel bir suç tipi düzenlenmemiştir. TCK'ya genel bir gönderme yapıldığı için doktrinde piramit satış sistemlerinin hangi suç kapsamında cezalandırılacağı tartışmalıdır.

Mevzubahis hükmün hem kişiler hem idare yönünden herhangi bir şüpheye ve duraksamaya yer vermeyecek şekilde açık ve net olmaması nedeniyle kanunilik ilkesinin tamamlayıcısı olan ceza hukukundaki açıklık (belirlilik) ilkesini tam anlamıyla yerine getirip getirmediği şüphelidir. Açıklık ilkesi gereğince kanun koyucu bir ceza normu oluştururken meşru olan ile olmayana açık ve net bir biçimde ortaya koymalıdır. Bu ilke gereğince, birey ceza normunu okuduğunda hangi somut eyleme hangi hukuksal yaptırımın bağlandığını anlamalıdır.²⁰⁵ Bu nedenlerle piramit satış sistemine ilişkin bu düzenlemede, TCK'daki hangi suç tipinin kast edildiğinin açıkça yazılmış olması gerektiği belirtilmektedir.²⁰⁶

Piramit satış sistemlerini kuran, yayan ya da düzenleyenler hakkında TCK'daki hükümlerin uygulanabilmesi için söz konusu fiillerin hukukumuzdaki ceza kanunlarında öngörülen bir suçun tüm unsurlarını içermesi gerekmektedir. Bu, ceza hukukunun en temel prensiplerinden biri olan tipiklik ilkesinin bir gereğidir.²⁰⁷ Doktrinde mevzubahis bu fiillerin ceza kanunlarımızda suç sayılan bazı suç tiplerine uygun düştüğünü ifade eden görüşler bulunmaktadır. Bu sistemler için öngörülen yasağa uymayan kişiler hakkında dolandırıcılığa, nitelikli dolandırıcılığa, kumara ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşler olduğu kadar, bu sistemler için ayrı bir suç yaratılması gerektiğine ilişkin görüşler de mevcuttur. Çalışmamızın ana konusunu bu husus teşkil ettiği için çalışmamızın devamında doktrinde belirtilen tüm bu suçlar piramit satış

²⁰⁵H. Zafer (2013). *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75*. (3. Baskı), İstanbul: Beta Basım, s. 65.; "Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin temel ilkelerinden biri 'belirlilik' tir. Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi de gereklidir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını, bunların idareye hangi müdahale yetkisini doğurduğunu bilmelidir. Birey ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını belirler. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar." (Anayasa Mahkemesinin 7.7.2011 karar tarihli, 2010/69 Esas, 2011/116 Karar sayılı, Resmî Gazete Tarihi: 21.10.2011 Sayısı: 28091 kararı.)

²⁰⁶Zevkliler ve Özel, 2016, **a.g.k.**, 537.

²⁰⁷Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1264.

sistemleri ışığında açıklanacak, hangi suç tipinin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşümüz belirtilecektir.

2.2.1. Piramit satış sistemleri kumar suçu kapsamında cezalandırılabilir mi?

Türk Dil Kurumuna (TDK) göre kumar, “*ortaya para koyarak oynanan talih oyunu*” dur.²⁰⁸ Türk Hukukunda kumara ilişkin düzenlemeler temel olarak üç kanunda yer almaktadır. Bunlar; Türk Ceza Kanunu (TCK), Kabahatler Kanunu (KK) ve Türk Borçlar Kanunu²⁰⁹(TBK)dur. Konumuz bakımından önem arz eden düzenlemeler ise TCK ve KK’ da bulunmaktadır.

Kumar, TCK’nın “*Topluma Karşı Suçlar*” adlı üçüncü kısmının “*Genel Ahlakla Karşı Suçlar*” olarak isimlendirilen Yedinci Bölümünde yer alan “*Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama*” başlıklı 228. maddesinde şu şekilde düzenlenmektedir:

“(1) Kumar oynanması için yer ve imkan sağlayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden aşığı olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Çocukların kumar oynaması için yer ve imkan sağlanması halinde, verilecek ceza bir katı oranında artırılır.

(3) Suçun bilişim sistemlerinin kullanılması suretiyle işlenmesi halinde üç yıldan beş yıla kadar hapis ve bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(4) Suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Bu suçtan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(6) Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır.”

Mevzubahis maddenin son fıkrasında ise “*Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır.*” düzenlemesine yer verilerek kumarın tanımı yapılmıştır.

²⁰⁸<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 31.01.2023)

²⁰⁹6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun kumar ile ilgili hükümleri ise şunlardır;

“A. Alacağın dava ve takip edilememesi

MADDE 604- Kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz. Kumar veya bahis için bilerek verilen avanslar ve ödünç paralar ile kumar ve bahis niteliğinde oldukları takdirde, borsada işlem gören malların, yabancı paraların ve kıymetli evrakın fiyat farkı esas üzerine yapılan vadeli satışlar hakkında da aynı hüküm uygulanır.”

“B. Borç senedi verme ve isteyerek ödeme

MADDE 605- Kumar oynayan veya bahse giren kişi tarafından imzalanmış adi borç veya kambiyo senedi üçüncü bir kişiye devredilmiş olsa bile, hiçbir kimse bunlara dayanarak dava açamaz ve takip yapamaz. Kıymetli evrakın iyiniyetli üçüncü kişilere sağladığı haklar saklıdır. Kumar ve bahis borcu için isteyerek yapılan ödemeler geri alınmaz. Ancak, kumar veya bahsin usulüne göre yürütülmesi beklenmedik olayla veya diğer tarafın fiiliyle engellenmişse ya da diğer taraf kumar veya bahse hile karıştırmışsa, isteyerek yapılan ödeme geri alınabilir.”

Hukukumuzda kumar oynanması için yer ve imkân sağlamanın yanı sıra kumarın oynanması da yaptırıma tabi tutulmuştur. Bu yaptırım 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun "*Kumar*" başlıklı 34. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Kumar oynayan kişiye, bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, kumardan elde edilen gelire el konularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.

(2) Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve elkoymaya kolluk görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir karar verir.”

Piramit satış sistemlerinde, kişiler sisteme katılırken sistemin o anda bulunduğu durum hakkında bilgi sahibi olmadığından büyük bir risk altına girer. Bu durum piramit satış sistemlerinin kumara benzetilmesinin temel sebebidir. Ayrıca kanaatimizce kumarda da piramit satış sistemlerinde de kişilerin herhangi bir çaba ortaya koymaksızın kazanç elde etme isteği kullanılmakta ve oynama, kazanma hırslarına hitap edilmektedir.²¹⁰

Bu benzerlikler nedeniyle piramit satış sistemlerinin kumar niteliğinde olduğu kabul edilirse konumuz bakımından önem arz eden üç sonuç ortaya çıkmaktadır:

İlki piramit satış sistemlerine uygulanacak olan cezai yaptırımın, TCK m. 228 uyarınca kumar için yer ve imkân sağlama suçuna ilişkin yaptırım olmasıdır.

İkincisi piramit satış sistemlerine uygulanacak olan idari yaptırım bakımından ortaya çıkmaktadır. Bu durumda piramit satış sistemlerine üye olan kişilere kumarın düzenlendiği Kabahatler Kanunu m. 34 uyarınca ayrıca idari para cezası verilebilecektir.²¹¹

Üçüncü sonuç ise TKHK m. 80 ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığına verilen elektronik sistemin durdurulmasına dair yetki konusunda ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki çalışmamızın ilk bölümünde açıkladığımız üzere²¹² erişimin engellenmesine sebep olabilecek suçlar, 5651 sayılı Kanun m. 8/1'de sınırlı sayıda belirtilmiştir. Piramit satış sistemleri kumar suçu kapsamında değerlendirilse mevzubahis düzenlemede sınırlı sayıda belirtilen erişimin engellenmesi sebeplerinden biri olan kumar oynanmasına yer ve imkân sağlama suçunun oluştuğu kabul edilebilecektir. (5651 sayılı Kanun m. 8/1- a - 7) Bu sayede piramit satış sistemleri internet gibi sanal ortamlar aracılığıyla yürütülürse²¹³ bu sistemlere elektronik erişim engellenebilir. Bu durumda söz konusu

²¹⁰Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 141.

²¹¹Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1263-1265.

²¹²TKHK m. 80 ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığına verilen elektronik sistemin durdurulmasına dair yetki çalışmamızın 1.11.1 başlık numaralı "Tedbir almaya yetkili makam" bölümünde detaylıca açıklanmıştır.

²¹³6502 sayılı TKHK yürürlüğe girmeden önce Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Quest.net International Limited firmasının ülkemizdeki faaliyetlerinin yasaya aykırı gaye barındıran piramit bir sistem olduğunu açıklamıştır. 20 milyon liradan fazla para topladığı açıklanan Hong Kong merkezli quest.net adlı internet

düzenleme kapsamında Bakanlıkça idari tedbir olarak verilen piramit satış sistemlerine erişimin engellenmesi kararlarına karşı 5651 sayılı Kanunda düzenlenen itiraz yolları da uygulanabilir hale gelir.²¹⁴

Ancak doktrinde piramit satış sistemlerinin kumardan farklı olduğunu belirten görüşler²¹⁵ mevcuttur. Bu görüşlere göre bu iki suç tipi arasında esas olarak üç fark mevcuttur:

İlk fark kazancın tesadüfe mi yoksa kişinin yeteneğine ve gayretine mi bağlı olduğu noktasında ortaya çıkmaktadır. Kumarda kişinin hiçbir yeteneği oyunun gelişmesine etki etmemektedir. Buna karşın piramit satış sistemlerinde sistemin devamı katılımcıların gayretine bağlıdır. Zira kişi, katılımcılarını iyi seçmeli ve sistemin gelişimini iyi takip etmelidir. Bu nedenle kumarın karakteristik özelliğinin şans ve talih olduğu, piramit satış sisteminin karakteristik özelliğinin ise katılımcılarını iyi seçerek sistemin gelişimini iyi takip etmek olduğu belirtilmektedir.²¹⁶

Piramit satış sistemlerini kumardan ayıran ikinci fark ise kumarda (eğer ki bir hile mevcut değil ise) kumarı düzenleyen de kaybetme ihtimalinin mevcut olmasıdır. Ancak piramit satış sistemlerinde ise sistemi kuran kişinin kaybetme olasılığı mevcut değildir. Kural olarak sistemin kurucusu şansa ve tesadüfe bağlı olmaksızın her zaman kazanır.²¹⁷

Söz konusu iki suç tipi arasındaki diğer bir fark, kaybın kesin olup olmadığı noktasında ortaya çıkmaktadır. Kumarda bütün oyuncular eşit şansa sahiptir. Piramit satış sistemlerinde ise sisteme katılan ilk kişiler (piramitte üst basamaklarda olan kişiler) büyük ihtimalle kazanır. Sistemin başlangıcından uzaklaştıkça katılanların kazanma ihtimali ise gittikçe azalacaktır. Sisteme katılacak yeni kişilerin bulunamayacağı aşamaya geldiğinde ise kazanma ihtimali artık mevcut olmayacağından belli bir basamak sonrasındaki kişilerin zarar etmesi kaçınılmazdır. Görüleceği üzere piramit satış sistemlerinde bütün oyuncular eşit şekilde kazanma ihtimaline sahip değildir. Kumarın aksine sistem tamamen şans ve tesadüf üzerine de kurulu değildir.²¹⁸ Doktrindeki bu görüşü Yargıtay kararları da desteklemektedir. Şöyle ki Yargıtay, niteliği itibariyle kâr ve

sitesine erişimin engellenmesi için savcılık mahkemeye başvurmuştur. (<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/quest-net-20-milyon-vurup-kacti-14871604> (Erişim Tarihi: 02.02.2023); <https://www.dunya.com/gundem/questnet039e-039nitelikli-dolandiricilik039-sucu-haberi-115296> (Erişim Tarihi: 02.02.2023).)

²¹⁴Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1266.

²¹⁵Kumar niteliğinde olmadığı yönünde bkz.; Demirel, 1956, **a.g.k.**, 147-148.; Selçuk, 1986, **a.g.k.**, 107.; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 151-152.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1258.

²¹⁶Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 151-152.

²¹⁷Demirel, 1956, **a.g.k.**, 147-148.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1258.; Selçuk, 1986, **a.g.k.**, 107.

²¹⁸Demirel, 1956, **a.g.k.**, 148.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1258.

zararın talihe bağılı olmadığı ve oyunu oynayan kişilerin kazanma şanslarının mevcut olmadığı oyunları kumar olarak nitelendirmemektedir.²¹⁹

2.2.2. Piramit satış sistemleri dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılabilir mi?

Dolandırıcılık suçu, TCK'nın 157-159. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Dolandırıcılık, TCK m. 157'nin gerekçesinde şu şekilde tanımlanmıştır; “*Dolandırıcılık, hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kişinin kendisine veya başkasına yarar sağlamasıdır.*”

Dolandırıcılık suçunun temel şekli, TCK'nın “*Kişilere Karşı Suçlar*” adlı ikinci kısmının “*Malvarlığına Karşı Suçlar*” başlıklı Onuncu Bölümünde yer alan “*Dolandırıcılık*” başlıklı 157. maddede şu şekilde düzenlenmektedir; “*Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir.*”

Dolandırıcılık suçunun temel şekline göre verilecek cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli haller ise TCK'nın “*Nitelikli Dolandırıcılık*” başlıklı 158. maddesinde yer verilmiştir. Çalışmamızın devamında nitelikli haller, örnekler üzerinden detaylandırılacaktır.

Dolandırıcılık suçunun temel şekline göre daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli hali ise TCK madde 159'da şu şekilde ele alınmıştır; “*Dolandırıcılığın, bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlenmesi halinde, şikâyet üzerine, altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.*”

Mevzubahis üç madde dışında malvarlığına karşı suçlar açısından ortak hüküm olarak düzenlenen “*Şahsi cezasızlık sebebi veya cezada indirim yapılmasını gerektiren*

²¹⁹Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin 26.10.2011 tarih ve 2011/16170 Esas ve 2011/3880 Karar sayılı kararının ilgili kısmı şu şekildedir; “*sanıkların "bul karayı al parayı" tabir edilen oyunu oynattığı sırada, durumu fark eden emniyet görevlilerince yakalanarak oyun kağıtlarına el konduğu, ortaya konulmuş herhangi bir paranın henüz bulunmadığı ve kolluk görevlileri tarafından olaya el konuncaya kadar geçen süre içinde haksız yarar sağlandığı konusunda dosyaya yansıyan herhangi bir kanıt bulunmadığı, sanıklar yakalandıklarında olayın mağduru olan herhangi bir kimsenin tespit edilemediği gözetilerek ve oyunun niteliği itibarıyla kar ve zararın talihe bağılı olmayıp oyunu oynayanların kazanma şanslarının bulunmaması değerlendirildiğinde, sanıkların eyleminin kumar oynamak için yer ve imkan sağlama olmayıp, dolandırıcılık suçunun hazırlık hareketi olarak nitelendirilmesi gerektiği, bu nedenle sanıkların kumar oynanması için yer ve imkan sağlama suçundan beraatleri yerine yazılı şekilde mahkumiyetlerine karar verilmesi...bozmayı gerektirmiş.” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.02.2023))*

şahsi sebep” başlıklı TCK m. 167²²⁰ ve “Etkin pişmanlık” başlıklı TCK m. 168’in²²¹ de dolandırıcılık suçu bakımından göz önünde bulundurulması gerekir.

2.2.2.1. Piramit satış sistemini kuranların dolandırıcılık suçu kapsamında sorumlulukları

Piramit satış sistemine ilişkin fiillerin dolandırıcılık suçuna yol açıp açmayacağı karşılaştırmalı hukukta ve Türk Hukukunda tartışılmıştır. Doktrinde birçok yazar piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında ele alınması gerektiğini belirtmektedir.²²² Yargıtay da bugüne kadar verdiği kararlarda, piramit satış sistemlerini dolandırıcılık olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte Yargıtay’ın yerleşik içtihatlarına rağmen, piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında ele alınıp alınamayacağı doktrinde halen tartışmalıdır. Bu nedenle piramit satış sistemleri dolandırıcılık suçunun unsurları bağlamında, doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ele alınarak aşağıda detaylıca incelenecektir.

²²⁰TCK m. 167 şu şekilde düzenlenmiştir;

“(1) Yağma ve nitelikli yağma hariç, bu bölümde yer alan suçların;

a) Haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerden birinin,

b) Üstsoy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hisimlerinden birinin veya evlat edinen veya evlatlığın,

c) Aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin,

Zararına olarak işlenmesi halinde, ilgili akraba hakkında cezaya hükmolunmaz.

(2) Bu suçların, haklarında ayrılık kararı verilmiş olan eşlerden birinin, aynı konutta beraber yaşamayan kardeşlerden birinin, aynı konutta beraber yaşamakta olan amca, dayı, hala, teyze, yeğen veya ikinci derecede kayın hisimlerinin zararına olarak işlenmesi halinde; ilgili akraba hakkında şikâyet üzerine verilecek ceza, yarısı oranında indirilir.”

²²¹TCK m. 168 şu şekilde düzenlenmiştir;

“(1) Hırsızlık, mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, dolandırıcılık, hileli iflâs, taksirli iflâs (...) suçları tamamlandıktan sonra ve fakat bu nedenle hakkında kovuşturma başlamadan önce, failin, azmettirenin veya yardım edenin bizzat pişmanlık göstererek mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde, verilecek cezanın üçte ikisine kadarı indirilir.

(2) Etkin pişmanlığın kovuşturma başladıktan sonra ve fakat hüküm verilmezden önce gösterilmesi halinde, verilecek cezanın yarısına kadarı indirilir.

(3) Yağma suçundan dolayı etkin pişmanlık gösteren kişiye verilecek cezanın, birinci fıkraya giren hallerde yarısına, ikinci fıkraya giren hallerde üçte birine kadarı indirilir.

(4) Kısmen geri verme veya tazmin halinde etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için, ayrıca mağdurun rızası aranır.

(5) Karşılıksız yararlanma suçunda, fail, azmettiren veya yardım edenin pişmanlık göstererek mağdurun, kamunun veya özel hukuk tüzel kişisinin uğradığı zararı, soruşturma tamamlanmadan önce tamamen tazmin etmesi halinde kamu davası açılmaz; zararın hüküm verilinceye kadar tamamen tazmin edilmesi halinde ise, verilecek ceza üçte birine kadar indirilir. Ancak kişi, bu fıkra hükmünden iki defadan fazla yararlanamaz.”

²²²Piramit satış sistemlerine ilişkin eylemlerin dolandırıcılık suçunu oluşturacağını belirten yazarlar; Dönmezer, 1981, **a.g.k.**, 402.; Selçuk, 1986, **a.g.k.**, 107.; M. Aydoğdu (2013). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un getirdiği yeniliklere genel bakış, sözleşmeye aykırılık, ayıplı ifa kavramlarına getirdiği farklı yaklaşım ve bu konudaki önerilerimiz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (2), s. 19.; Aydın, 2014, **a.g.k.**, 466.; Çabri, 2016, **a.g.k.**, 1083.; Savaş, 2016, **a.g.k.**, 15.; Buyrukçu, 2019, **a.g.k.**, 45.; Aydoğdu ve Kahveci, 2021, **a.g.k.**, 453.; E. Şare (2022). Dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılan hile. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(2), s. 715.; F. Korkmaz (2022). *Dolandırıcılık Suçu*, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 63.

Piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçunu oluşturup oluşturmadığının tespiti açısından tereddüt ve tartışma yaratan en önemli husus, burada hilenin olup olmadığıdır. Zira dolandırıcılık suçunun meydana gelebilmesi için failin hileli davranışlarla mağduru aldatması gerekmektedir. Doktrinde Hakeri'ye göre, sistemin tüm ayrıntılarıyla açıklandığı bir piramit satış sisteminde, gerek kendiliğinden yürüyen bir piramit satış sistemi olsun gerekse merkezi bir organ tarafından yürütülen bir piramit satış sistemi olsun, dolandırıcılık suçunun gerçekleştiğinden söz edebilmek mümkün değildir. Anlaşılacağı üzere bilgilendirilme durumunda tipikliğin unsuru olan hile mevcut olmadığı için dolandırıcılığın varlığından söz edilemeyecektir. Öyleyse katılımcının, pazarın daralmasından kaynaklanacak tıkanıklıklar ve sistemin hangi aşamasından sisteme dahil olduğu hususunda açık bir şekilde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Buna karşın sistemin geleceği ve dolayısıyla sistemin işleyişi noktasının açık bir şekilde açıklanmaması durumunda ise dolandırıcılık suçu oluşacaktır. İhtiyaç duyulan yeni katılımcı sayısının inanılmaz bir hızla arttığı bu sistemlerde, hiçbir açıklama yapılmaksızın katılımcı sayısının olanaklı gösterilmesi ya da bu noktaya hiç değinilmemesi sureti ile saklanması durumunda dolandırıcılık suçu oluşur. Hakeri, burada failin hem gerçek dışı olayları ortaya koyarak hem de gerçekleri gizleyerek dolandırıcılık suçunu işleyebileceği hususundan hareket etmektedir.²²³

Lakin doktrinde gerçekleri gizlemek suretiyle dolandırıcılık suçunun işlenip işlenemeyeceği tartışmalıdır.²²⁴ Doktrindeki bu fikir ayrılığı piramit satış sisteminin

²²³Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 167-168.; Aynı yönde: M. Bilen (2012). *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.396.; H. Dursun (2016). *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 158-159.

²²⁴Doktrinde çoğunluk görüşüne göre, hileli davranışlar ile bir kimseyi aldatmak hem icra hareketi hem de ihmal hareketi ile olabilir. Bu husus madde gerekçesinde de şu şekilde açıklanmıştır; “*Hile, icraî bir davranışla gerçekleştirilebileceği gibi; karşı tarafın içine düştüğü hatadan, bir konuda yanlış bilgi sahibi olmasından yararlanarak da yani ihmalî davranışla da gerçekleştirilebilir. Ancak, bu durumda kişinin, hataya düşen karşı tarafı bilgilendirmek konusunda yükümlülüğünün olması gerekir. Hataya düşen kişi ile hukukî ilişkide bulunulan durumlarda, böyle bir yükümlülük vardır. Ayrıca, muhatabın belli bir husustaki hatası karşısında kişinin ihmalî davranışının, örneğin susmasının, bir beyan, açıklama değerini taşıması gerekir.*” Anlaşılacağı üzere ihmal hareketi ile olabilmesi için gerekli koşul, failin doğruyu söylemek, susmamak hukuki yükümlülüğünün bulunmasıdır. (M. Koca ve İ. Üzülmaz (2020). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. (7. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 739.; Z. Hafizoğulları ve M. Özen (2017). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*. (6. Baskı), Ankara: Usa Yayıncılık, s. 406.) Doktrindeki diğer görüşe göre ise kişinin içine düştüğü hatadan yararlanmak, bir başka deyişle ihmalî hareket ile hileli davranışlar gerçekleştirmek, karşı tarafın hatasını fark etmesini engellemeye yönelik birtakım davranışlar sergilenmediği müddetçe, dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılmaz. TCK'nın gerekçesinde ihmalî hareketler ile hileli davranışların gerçekleştirilebileceğinden söz edilse de bunun gerekçesinde değil kanunun kendisinde yazması gerektiği ifade edilmektedir. Bu nedenle dolandırıcılık suçunun bir unsuru olan hilenin ihmalî hareket ile gerçekleştirilebilmesi için genel hükümlerde bir düzenlemeye yer verilmesi gerektiğinden

dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılabilirliğine de sirayet etmektedir. Şöyle ki; bazı yazarlara göre, piramit satış sistemine dahil olacak yeni katılımcılara sistemin işleyişi gerçeğe aykırı bir şekilde anlatılırsa dolandırıcılık suçu bağlamında hileli davranışın mevcut olduğu açıktır. Lakin sistemin işleyişi ve risklerine ilişkin hiçbir bilgi vermemek, ihmali anlamına gelir. Bu görüşteki yazarlara göre dolandırıcılık suçu ihmali hareketle işlenemeyeceği için sisteme katılan kişilere hiçbir bilgi verilmemesi halinde piramit satış sistemi dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılmayacaktır.²²⁵

Doktrinde dolandırıcılık suçu bağlamında tartışılan “gelecekte gerçekleşebilecek olaylardan” bahis ile hileli davranışın gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği hususu bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Doktrinde kural olarak hileli davranışın geçmişte oluşmuş olaylara ilişkin olabileceği kabul edilmektedir. Bu nedenle mağdura geleceğe yönelik vaatler verilmesi ile hilenin oluşup oluşmayacağı konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bu görüş ayrılığı piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu bağlamında cezalandırılmasına da sirayet etmektedir. Şöyle ki; bazı yazarlar geleceğe yönelik vaatler ile de hilenin oluşabileceğini ifade etmektedir. Çalışmamızın devamında detaylıca açıklayacağımız Çiftlik Bank olayındaki gibi büyük ve kârlı yatırım vaatleri hep geleceğe yöneliktir. Günümüzde hileli davranışlar da geçmişte değil, gelecekte gerçekleşebilecek olaylardan bahisle gerçekleştirilmektedir. İnsanların geçmişleri değil, gelecek hayalleri çalınmaktadır.²²⁶

Dönmezer’e göre, yükümlülükler yerine getirildiği ve kişilerden hiçbir şey saklanmadığı için başlangıçta hileli bir durum mevcut değildir. Lakin ileriki aşamalarda yükümlülüklerin yerine getirilemeyeceği muhakkaktır. Yükümlülüklerin yerine getirilemediği anda dolandırıcılık suçu ortaya çıkmış olur.²²⁷

Demirel ise piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu oluşturduğunu ancak sisteme katılacak yeni kişiler bulunamadığında bir teselli şartı barındıran (örneğin; günümüzdeki piramit satış sistemleri için giriş ücretinin geri ödeneceğine ilişkin bir

söz edilmektedir. (D. Tezcan, M.R. Erdem ve R. M. Önok (2022). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. (20. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 875.)

²²⁵Bu görüşteki yazarlar: Z.T. Kangal vd., (2018). *Özel Ceza Hukuku Cilt IV Malvarlığına Karşı Suçlar TCK m. 141-169*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş., s. 260.; M. Ekici Şahin (2019). *Dolandırıcılık Suçu*. Ankara: Adalet Yayınevi, s. 503-504.

²²⁶M. Özen (2020). *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler- I*. Ankara: Adalet Yayınevi, s. 848.

²²⁷Dönmezer, 1981, **a.g.k.**, 402.

teselli şartı gibi) sistemlerin dolandırıcılık olarak cezalandırılmayacağını ifade etmektedir.²²⁸

Yargıtay ise bugüne kadar verdiği kararlarda piramit satış sistemlerini dolandırıcılık olarak nitelendirmiştir. Bu konuda Yargıtay kararına konu olan ilk olay 1971 tarihli bir kararda incelenmiştir. Mevzubahis karara göre “*Sanık, evren organizasyon adı ile iştirakçilere gönderdiği broşürde birlikte gönderilen listenin birinci sırasındakine 15 lira ve ayrıca (Evren organizasyon) adresine 7,5 lira gönderilmesi halinde listenin 1. sırasına gelindiğinde toplam 10.935 lira kazanabileceği*” hususunu katılanlara garanti etmiştir. Bu olayda, “*Her ne kadar broşürde katılanlara yönelik olarak sistemi aksatmadan sürdürmeye çalışmak şeklinde bir uyarı varsa da, uygulamada bunu sonuna değin düzenli sürdürmenin olanaksızlığı, böyle bir parayı oyuna katılanların tamamının kazanmasına yer vermeyeceği, tertibi kuranın bunu garanti edeceğine değin bir koşul da ileri sürülmemiş olmasına göre, vaadin aldatıcı nitelikte bulunduğu ve sonuç olarak hile ve sania unsuru taşıdığı açık olup eline liste ve broşür gelenlerin, bu vaade kanarak oyuna katılmış oldukları, sanığın bundan menfaat ve hatta 35 günde kuruma 13.400 lira kadar haksız bir kâr sağladığı bilirkışıce saptanmış olduğundan*” sanığın eyleminin dolandırıcılık olduğuna ilişkin karar verilmiştir. Kararda, sistemi sonuna kadar düzenli bir şekilde sürdürmenin olanaksızlığı da belirtilmiştir.²²⁹

Piramit satış sistemlerine ilişkin daha detaylı inceleme ise Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, daha yakın tarihli ve kamuoyu tarafında da bilinen Titan Saadet Zinciri olayına ilişkin verdiği kararda yapılmıştır. Söz konusu yapı ile ilgili yapılan şikâyetler üzerine yürütülen soruşturmalar sonucunda Kadıköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi sanıkların dolandırıcılık suçundan cezalandırılmasına 15.06.1998 tarihinde karar

²²⁸Demirel, 1956, **a.g.k.**, 151. Aynı yönde; Selçuk, 1986, **a.g.k.**, 107.

²²⁹Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 04.11.1971 tarih ve 6032 Esas ve 5940 Karar sayılı kararı. (Aktaran; Selçuk, 1986, **a.g.k.**, 234-235.) Yargıtay 6. Ceza Dairesinin aynı yönde olan ve dolandırıcılıktan hüküm kurulan 17.06.1980 tarihli kararı ise şu şekildedir; “*Dosya ve duruşma tutanakları münderecatına, toplanıp karar yerinde izah ve münakaşa edilen elverişli delillerle, iştirakçilere dağıtılan broşürde, sistemi aksatmadan devam ettirmeleri şeklinde yapılan uyarının tatbikatta bunun sonuna kadar muntazam devam etmesinin imkansızlığı, böyle bir parayı oyuna katılanların tamamının kazanmasına yer vermeyeceğinden ve tertibi kuranın bunu garanti edeceğine dair bir şart da koymadığından, yapılan vaadi aldatıcı nitelikten çıkarmamasına ve sanığın bundan menfaat sağladığının dosya içindeki vergi makbuzlarından anlaşılmasına, gerekçeye ve hakimın takdirine göre sanık K. O. Vekilinin temyiz itirazları yerinde görülmemiş olduğundan reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün tebliğname gibi ONANMASINA, depo parasının gelir kaydına 17.6.1980 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.*” (Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 17.6.1980 tarih ve 4569 Esas ve 4644 Karar sayılı kararı.) (Aktaran; Selçuk, 1986, **a.g.k.**, 234.); Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 163.

vermiştir. Bu karar Yargıtay 6. CD tarafından esas noktalarında onaylanmıştır. Lakin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bu karara karşı itiraz yoluna başvurulmuştur.²³⁰ Bunun sonucunda Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 24.11.1998 tarihinde verdiği kararda²³¹ yürütülen piramit satış sistemi tanımlanmış ve gerçekleştirilen fiillerin 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 503. Maddesinde²³² düzenlenen dolandırıcılık suçunun unsuru olan hile niteliğinde olup olmadığı detaylıca irdelenmiştir.²³³

Yargıtay Ceza Genel Kurulu mevzubahis olayı hukuki yönden tartışırken, faillerin eylemlerinin dolandırıcılık suçunun unsurlarının, özellikle unsurlardan biri olan hileli hareketlerin, oluşumuna sebebiyet verip vermediği noktasında inceleme yapmıştır. Zira temel sorun hileli hareketlerin mevcudiyetine ilişkindir. ²³⁴Yargıtay, “...*bu sanıkların eylem birliği içerisinde hile ve desiselerle mağdurların fikri faaliyetlerini etkiledikleri, onlarda psikolojik bir körlük yarattıkları, matematiksel işlem ve tablolarla üyelerde hatalı bir inanç meydana getirdikleri, çok para kazanılacağı vaadi, yüksek volümlü müzik, devamlı alkışlarla katılımcıların sağlıklı düşünme yeteneğinin ortadan kaldırıldığı, oluşan hatalı inanç ve kanaatin devamının sağlandığı, belirtilen sanıkların, toplantıya katılmalarından üye olunmasına kadar ki zaman içerisinde ustaca hazırlanmış mizansen ve yalanlarla mağdurları kandırdıkları, kullanılan hile ve desisenin mağdurların buldukları subjektif durum nazara alındığında kandırıcı nitelikte olduğu...*” açıklamasını yaparak dolandırıcılık suç tipine uygun hileli davranışların var olduğuna yönelik karar vermiştir.

²³⁰Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının gerekçesi ise “*şikâyetçilerin TİTAN isimli kuruluşun, yakınlarının ve arkadaşlarının aracılığıyla hafta sonu yapılan toplantılara katıldıkları, görevli kişilerce kendilerine sistemin işleyişi hakkında bilgi verildiği, üye getirdikleri ölçüde para kazanacaklarının başvuru formunda açıklandığı, istedikleri takdirde belirtilen parayı hibe ederek sisteme katıldıkları, kabul başvurusunda belirtilen koşulların ayrıntılı düzenlendiği, gizlilik anlaşmasının sistemin tanıtıldığı kişilere imzalatıldığı, üye olma amacı taşımayan kişilere başvuru formunun imzalatılmadığı, taraflar arasındaki ilişkinin hukuki boyutta değerlendirilmesi gerektiği, dolandırıcılık suçunun unsurlarının oluşmadığı*” doğrultusundadır. (Aktaran; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 164.)

²³¹Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 24.11.1998 tarih ve 1998/280 Esas ve 1998/359 Karar sayılı kararıdır. Mevzubahis kararın gerekçesinin tamamı çalışmamızın “Piramit satış sisteminin Türk mevzuatındaki yeri” adlı bölümünde verilmiştir.

²³²Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun dolandırıcılık suçunu düzenleyen 503. Maddesi şu şekildedir; “*Bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hile ve desiseler yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız bir menfaat sağlayan kişiye bir yıldan üç yıla kadar hapis ve sağladığı haksız menfaatin bir misli kadar ağır para cezası verilir.*

Fiili, mağdurda esasen var olan hatadan, hile ve desise kullanmak suretiyle yararlanarak gerçekleştiren kişi hakkında da birinci fıkrada yazılı ceza uygulanır.” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)

²³³Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 164.; Aydın, 2014, **a.g.k.**, 464.

²³⁴Aydın, 2014, **a.g.k.**, 464-465.

Yargıtay söz konusu kararda “...sanıkların gerçek durumu açıklamadıkları zira, sistem gereği zincirin halkaları genişledikçe üye temin etmenin zorlaşacağı, belli bir müddet sonra üye temininin imkânsız hale geleceği ve sistemin bu aşamada çökeceği, son üye olanların bu işleyiş içerisinde para kazanma olanağının bulunmadığı, bu durumun bilinçli olarak gizlendiği, bu eylemler nedeniyle mağdurlar zarara uğratılarak sanıkların haksız kazanç elde ettikleri...” açıklamasını yaparak piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçunun diğer unsurlarını barındırıp barındırmadığını da incelemiştir. Şöyle ki; yukarıda açıklanan hileli davranışlarla aldatılan katılımcının, katılım/giriş ücretini amorti etmesinin mümkün olmaması durumunda malvarlığında eksilme meydana gelmekte ve katılımcı zarara uğramaktadır. Bu durumda sistemi kuranlar da katılım ücretinden kendisine ya da başkasına yarar sağlamış olmaktadır. Dolandırıcılığın unsuru olan zararın ortaya çıkması, zarar ve fiil arasında illiyet bağının mevcut olması, mağdurun ya da başkasının zararına olarak failin kendisine ya da başkasına haksız yarar sağlaması da gerçekleşmiş olmaktadır.²³⁵

Yargıtay bu kararda, piramit satış sistemlerinin gerçekçi olmayan ya da gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklentisi sistemi olduğunu da açıklamıştır. Sistemin tıkanacağı ve nihayetinde çökeceği hususunun bilinçli olarak gizlenmesi, tüm gerçeklerin açıkça anlatılmaması bu kararda da Yargıtay tarafından esas alınmıştır.²³⁶ Piramit satış sistemlerinin kurucuları tarafından gerçeğe aykırı kazanç vaatleri ile sisteme katılımcı dahil edilirken kimin zarar edeceği belli değildir. Kurucular için kimin zarar edeceği hususu zaten önem de arz etmemektedir. Sisteme dahil ettikleri kişilerden elbet birinin zarara uğrayacağını bilmelerine karşın katılım ücretlerini almaya devam etmeleri, zararlarını amorti edemeyecek kişiler bakımından kastın mevcudiyeti için yeterlidir.²³⁷ Bu noktada vurgulanması gerekir ki Yargıtay, mağdurların sisteme dahil olurken ödediği katılım bedelini daha sonradan yeni üyeler bularak geri kazanmış ve bu suretle zararlarını gidermiş olmaları halinde dahi sanıkların suçunun ortadan kalkmayacağını ifade etmiştir. Sonuç olarak piramit satış sistemlerindeki failerin²³⁸ eylemlerinin dolandırıcılık suçunun unsurlarını barındırdığına ilişkin karar verilmiştir.²³⁹

²³⁵Başbüyük,2019, **a.g.k.**, 294.

²³⁶Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 168.

²³⁷Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 294-295.

²³⁸Hakeri, asli maddi faili belirlerken piramit satış sisteminin türlerini göz önüne almaktadır. Şöyle ki kendiliğinden yürüyen bir piramit satış sisteminde oyunu başlatan kişi asli maddi fail olacaktır. Bir düzenleyicinin bulunduğu sistemlerde ise düzenleyici asli maddi faildir. (Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 153.)

²³⁹Yargıtay 15. Ceza Dairesinin dolandırıcılık suçundan mahkûmiyet kurduğu daha yeni tarihli aynı yöndeki kararı şu şekildedir; “www..... isimli saadet zinciri organizasyonunun internet sitesinde faaliyet

2.2.2.2. Piramit satış sistemine sonradan katılan kişilerin dolandırıcılık bağlamında sorumluluğunun incelenmesi

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun yukarıda açıklanan söz konusu kararında²⁴⁰ piramit satış sisteminin kurucularının cezalandırıldığı görülmektedir. Lakin bu noktada piramit satış sistemine kurucu olarak değil de giriş ücreti vererek sonradan dahil olan ve yeni kişiler bularak sistemde ilerleyen katılımcıların sorumluluklarının nasıl olacağı sorunu karşımıza çıkmaktadır. Piramit satış sistemlerinin binlerce kişiden oluştuğu göz önüne alındığında sisteme sonradan dahil olan, daha alt basamaklarda yer alan bu kişilerin sorumluluğunun tespitinin zor olacağı aşikardır. Zira sistem içerisinde bulunan binlerce kişinin hangisinin Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararında açıklanan hileli hareketleri gerçekleştiren kişi, yani fail olduğu, hangisinin ise kandırıcı hareketlerde bulunmayan yalnızca zengin olacağı kanaatiyle hareket eden saf kişi yani mağdur olduğunu ayırt edebilmek çok zordur.²⁴¹

Söz konusu olayda piramit satış sistemine sonradan katılan ve üye bulan katılımcıların sorumluluğu ile ilgili olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı bazı sanıkların “*organizasyonla herhangi bir ilgilerinin bulunmadığı, toplantılarda bilgi vermedikleri, sistem içerisinde kendi menfaatlerine çalıştıkları anlaşılmış ve BERAAT kararı verilmiş, Yüksek Dairece sanıkların cezalandırılması gerektiği belirtilerek hüküm bozulmuştur, bu durumun kabulü sistem içinde yer alan diğer üyelerin cezalandırılması*

gösterdiği, bu organizasyonun Türkiye'de yaklaşık 320.000 üyesinin olduğu ve hiçbir ticari şirkete bağlı olmadığı, internet üzerinden üyelik hesaplarıyla takip edildiği ve üyelik sözleşmesinin olmadığı... Emniyet Müdürlüğü Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğüne yapılan ihbar ve şikayetler sonucu 141 kişi hakkında soruşturma yürütüldüğü, sağlıklı ve şeffaf kayıtları bulunmayan kayıt ve belgeleri denetime açık olmayan, aslında üyeleri kandırmaya ve haksız kazanç sağlamaya yönelik internet üzerinden faaliyet gösteren bir organizasyon olduğunun tespit edildiği, sanıkların bir işhanında bu site üzerinden pazarlama işi yaptıkları, sanık ...'nın katılan ...'e aynı işi yapması halinde getirdiği müşterilerden komisyon alacağını ve para kazanabileceğini ancak işe girerken 1.600 Dolar vermesi gerektiğini söyleyip ikna ettiği, ...in diğer katılan ...'a durumu anlattığı ve sanıklara ait işyerine giderek ...in 1.600, Kenan'ın ise 1.140 Doları sanık ...'ya verdikleri, geçen süre içerisinde herhangi bir mal verilmediği, kazanç ödemesi yapılmadığı, katılanların paralarını geri ödenmesini istemelerine karşın iade edilmediği, sanıkların bu organizasyona üye olarak katılanlardan haksız menfaat temin ettikleri, bu suretle sanıkların üzerilerine atılı dolandırıcılık suçunu işledikleri iddia edilen olayda; sanıklar savunması, katılanlar ve tanık beyanları, emniyet müdürlüğü araştırması, tutanaklar, uzlaşma sağlanamadığına dair rapor ile dosya kapsamından sanıkların üzerine atılı suçu işlediğine yönelik mahkeme kabulünde bir isabetsizlik görülmemiştir.” (Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 03.06.2020 tarih ve 2018/5932 Esas ve 2020/4510 Karar sayılı kararı.) (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)

²⁴⁰Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 24.11.1998 tarih ve 1998/280 Esas ve 1998/359 Karar sayılı kararı. (Corpus Mevzuat ve İçtihat Programı)

²⁴¹Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 168.; S. Bakıcı (2008). 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri- 1. (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 247.; Aydın, 2014, **a.g.k.**, 465.; Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622.

gerektiği sonucunu doğurur...” gerekçesiyle itiraz etmiş ve sanıklar hakkındaki beraat hükmünün onanmasına karar verilmesini talep etmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın sisteme sonradan katılan kişilerin cezalandırılmayacağını savunmasına karşın Yargıtay Ceza Genel Kurulu fiili durumun açıklığı kavuşturulması gerektiğini ve bu kişiler hakkında ayrı ayrı değerlendirmede bulunulması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir²⁴²: “ *...her iki sanığın sisteme başlangıçta para ödeyerek katıldıkları, sistem içinde yükselerek para kazandıkları, mağdurları kandırmaya yönelik bir davranışta bulunmadıkları yönündeki ısrarlı ve değişmeyen savunmaları nazara alınarak, sanıkların üye yaptıkları kişiler saptandıktan sonra gerektiğinde bu kişilerin bilgilerine de, başvurulmak suretiyle, bu kişilere karşı kandırıcı nitelikte davranışlarının bulunup bulunmadığı belirlenerek, mevcut kanıtlar bu çerçevede değerlendirildikten sonra sanıkların hukuki durumlarının tesbitinde zorunluluk bulunmaktadır.*”²⁴³ Bu durumda piramit satış sisteminin yönetici grubunda bulunmayan, bir unvan almamış olan, sisteme sonradan dahil olan kişi; Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun kararında açıkladığı hileli hareketlere başvurmadan, başka kişilere sisteme üye olmasını ve şirketle sözleşme imzalamalarını önererek yeni katılımcıların ödedikleri bedelden pay alırsa bu eylemleri dolandırıcılık suçuna sebebiyet vermeyecektir. Zira bu kişiler kandırmaya yönelik davranışlarda bulunmamıştır. Sistemi anlattıkları kişiler bizzat kuruluşa başvurarak gerekli bilgileri oradan temin etmişler ve bunun doğrultusunda kendi iradeleri ile sözleşme akdetmişlerdir.²⁴⁴

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun verdiği bozma kararı üzerine, dosya tekrardan yerel mahkeme tarafından karara bağlanmıştır. Söz konusu kararı inceleyen Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 23.10.2003 tarihli kararı bu noktada örnek teşkil edebilir. Kararda ,

²⁴²Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 168.; Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622.

²⁴³Yargıtay 23. Ceza Dairesinin aynı yönde 02.07.2015 tarihinde verdiği kararı ise şu şekildedir; “*Sanıkların katılan üyelerin zarar edecekleri şekilde yapılanma içerisine girerek saadet zinciri şeklindeki Quest-Net isimli organizasyonda imkansız vaatlerle katılanı kandırmak suretiyle nitelikli dolandırıcılık suçunu işlediği iddia olunan somut olayda; "www.quest.net" isimli site üzerinden yürütülen organizasyonla ilgili olarak ana soruşturmanın Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütüldüğü ve Ağır Ceza Mahkemesi'ne kamu davası açıldığı anlaşıldığından gerçeğin kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde tespiti bakımından; Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 12.11.2003 gün ve 2003/9927-8074 E-K karar sayılı kararında ve Yargıtay Ceza Genel Kurulununun 24.11.1998 gün ve 6/280-359 sayılı kararında değinildiği üzere sanıkların organizasyonun kurulmasında veya sistemin işleyişinde katkılarının bulunup bulunmadığının ve katılan ile mağdura yönelik eylemlerinin değerlendirilmesi için öncelikle ana dosyanın getirilerek incelenmesi, CMK'nın 8 ve devamı maddeleri uyarınca davaların birleştirilmeleri hususunun değerlendirilmesi ve mümkün değil ise asıl dosya incelenerek sanıkların hukuki durumunun tayin ve takdirinin gerektiği gözetilmeden eksik incelemeyle yazılı şekilde beraat kararı verilmesi, bozmayı gerektirmiştir*”(Yargıtay 23. Ceza Dairesinin 02.07.2015 Tarih ve 2015/678 Esas ve 2015/3193 Karar sayılı kararı.) (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)

²⁴⁴Bakıcı, 2008, **a.g.k.**, 247.

“Sanığın ... kurulan organizasyonda direktör, sistem müdürü, sistem müdür yardımcısı, sistem danışmanı, sistem yöneticisi gibi aktif görev üstlenmediği, organizasyona sonradan para ödeyerek katılıp grup lideri sıfatını aldığı dosyada mevcut “23.11.1997 tarihli Titan Kabul Başvurusundan” anlaşıldığından ... yönetici grubunda olmaması nedeniyle sistemin işleyişinden sorumlu tutulamayacağı ve şikayetçiye otomobilini gösterip bu sistemden kazandığı şeklindeki beyanının hile ve desise boyutlarına ulaşan kandırıcı nitelikte bulunmadığı ...” belirtilerek dolandırıcılık suçunun unsurlarının oluşmadığı açıklanmış ve beraat yerine mahkumiyet kararı verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur.²⁴⁵

Piramit satış sisteminde sisteme sonradan katılanlar hem fail hem mağdur olmaktadır. Örneğin; A kişisini sisteme B dahil ettiğinde, A mağdur konumundadır. Lakin A sisteme C’yi dahil ettiğinde fail olmaktadır.²⁴⁶ Fakat bilindiği üzere mağdur ve fail sıfatı birleşemez. Diğer bir deyişle, bir kişi aynı suçun hem mağduru hem faili olamaz.²⁴⁷ Bu ilkeye aykırılık oluşmaması maksadıyla örneğin; kısırlaştırma suçunda, kişinin kendisini kısırlaştırması suç değildir.²⁴⁸ Piramit satış sisteminde, eğer ki sistem dolandırıcılık olarak kabul edilirse, dolandırılan ve dolandırıcı sıfatı aynı kişide birleşecek ve bu ilkeye aykırılık oluşacaktır.

Piramit satış sisteminin mağduru olabilmek için herhangi bir özellik aranıp aranmayacağı da bu noktada ele alınması gereken diğer bir sorundur. Şöyle ki; piramit satış sisteminin dolandırıcılık suçu bağlamında cezalandırılacağı kabul edilirse dolandırıcılık suçunda mağdurun herkes olabileceği, bir başka deyişle mağdur

²⁴⁵Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 23/10/2003 tarih ve 2002/9613 Esas ve 2003/7268 Karar sayılı kararı. (Aktaran; Aydın, 2014, **a.g.k.**, 465.); Anılan dairenin aynı yöndeki başka bir kararında; “Sanığın ... kurulan organizasyona sonradan para ödeyerek katıldığı, sistem içinde yükselerek sistem yöneticisi unvanını aldığı ancak, organizasyonun kuruluş ve işleyişinde yönetici olarak görev üstlenmediği, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 24.11.1998 gün ve 6/280-359 sayılı kararında açıklandığı üzere yönetici grubundan olmaması nedeniyle sistemin işleyişinden sorumlu tutulamayacağı, organizasyonu kuranlar tarafından düzenlenen ve sanığın bir katkısı olduğuna ilişkin delil de bulunmayan Bursa’daki toplantıya müdahil Hanife’nin iştirak edip sistem hakkında yöneticilerden bilgi edindikten 2 gün sonra Mustafa Kemalpaşa ilçesinde, sanığa 2450 Mark vererek organizasyona katıldığı toplantıda karşılaştıklarında sanığın “sisteme katılması halinde çok para kazanacağı” şeklindeki beyanının hile ve desise boyutlarına ulaşan kandırıcı nitelikte bulunmadığı gözetilmeden, unsurları oluşmayan dolandırıcılık suçundan beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi...” isabetsiz görülmüştür. (Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 12.11.2003 tarih ve 2002/9927 Esas ve 2003/ 8074 Karar sayılı kararı) (Aktaran; Bakıcı, 2008, **a.g.k.**, 248.)

²⁴⁶Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622.

²⁴⁷M. Koca ve İ. Üzülmöz (2022). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (15. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 118.

²⁴⁸S. Keskin Kızıroğlu (2013). *Türk Ceza Hukukunda Çocuk Düşürtme, Düşürme ve Kısırlaştırma Suçları*. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), s. 187.

bakımından kanunen bir özellik aranmadığı, göz önünde bulundurulmalıdır.²⁴⁹ Buna paralel olarak doktrindeki bir görüşe göre, piramit satış sistemlerinde aleyhine hileli hareketler ile haksız menfaat sağlanan ve sistem içerisinde olmayan herkes mağdurdur.²⁵⁰ Doktrindeki diğer görüş ise, tüketici hukukunun kapsamına dikkat çekerek katılımcıların özelliğine ilişkin değerlendirme yapmaktadır. Şöyle ki; bir uyuşmazlıkta TKHK m. 80'deki piramit satış sistemine ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için taraflardan birinin tüketici sıfatına sahip olması ve yapılan işlemin tüketici işlemi olması gerekmektedir. Durumu bu şekilde Tüketici Kanunu çerçevesinde incelediğimizde piramit satış sistemine katılan kişilerde/mağdurlarda tüketici sıfatına haiz olma özelliğinin aranması gerektiği kanaatimizce anlaşılmaktadır.²⁵¹

2.2.2.3. Piramit satış sistemleri nitelikli dolandırıcılık kapsamında cezalandırılabilir mi?

Piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılacağı düşünüldüğünde, dolandırıcılık suçunun TCK m. 158'deki²⁵² nitelikli haller ile işlenmesi

²⁴⁹İ. Özgenç (2002). *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar*. (1.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 30.; Koca ve Üzülmüş, 2020, **a.g.k.**, 734.

²⁵⁰M. Atalan (2022). *Dolandırıcılık, Sahtecilik Ve Güveni Kötüye Kullanma Suçları Şerhi*. (4. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 98.

²⁵¹A. Gökçen ve Y. Yaşar (2020). *5. Türk- Kore ceza hukuku günleri- karşı. hukukta ekonomik suçlar uluslararası sempozyumu: iki örnek olay bağlamında şirketler vasıta kılınarak işlenen suçlar*. (Ed: İ. Özgenç, C. Şahin, F. Turhan), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.358.

²⁵²TCK'nın "Nitelikli Dolandırıcılık" başlıklı 158. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir;

“(1) Dolandırıcılık suçunun;

- a) Dinî inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle,
 - b) Kişinin içinde bulunduğu tehlikeli durum veya zor şartlardan yararlanmak suretiyle,
 - c) Kişinin algılama yeteneğinin zayıflığından yararlanmak suretiyle,
 - d) Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu meslek kuruluşlarının, siyasi parti, vakıf veya dernek tüzel kişiliklerinin araç olarak kullanılması suretiyle,
 - e) Kamu kurum ve kuruluşlarının zararına olarak,
 - f) Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,
 - g) Basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,
 - h) Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında,
 - i) Serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle,
 - j) Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak maksadıyla,
 - k) Sigorta bedelini almak maksadıyla,
 - l) Kişinin, kendisini kamu görevlisi veya banka, sigorta ya da kredi kurumlarının çalışanı olarak tanıtması veya bu kurum ve kuruluşlarla ilişkili olduğunu söylemesi suretiyle,
- İşlenmesi halinde, üç yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, (e), (f), (j) ve (l) bentlerinde sayılan hâllerde hapis cezasının alt sınırı dört yıldan, adli para cezasının miktarı suçtan elde edilen menfaatin iki katından az olamaz.

(2) Kamu görevlileriyle ilişkisinin olduğundan, onlar nezdinde hatırı sayıldığından bahisle ve belli bir işin gördürüleceği vaadiyle aldatarak, başkasından menfaat temin eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

halinde nitelikli dolandırıcılık suçu meydana gelecektir. Örneğin; piramit satış sisteminde kişiler bir şirketin veya kooperatifin faaliyeti kapsamında fiillerini gerçekleştirir ise TCK m. 158/1-h gereği nitelikli dolandırıcılık suçu meydana gelir. Yine söz konusu sistemde dolandırıcılık suçu üç ya da daha fazla kişi tarafından birlikte işlenir veya örgüt faaliyeti kapsamında işlenir ise TCK m. 158/3 gereği verilecek ceza arttırılacaktır.²⁵³

Bu başlık altında, piramit satış sistemi olduğu Ticaret Bakanlığı tarafından tespit edilen²⁵⁴ Çiftlik Bank olayı örnek olarak verilebilir. Zira, TCK m. 158/1- f’de nitelikli hal olarak düzenlenen bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle dolandırıcılık, TCK m. 158/ 1-h’de nitelikli hal olarak düzenlenen şirket yöneticileri ya da tacir ile kooperatif yöneticilerinin dolandırıcılığı ile birlikte suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (TCK m. 282) ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK m. 220) suçlarından mütevellit Çiftlik Bilgi İşlem Bilişim Tarım

(3) Bu madde ile 157 nci maddede yer alan suçların, üç veya daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında; suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.”

²⁵³Atalan, 2022, **a.g.k.**, 98.

²⁵⁴<https://ticaret.gov.tr/duyurular/ciftlik-bank-hakkinda-duyuru> (Erişim Tarihi: 21.02.2023).

Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti. (Çiftlikbank) yöneticisi olan şüpheliler hakkında iddianame²⁵⁵ düzenlenerek söz konusu suçlardan cezalandırılmaları talep edilmiştir.²⁵⁶

²⁵⁵Mevzubahis iddianamede özetle; “şüpheli M.A.’nin internet üzerinden oynanan Çiftlikbank oyununun ilk halinin yazılımını E.A’ e yaptırdığı ve 31/07/2016 tarihinde oyunun internette kullanıma açıldığı, M.A’nin E.A. ile anlaşmazlığa düşmesiyle E.A.’in ayrıldığı, M. A’nin eylemine devam ettiği ve kişisel banka hesapları üzerinden ödemeleri kabul ettiği ancak banka hesabını kullanmaktaki zorlukları gözetip, kısa süre içerisinde şirketleşme yoluna gittiği, (...) başlangıçta M.A. tek başına eylemine başlamış iken oyuncu ve yatırılan paraların artması ile organizasyona ihtiyaç duyarak akrabaları, daha önceden tanıdıkları kişilerin kendisiyle hareket etmesini sağlayıp akabinde de piyasadan konunun uzmanı kişilerle anlaşıp onları da eylemine katılmaya ikna ederek ekonomik çıkar amacı güden suç örgütünü kurup yönetmeye başladığı,

Şüpheli M.A.’in Çiftlik Bilgi İşlem Bilişim Tarım Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti.’nin hesapları üzerinden oyunu yürüttüğü, bankaların çalışma saatleri, günün her saatinde işlem yapma olanağı bulunmaması nedeniyle Çiftlik Bilgi İşlem Bilişim Tarım Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti. üzerinden 19/10/2016 tarihinde Papara Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş. firması ile anlaşma yaptığı, para akışını bu yeni ödeme şekli ile yapmaya başladıkları, yatırımcı oyuncuların gerçek banka hesapları ile irtibatlandırdıkları Papara Elektronik Cüzdan Hesabı edindikten sonra Çiftlikbank oyunundaki ödeme kısmına hesap bilgileri ve şifrelerini yazarak almak istedikleri oyun altınını oyun üzerinden temin edip oyundaki kurallara göre harcayıp edindikleri ürünleri satmak istediklerinde aynı yöntemi kullanıp ödeme onayı vererek bakiyeyi önce Papara Elektronik Cüzdan Hesabına, sonrada talepler, halinde gerçek hesaplarına TL olarak aktarabildikleri, Papara Ödeme Hizmetleri firması ile yapılan anlaşma gereği; Çiftlik Bilgi İşlem Bilişim Tarım Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti. kurumsal elektronik hesabına oyuncuların bireysel hesabından aktarılan miktarları oyuncu geri ödeme işlemi yaptığında Çiftlik firmasından gelen online talimatla Çiftlik firmasının kurumsal Papara hesabından oyuncunun bireysel hesabına aktarma işleminin online olarak gerçekleştirildiği. Bu şekilde oyuncuların oyundan elde ettikleri karı nakde dönüştürebildikleri, bu hususun bilinir hale gelmesiyle oyuncu sayısında ve yatırılan para miktarında zaman içinde artma gözlemlendiği, (...)

Çiftlikbank kurgusuna bakıldığında; oyunun işleyişine göre yatırımcı oyuncunun sanal olarak oluşturduğu çiftlikten elde ettiği sanal ürünleri paraya çevirebildiği, sanal hayvanların ömrünün bir yıl olduğu, para kazanmaya başlayan oyuncuların bu durumu sürdürebilmek ve gelirlerini arttırabilmek için daha çok yatırım yapmaya yöneltildiği, oyuncuları teşvik edebilmek için Çiftlikbank oyununun ilk dönemlerinde referans sistemi ile üyelikler sağlanıp referans geliri olarak eski üyelere avantaj verildiği, sonrasında referans sistemine son verilip bayilik ağı oluşturulduğu, ayrıca da klan uygulamasının geliştirildiği, bu yöntemlerle yatırımcı oyuncuların yatırımlarını arttırmaları ve sürekli yeni oyuncu katılımının devam etmesinin garantilenmek istendiği, önceki referanslı oyuncuların bir bölümünün bayi sahibi olarak faaliyetlerine devam ettiği, bayilerin klan oluşumunda öncü oldukları, böylece; sürekli yeni katılımcıların sisteme dahil edilmesi, yatırılan paraların arttırılması yönünde piramit satış içerikli bir sistem oluşturulduğu,

Para akışı ve geri ödemeler düşünüldüğünde; para akışının daha yüksek olması nedeniyle ilk aşamada oyuncuların kar ediyormuş gibi görüldüğü, oysa firmanın bir gelirinin olmadığı, sonradan oluşturulan çiftlik ve tesislerin gerçek yatırım yapılmıyormuş izlenimi yaratmaya yönelik olduğu, tespitlerden anlaşıldığı üzere şirketlerin toplamda zarar ettikleri, kaldı ki SPK raporuna göre yatırım yapılan alanlardan elde edilebilecek karın en üst seviyede olması durumunda daha ana para ve vaad edilen kar oranlarını karşılayabilecek bir değer üretmesinin mümkün olmadığı ve bu durumun en başından beri de belli olduğu, devam eden süreçte paranın yurt dışına çıkarılıp daha kolay harcanabilmesi için 30/03/2017 tarihinde KKTC Resmi Gazetesinde yayınlanan ilan ile Gazi Magosa Serbest Bölgesinde verilen 648 Nolu posta kutusuna istinaden Fame Game Software Ltd. Şti.’nin kurulduğu, M.A. ve kardeşi F.A.’in bu şirketin ortağı oldukları, M.A.’in yöneticiliğini de üstlendiği, Fame Game Software Ltd. Şti. ile Papara Ödeme Sistemleri firmasının 21/04/2017 tarihinde üye iş yeri ve ödeme hizmetleri kullanıcı sözleşmesi imzaladığı, bu tarihten sonra ödemelerin Fame Game Software Ltd. Şti.’ne yapılmasının sağlandığı (...),

Nitelikli dolandırıcılık eylemine katılan örgüt lideri ve yöneticisi olan şüpheliler (...) internet oyunundaki sanal hayvanların ömrünü bir yıl olarak belirleyip, oyuncuların elde ettiği küçük karlar ve kar beklentileri ile oyunda kalmalarını sağlayıp, daha çok oyuncunun daha fazla para yatırmasını hileli davranışlarla temin edip, mağdurları zarara uğratarak eylemlerini süreklilik arz edecek şekilde devam ettirdikleri, bu nedenle; tüm mağdurlara karşı sorumlu oldukları, en başından beri vaad edilen kar beklentisinin gerçekleşmesinin imkansız olduğunun şüphelilerce bilinmesine rağmen eylemlere devam ederek; internette oynanan Çiftlikbank oyunu aracılığıyla yatırımcı oyuncularla yüz yüze gelmeden hileli

Dolandırıcılık suçunun bilişim sistemlerinin²⁵⁷ araç olarak kullanılması suretiyle gerçekleştirilmesi, söz konusu suçun işlenmesinde kolaylık oluşturduğu için daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli bir hâl olarak düzenlenmiştir.²⁵⁸ Bu nitelikli halin uygulanabilmesi için iki koşulun birlikte/kümülatif şekilde bulunması gerekmektedir. İlki, bilişim sistemleri kullanılarak, bir başka deyişle bilgisayar teknolojilerinden yararlanılarak, gerçeğin gizlenmesine ya da olduğundan farklı gösterilmesine ilişkin bir tertibatın oluşturulmuş olması gerekmektedir. İkinci koşul ise bu tertibatın üzerinde işlem gerçekleştirdiğini düşünen kişilerin tasarrufta bulunmaya sevk edilmesi ve bu sayede haksız bir yarar sağlanmasıdır.²⁵⁹ Söz konusu olayda, iddianamede belirtildiği üzere, “*şüpheli M.A’ in internet üzerinden oynanan Çiftlikbank oyununun ilk halinin yazılımını E.A’ e yaptırdığı ve 31.07.2016 tarihinde oyunun internette kullanıma açıldığı, (...) internette oynanan Çiftlikbank oyunu aracılığıyla yatırımcı oyuncularla yüz yüze gelmeden hileli davranışlarla oyuncuların katılımları, oyunda uzun süre kalmaları ve daha çok yatırım yapmaları sağlanarak*” bilişim sistemleri araç olarak kullanılmıştır.²⁶⁰

Ticari faaliyeti meslek olarak yapan kişilerin güvenilirliğini sağlamak maksadıyla TCK m. 158/1-h’da dolandırıcılık suçunun TCK m. 157’de düzenlenen temel şekline göre daha ağır bir cezayı gerektiren nitelikli hali düzenlenmiştir. Şirket yöneticisi veya tacir olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında dolandırıcılık suçunu işlemeleri halinde de bu nitelikli hal oluşacaktır.²⁶¹Söz konusu olayda iddianamede şüphelinin Çiftlik Bilgi İşlem Bilişim Tarım Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti.’nin hesapları üzerinden oyunu yürüttüğü, belli bir tarihten sonra ödemelerin şüphelinin yöneticisi olduğu Fame Game Software Ltd. Şti.’ne yapıldığı ifade

davranışlarla oyuncuların katılımları, oyunda uzun süre kalmaları ve daha çok yatırım yapmaları sağlanarak ekonomik çıkar amaçlı örgütün organizasyonunda bilişim sistemleri araç olarak kullanılıp ticaret şirketlerinin faaliyeti kapsamında nitelikli dolandırıcılık suçlarını işledikleri, (...)” belirtilmiştir. (Aktaran; Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 348-350.)

²⁵⁶Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 348.

²⁵⁷TCK m. 243’ün gerekçesinde bilişim sistemleri “*verileri toplayıp yerleştirdikten sonra bunları otomatik işlemlere tâbi tutma olanağını veren manyetik*” sistemler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle bilişim sistemleri ifadesinin kapsamına, bugünkü koşullarda fonksiyonel olarak bilgisayarın görevini yerine getiren tüm cihazlar dahil edilebilir. Örnek olarak; cep telefonu, dizüstü veya masaüstü bilgisayarlar verilebilir. (Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 226.)

²⁵⁸Kangal vd., 2018, **a.g.k.**, 270.

²⁵⁹Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 226.

²⁶⁰Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 348-351.

²⁶¹Bkz. TCK m. 158 gerekçesi.

edilmiştir.²⁶² Bu nedenle şirket yöneticileri veya tacir ile kooperatif yöneticilerine ilişkin nitelikli halin bulunduğu söylenebilir.²⁶³

Çiftlik Bank olayında dolandırıcılık suçunun oluştuğunun kabul edilmesi durumunda iddianamede belirtilen iki nitelikli hale ek olarak TCK m. 158/1-g'de düzenlenen basın, yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan istifade etmek suretiyle dolandırıcılık suçunun işlenmesine ilişkin nitelikli halin de mevcut olduğu doktrinde belirtilmektedir.²⁶⁴ Söz konusu nitelikli halin mevcut olduğundan söz edebilmek için basın ile yayın araçlarının²⁶⁵ dolandırıcılık suçunun işlenmesinde özel bir kolaylık sağlamış olup olmadığı incelenmelidir.²⁶⁶ Bu durumda televizyonlar gibi görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim araçlarındaki programların, ilanların ve haber içeriklerinin vs. suça konu edilip edilmediği²⁶⁷, dergi, gazete vb. yayın organlarına ilan verilmesiyle²⁶⁸ ya da internetin sağladığı kolaylıktan yararlanılmasıyla²⁶⁹ kişilerin aldatılıp dolandırıcılık suçunun işlenip işlenmediği irdelenmelidir.

Mevzubahis olayda, Çiftlikbank internetin, özellikle sosyal mecraların, sağladığı kolaylık ile hızlı bir şekilde, kısa bir zaman diliminde çok fazla kişiye ulaşabilmiştir. Sosyal mecralardan yayınlanan videolarda bir yılda paranın ikiye katlanacağı gibi büyük kazanç vaatleri verilmekte, sistemin yasal olduğu belirtilmektedir. Ayrıca hazırlanan bir tanıtım videosunda da üyelere Çiftlik Bank ürünleri hakkında düşüncelerini paylaşan videolar çekmeleri ve sosyal medyalarında paylaşmaları sonucunda hediyeler vaat

²⁶²Ticaret Bakanlığı'nın 08.03.2018 tarihli Çiftlik Bank Hakkında Duyurusunda da Çiftlik Bank adlı kurgu yatırım modelinin "Çanakkale Dora Gıda İçecek İnşaat Petrol Tarım ve Hayvancılık Turizm Ticaret Ltd. Şti., Fame Game Software Ltd. (K.K.T.C. Uruklu), Fame Game Hayvancılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., Çiftlik Bilgi İşlem Bilişim Tarım Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti. unvanlı şirketler ile şüpheli (M.A.) tarafından yönetildiğinin tespit edildiği açıklanmıştır. (<https://ticaret.gov.tr/duyurular/ciftlik-bank-hakkinda-duyuru>) (Erişim Tarihi: 22.02.2023)

²⁶³Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 349-351.

²⁶⁴Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 351-352.

²⁶⁵TCK'nın "Tanımlar" başlıklı 6. maddesinde basın ve yayın yolundan "her türlü yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim aracıyla yapılan yayınlar(in)" anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir. (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)

²⁶⁶Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 351.; Atalan, 2022, **a.g.k.**, 463.

²⁶⁷Atalan, 2022, **a.g.k.**, 463.

²⁶⁸Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 351.

²⁶⁹İnternetin basın yayın kapsamına mı, yoksa bilişim sistemi kapsamına mı gireceği konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. *Gökçen ve Yaşar*, interneti basın ve yayın kapsamına almaktadır. Buna karşın, *Atalan* dolandırıcılık suçu işlenirken internetin aracı kılınması durumunda bilişim sistemlerine ilişkin nitelikli hali düzenleyen TCK m. 158/1-f'in uygulanacağını ifade etmektedir. *Özen* ise haber niteliğinin ağır bastığı internet siteleri ile doğrudan haber içeren internet sitelerinin basın yayın, diğer satış ya da bireysel internet sitelerinin bilişim kapsamında ele alınabileceğini ifade etmektedir. Ancak söz konusu nitelikli hallerin düzenlendiği madde göz önüne alındığında, hangi nitelikli hal kapsamında değerlendirilirse değerlendirilsin, uygulanacak cezada farklılık oluşmayacaktır. (*Özen*, 2020, **a.g.k.**, 885.; *Gökçen Yaşar*, 2020, **a.g.k.**, 351.; *Atalan*, 2022, **a.g.k.**, 463.)

edilerek yeni üyeler kazanılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde internet siteleri kullanılarak binlerce kişi sisteme üye yapılmıştır.²⁷⁰

Büyük kazanç vaatlerini barındıran reklamlar; görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim araçları kullanılarak birçok yerde yayınlanmıştır. Kitle iletişim araçlarıyla yayınlanan bu reklamlarda, Çiftlikbank bünyesi altında bulunan şirketlerin birçok et ile süt entegre tesisi, çiftlik, bal sağım ve dolun tesislerinde üretim yaptığı ve bunun sonucunda büyük kazançlar elde ettiği; bu kazançları Çiftlikbank internet oyunu aracılığı ile sistemdeki kişilere paylaştığına ilişkin bir algı oluşturulup yayılmıştır. Söz konusu abartılı vaatler mağdurların da iştahını kabartmıştır. Bu hususlar göz önüne alındığında basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmaya ilişkin nitelikli halin mevcut olduğu söylenebilir.²⁷¹

Piramit satış sistemine ilişkin soruşturmalarda, suç işlemek amacı ile kurulmuş bir örgütün mevcut olup olmadığı da TCK m. 220 çerçevesinde araştırılır. Ortada suç işlemek için kurulmuş bir örgüt mevcut ise suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunun yanı sıra, TCK m. 220/4²⁷² gereğince dolandırıcılık suçundan dolayı da cezaya hükmolunacaktır. Ayrıca TCK m. 158/3'de²⁷³ dolandırıcılığın bir nitelikli hali olarak düzenlenen suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde dolandırıcılığın işlenmesi nedeniyle cezada artırım yapılır. Eğer ki mevcut durumda bir suç örgütü yok ve dolandırıcılık suçu üç ya da daha fazla kişi tarafından birlikte işleniyor ise yine TCK m. 158/3'de düzenlenen üç ya da daha fazla kişi tarafından birlikte dolandırıcılık suçunun işlenmesine ilişkin nitelikli halin uygulanması ve cezada artırım yapılması gerekir.²⁷⁴

2.2.2.4. Piramit satış sistemlerinde içtima sorunu

Piramit satış sistemi çatısı altında ele alınması gereken diğer bir husus, mağdurlara karşı gerçekleştirilen her bir eylemin ayrı, bağımsız suç kabul edilerek gerçek içtima

²⁷⁰Çiftlik Bank ile ilgili detaylı analizler için bkz.; https://www.academia.edu/41519542/%C3%87%C4%B0FTL%C4%B0K_BANK_DOLANDIRICILI%C4%9EI_ve_%C4%B0LET%C4%B0%C5%9E%C4%B0MSEL_BOYUTU (Erişim Tarihi: 24.02.2023); Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 351-352.; Çiftlik Bank'ın geniş kitlelere ulaşmada, mobil iletişim sürecinde ve sosyal medyada gerçekleşen gelişmeleri bir fırsat olarak gördüğüne ilişkin değerlendirme için bkz.; T. Hacıhasanoğlu ve E. Dalkılıç (2021). Hile ve insan: hile- işletme bilimi perspektifinden genel bir bakış. (Ed: T. Hacıhasanoğlu, T. Aslan, E. Dalkılıç), Çanakkale: Paradigma Akademi, s. 23-24.

²⁷¹Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 351-352.; (http- 270).

²⁷²TCK m. 220/4 şu şekilde düzenlenmiştir; “*Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.*”

²⁷³TCK'nın 158. Maddesine 24/11/2016 tarihinde 6763 sayılı Kanun ile eklenen söz konusu nitelikli hallerle ilişkin düzenleme şu şekildedir; “*Bu madde ile 157 nci maddede yer alan suçların, üç veya daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında; suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.*”

²⁷⁴Atalan, 2022, **a.g.k.**, 98.

hükümlerinin mi yoksa TCK m. 43'te düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin mi uygulanacağıdır.

Doktrindeki bir görüşe göre, piramit satış sisteminin içerisine dahil edilen her mağdura karşı gerçekleştirilen eylem ayrı ve bağımsız suç teşkil edecektir. Bu suretle belirlenecek ceza bakımından gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır.²⁷⁵ Gerçek içtima hükümlerinin neticesi olarak, ceza hukukunun temel prensiplerinden biri olan “*kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza*” söz konusu olur.²⁷⁶ Zira bu sistem içerisindeki suç, her mağdura karşı ayrı ayrı işlenmektedir. Bununla birlikte bu sistemlerde, aynı suç işleme kararı ile birden fazla kez bir mağdurdan para tahsil edilirse, söz konusu mağdura yönelik eylem için TCK m. 43/1'de²⁷⁷ düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin değerlendirilmesi gerekir.²⁷⁸

Bu noktada Çiftlikbank için düzenlenen iddianame örnek teşkil edebilir. İddianamede dolandırıcılık suçundan ötürü şüphelilerin, mağdur sayısınca (3762 kez) cezalandırılması talep edilmiştir. Lakin doktrinde, iddianamedeki bu talebin doğru olmadığı ve şüphelilerin TCK m. 43/2'de düzenlenen aynı neviden fikri içtima hükümleri dikkate alınarak tek bir fiil ile birden fazla kişiye karşı müteselsilen işlenen dolandırıcılıktan cezalandırılmasının iddianamede talep edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüş kapsamında incelenmesi gereken husus, söz konusu olayda suçun müteselsil suç özelliği gösterip göstermediğidir.²⁷⁹

Mevzubahis olayda, büyük kazanç vaatlerini barındıran ve kitle iletişim araçları ile paylaşılan duyuruların devam etmesi, internet kullanılarak kurulan sistemin süreklilik

²⁷⁵Aydın, 2014, **a.g.k.**, 465.; Bu tip sistemlerde, mağdur sayısınca suçun olacağına ilişkin aynı yönde; Atalan, 2022, **a.g.k.**, 98.; Yargıtay Ceza Genel Kurulu da 24.11.1998 tarihinde Titan saadet zinciri ile ilgili verdiği kararında, eylemleri ayrı ve bağımsız suç kabul ederek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine ilişkin Yerel Mahkemenin değerlendirmesini isabetli bulmuştur. Kararın ilgili kısmı şu şekildedir; “Somut olayda bir organizasyon içerisinde yer alan sanıklar genel bir saik birliği altında, Titan organizasyonunu gerçekleştirdikten sonra mağdurlarla ayrı ayrı ve uzun zaman aralıklarıyla arlaşımlar yapmışlar, bu tarihlere kendi yararlarına olarak mağdurlardan haksız çıkar sağlamışlardır. Bu durumları değerlendiren Yerel Mahkeme sanıkların şikayetlerine karşı eylemlerini ayrı, bağımsız suçlar kabul ederek haklarında içtimai hükümlerini uygulamıştır. Yerel Mahkemenin değerlendirilmesinde ve takdirinde bir isabetsizlik bulunmadığı gibi bu belirlemeler karşısında TCY'nın 80. maddesinin tartışılmadığından da bahsedilemez.” (Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 24.11.1998 tarih ve 1998/280 Esas ve 1998/359 Karar tarihli kararı). (Corpus Mevzuat ve İçtihat Programı)

²⁷⁶Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 29.05.2018 tarih ve 2014/605 Esas ve 2018/243 Karar sayılı kararı. (Yargıtay Karar Arama)

²⁷⁷İlgili düzenleme şu şekildedir; “Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.”

²⁷⁸Aydın, 2014, **a.g.k.**, 465.

²⁷⁹Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 352-354.

arz edecek şekilde gece ve gündüz devamlı aktif tutulması dikkate alındığında, bu eylemlerin daha fazla mağdurun aldatılarak daha çok haksız yarar sağlanması gayesiyle yapıldığı ve eylemlerin süreklilik arz edecek biçimde devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, hileli davranışların mütemadi bir özellikte olduğu bu görüş kapsamında belirtilmektedir. Mütemadi bir biçimde gerçekleştirilen tek hileli davranış mevcuttur. Tek bir kurgu oluşturulup mağdurlar aldatılmıştır. Her bir mağdur için ortaya konulan ayrı ayrı hileli davranışlar bulunmamaktadır. Mütemadi şekilde gerçekleştirilen tek hileli davranış ile birçok mağdur ortaya çıktığı için TCK m. 43/2’de düzenlenen aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanmasının gerektiği bu görüş kapsamında belirtilmektedir.²⁸⁰

2.2.2.5. Piramit satış sistemlerinde dolandırıcılık bağlamında elektronik sistemin durdurulması sorunu

Piramit satış sisteminin dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılacağı düşünüldüğünde ele alınması gereken diğer bir husus, TKHK m. 80/3 ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığına verilen elektronik sistemin durdurulmasına dair yetkide²⁸¹ ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki çalışmamızın ilk bölümünde açıkladığımız üzere erişimin engellenmesine sebep olabilecek suçlar, 5651 sayılı Kanun m. 8/1’de sınırlı sayıda belirtilmiştir. Lakin dolandırıcılık suçu bu maddede belirtilen suçlar arasında bulunmamaktadır. Anlaşılacağı üzere, 5651 sayılı Kanun dolandırıcılık suçu nedeniyle erişimin engellenmesine imkân vermemektedir. Bu nedenle mevzubahis sistemlere erişimin engellenmesine ilişkin verilen kararlara karşı 5651 sayılı Kanun’da düzenlenen itiraz yolları da uygulanamayacaktır. Şu anki duruma göre, idari işlem niteliğinde olan piramit satış sistemine ilişkin erişimin engellenmesi kararlarına karşı ilgililer idari yargı yoluna başvurabilir. Tüm bu hususlar nedeniyle, piramit satış sistemlerine elektronik erişimin durdurulması usul ve yöntemine dair yönetmelik ile düzenleme yapılması, bu konuya açıklık sağlayacağı için daha uygun olacaktır.²⁸²

²⁸⁰Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 352-354.

²⁸¹Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Çiftlik Bank tartışmalarından sonra; resen gerçekleştirilen tespitler, başka kurum ile kuruluşlardan iletilen ihbarlar ve Bakanlığa ulaştırılan şikâyetler doğrultusunda 65 şirket veya temsilci nezdinde denetimler yapıldığı açıklanmıştır. Bu denetimlerin 30’u tamamlanmış ve 19 ‘u piramit satış sistemi olarak tespit edilmiştir. Bu piramit satış sistemlerinin yayılmasını önlemek amacıyla elektronik ortamlarına erişimin engellenmesine ilişkin karar verilmiştir. (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/eger-bu-19-sirkete-para-yatirdiysaniz-438934.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2023).)

²⁸²Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1266.

2.2.2.6. Piramit satış sistemleri ile ponzi sistemleri bağlamında ortaya çıkan görüş ayrılıkları

Piramit satış sistemleri sıklıkla ponzi sistemleri ile karıştırılmaktadır. Ponzi sistemlerine piramit satış sistemlerinin düzenlendiği TKHK m. 80'de yer verilmemesi, bu sistemlere ilişkin herhangi bir açık düzenlemenin bulunmaması ve aralarındaki farklılıkların netleştirilmemesi nedeniyle doktrinde piramit satış sistemi mi yoksa ponzi sistemi mi olduğuna ilişkin tartışmalar barındıran bazı kararlar ve olaylar ortaya çıkmaktadır. Bu iki sistem arasındaki farklılıklar çalışmamızın ilk bölümünde tablo halinde detaylıca açıklanmıştır. Bu bölümde ise ponzi sistemlerinin de dolandırıcılık olarak ele alınıp alınmayacağı ve dolandırıcılık bağlamında ele alınan ancak doktrinde piramit satış sistemi mi yoksa ponzi sistemi mi olduğuna ilişkin tartışmalar barındıran bazı kararlar ve olaylar incelenecektir.

Ponzi sistemlerinde, piramit satış sistemlerinden farklı olarak, kişilerden iş kurulacağı ya da yatırım yapılacağı söylenerek para alınmaktadır. Bu nedenle katılımcı, kendisine ödenen paranın yaptığı bu yatırımın sonucunda elde ettiği geliri olduğunu zannetmektedir. Anlaşılacağı üzere, yatırımcı ortada gerçek bir yatırımın olmadığını bilincinde değildir. Gelirinin esas kaynağını da bilmemektedir. Bununla birlikte katılımcının, piramit satış sistemlerinde olduğunun aksine, ödeme alabilmesi için sisteme yeni katılımcı dahil etmesi de şart değildir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında anlaşılmaktadır ki, gerçeğe aykırı bir şekilde yatırım yapılacağı veya iş kurulacağı vaadiyle kişilerden yüksek tutarda geri ödeme (faiz, kâr, katılım payı, kâr payı gibi isimlendirilen) karşılığında para toplanması dolandırıcılık suçunu oluşturan hileli harekettir. Ponzi sisteminde katılımcıların kazanç elde edebilmesinin çoğunlukla mümkün olmaması nedeniyle sisteme katılan kişilerin zarara uğrayacakları ve sistemi kuranların haksız kazanç elde edeceği de açıktır. Bu nedenle doktrinde ponzi sistemlerinin de dolandırıcılık suçunu oluşturacağı ifade edilmektedir.²⁸³

Bu noktada ele alınması gereken en önemli husus, piramit satış sistemi ile ponzi sistemlerinin arasındaki farkların netleştirilmemesi sebebiyle ortaya çıkan görüş ayrılıklarıdır.²⁸⁴ Örneğin; çalışmamızda önceki bölümlerde detaylıca açıklanan Çiftlik

²⁸³Akbulak, 2018, **a.g.k.**, 170-173.; Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 297-298.

²⁸⁴Yargıtay'ın verdiği bazı kararlarda da saadet zinciri, bir başka deyişle piramit satış sistemi, olarak belirtilen olaylar kanaatimizce ponzi sistemidir. Hayali bir yatırımın mevcut olması, katılımcılardan gerçeğe aykırı bir şekilde iş kurulacağı ya da yatırım yapılacağı vaadiyle faiz, kâr vb. şekilde adlandırılan

bank olarak bilinen sistemin ponzi sistemi mi yoksa TKHK m. 80’de yasaklanan piramit satış sistemi mi olduğu konusunda fikir ayrılıkları mevcuttur. Şöyle ki; Ticaret Bakanlığı 08.03.2018 tarihinde gerçekleştirdiği duyurusunda “*Sistem kurgusu kapsamında, katılımcılardan toplanan paralar ile hayvancılık sektörüne yatırım yapıldığı, yapılan yatırımlar sonucunda elde edilen ürünlerin kendi tesislerinde işlendiği, kendi pazarlama ve dağıtım ağı içerisinde nihai tüketicilere ulaştırıldığı, bu sayede üretim tüketim zinciri içerisinde üretici, toptancı, bayi, perakendeci karının tamamının kendi sistem kurgusu içerisinde olması nedeniyle katılımcılara bu denli yüksek kazanç imkânı sundukları şeklindeki beyan ve açıklamalarının gerçeği yansıtmadığı, Sistemin işleyişinde referans geliri sistemi ile daha sonra uygulamaya konulan bayi/şarküteri yapılanmasındaki üyelik, kazanç, komisyon oranları gibi unsurlar*” dikkate alınarak Çiftlik Bank sisteminin TKHK

geri ödemeler karşılığında para toplanması, katılımcının mevzu bahis gelirin esas kaynağını bilmemesi, ödeme alabilmesi için sisteme yeni katılımcı dahil etmesinin şart olmaması, genellikle sistemi kuran kişi ile bizzat iletişim halinde bulunabilmesi gibi birçok unsura bakıldığında bu sistemlerin piramit satış sistemlerinin şartlarını taşımadığı ve ponzi sistemi olduğu kanaatine varılmaktadır. Örneğin; Yargıtay 15. Ceza Dairesi’nin 11.05.2015 tarihinde verdiği kararında “*Sanık ...’ın, evrakı tefrik edilen ... ile fikir ve eylem birliği çerçevesinde saadet zinciri oluşturup, et balık kurumunun ismini kullanmaya karar verdikten sonra, suç işleme kararının icrası kapsamında sanığın, şikayetçilere çalışmış olduğu kurumun yurt dışından ithal ettiği hayvanları askeriye vadedi olarak satacaklarını, 45 gün sonra %8 kar payı ile parasını alacaklarını, peşin para konulması halinde bu kar payının şikayetçilere yansıtılacağını, kurum müdürü ile veznedarın bu konuyu bildiklerini söylemesi nedeniyle şikayetçilerin yatırım yapmaya karar verdikleri, bu kapsamda şikayetçilerin sanığa farklı zamanlarda değişik meblağlarda vermiş oldukları para karşılığında kurumun kaşesini bastığı kağıtlara kar payı sonucunda alınacak meblağı yazarak altını imzaladığı, ayrıca bu paraları genellikle kurum içerisinde almakla birlikte kendisinin olmadığı zamanlarda dosyası tefrik edilen kurum veznedarı olan ...’e ödemelerini söylediği ve şikayetçileri oyalamak maksadıyla her ay başında kar payını isteyip istemediklerini sorarak, oluşturduğu güven çerçevesinde para yatıran şikayetçilerin sayısını arttırdığı gibi, ana paraları da elinde tutmaya çalıştığı, kimi şikayetçilerin kar paylarının ana paranın üzerine eklenmesini istemelerine rağmen kimilerinin kar paylarını düzenli bir şekilde olmasa bile aldıkları, bu şekilde üç yıl boyunca şikayetçilerin paralarını kendi yararına kullanarak, almış olduğu paraları iade etmediğinin...*” iddia edildiği olayda verilen bu bilgiler dikkate alındığında kanaatimizce bu koşullarda saadet zinciri değil, ponzi sistemi oluşturulmuştur. (Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 11.05.2015 tarih, 2015/ 8118 Esas, 2015/25234 Karar sayılı kararı.) (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi) Aynı yönde düşündüğümüz diğer bir karar; “*...’ın, dolandırmak amacıyla gayrimenkul yatırımları yaptığını çevresine duyurduğu, hatta ... ve katılan ...’den bir miktar para alarak küçük yatırımları yüksek kârlarla süsleyip göz boyayarak iade ettiği, bu durum sonrası müşteriler... ve ...’in yüksek kar marjını kendi çevresine de haber vermesi neticesinde yatırımların büyümeye başladığı ve şüpheli ...’in bir nevi saadet zinciri kurduğu, büyüyen hayali yatırımların tıkanma noktasına gelmesi sonucunda şüpheli ...’in 23/01/2012 tarihinde intihar ettiği, şüpheli ...’in kar marjının yüksekliğini, gayriyasal zeminde olduğunu iddia ettiği TOKİ başkan yardımcısından TOKİ projelerini önceden öğrenip, inşaat alanlarını önceden topladığını ve TOKİ’ye yüksek fiyatla sattığını ileri sürdüğü, hatta yatırımlara ilişkin sahte olduğu belirlenen TOKİ sözleşme örneklerini gösterdiği, 2009 yılında ...’in TOKİ ihale müdürü olarak sanık ...’i... ismiyle müşteki ... ile tanışması nedeniyle ...’in yatırımları ve belgelerin gerçekliğine inanması sonucunda ...’in müşteki ... ile birlikte bahsedilen TOKİ kurulacak sahalardaki gayrimenkul alımlarını yapmak üzere 30/09/2009 tarihinde Besel İnşaat Ltd. ve 19/11/2009 günü Masket İnşaat isimli şirketleri kurdukları, ...’in her iki şirketi münferiden temsile yetkili olduğu, ...’in ... ile birlikte kurduğu bu şirketler adına Çanak Kale, Denizli, Aydın, Manisa il ve ilçelerinde arsa alımları yapmaya başladığı, katılanın bu sebeple ...’in Garanti Bankası Merter Şubesi nezdindeki hesabına parçalar halinde 7.296.100,00 TL gönderdiği, bu suretle sanığın nitelikli dolandırıcılık suçunu işlediği iddia edilen olayda;” (Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 28.01.2021 tarih, 2017/24976 Esas, 2021/ 833 Karar sayılı kararı). (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)*

m. 80'e aykırılık teşkil eden bir piramit satış sistemi olduğu tespit edilmiştir.²⁸⁵ Lakin Çiftlik bank'ın piramit satış sistemi değil, ponzi sistemi olduğu görüşü de bulunmaktadır. Çiftlik bank sisteminde yatırımcının yüksek getiriye elde edebilmesi için sisteme dahil edilecek yeni kişi bulması noktasında zorlanmaması, katılımcının sistemden elde ettiği gelirin önemli kısmının şube kurulması ve refere ödemesi yapılması üzerine kurulu olmaması, söz konusu sistemden gelir elde edebilmenin tek koşulunun sisteme para yatırmak ve sistemde kalmak olması dayanak gösterilerek bu sistemin ponzi sistemi olduğu belirtilmektedir. Bu sistemde piramit satış sistemlerinden farklı olarak hayali bir yatırım da mevcuttur. Bu olayda, yatırımcının internet üzerinden oynadığı sanal oyunda satın aldığı keçi, arı, tavuk vb. her sanal hayvanın Çiftlikbank tarafından gerçekte yetiştirildiği ve bunun sonucunda elde edilen ürünlerin satılarak para kazanıldığına ilişkin hayali yatırım söz konusudur. İnsanlar elde ettiği gelirin bu yatırımdan geldiğine inanmaktadır. Anlaşılacağı üzere, gelirin esas kaynağı hakkında bilgi sahibi değillerdir.²⁸⁶ Bu şekilde yatırım yapılacağı ve gelirlerinin artacağı söylenen 132 bin 222 kişiden 1 milyar 139 milyon 972 bin 622 TL toplandığı; katılımcılara 687 milyon 838 bin 995 TL geri ödemenin gerçekleştirildiği; söz konusu sistemin oluşturulmasından bu yana tahmin edildiği şekilde çalıştığı varsayılması durumunda ise sisteme katılan kişilere yaklaşık 2 milyar 972 milyon TL geri ödeme yapılması gerekmekte olduğu belirtilmektedir. Elde bulunan malvarlığı değerine bakıldığında, geri ödenmesi gereken miktar ile tespit edilen geri ödeme miktarı arasındaki farkı kapatabilecek bir ticari değer sistem tarafından üretilmeyeceği de aktarılmıştır.²⁸⁷

2.2.3. Piramit satış sistemlerinin cezalandırılmasına yönelik TCK'da ayrı bir suç düzenlemesi yapılmalı mı?

Doktrinde birçok yazar, piramit satış sistemlerinin cezalandırılmasına ilişkin TCK'da ayrı bir düzenlemenin yapılmasının gerektiğini ifade etmektedir.²⁸⁸ Zira

²⁸⁵<https://ticaret.gov.tr/duyurular/ciftlik-bank-hakkinda-duyuru> (Erişim Tarihi: 02.03.2023)

²⁸⁶<http://www.vergisorunlari.com.tr/yazi/erhan-selim/ciftlik-bank-bir-basari-oykusu/209> (Erişim Tarihi: 02.03.2023)

²⁸⁷https://www.ntv.com.tr/ekonomi/ciftlik-bank-sorusturmasi-1-milyarin-uzerinde-para-toplanmis.A5wumu3aEEuEBqgY2UXb5g?_ref=infinite (Erişim tarihi: 04.03.2023).

²⁸⁸Bu görüşte olan yazarlar; Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 169.; Öztürk ve Erdem, 2005, **a.g.k.**, 342.; A.K. Yıldız (2007). *5237 sayılı türk ceza kanunu seminer notları*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, s. 283.; Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622-623.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1265.; Kangal, 2018, **a.g.k.**, 260.; Ekici Şahin, 2019, **a.g.k.**, 504.; O. Erdoğdu (2019). *Dolandırıcılık suçunda hile unsuru*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 74.; Aksoy Retornaz, 2020, **a.g.k.**, 304.; G. Taneri ve G. Kamışlı (2021). *Dolandırıcılık- sahtecilik- güveni kötüye kullanma suçları*. (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 317.; Tezcan, Erdem ve Önok, 2022, **a.g.k.**, 885.

dolandırıcılık suçunun piramit satış sistemlerinden doğan sorunlara yeterli çözümler getiremediği belirtilmektedir.²⁸⁹

Piramit satış sisteminin normal işleyişinin dolandırıcılık suçu ile direkt bir bağlantısı mevcut değildir. Yukarıda da detaylıca açıklandığı üzere dolandırıcılık suçunun mevzubahis sistemde oluşabilmesi için bu suçun Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen tüm unsurlarının gerçekleşmesi gerekmektedir. Tüm unsurların mevcut olması halinde dolandırıcılık suçunun doğrudan uygulanabileceği ve bu nedenle TKHK m. 77/17'deki ceza hukuku açısından değişiklik ve yenilik getirmeyen atfa ihtiyaç bulunmadığı da belirtilmektedir.²⁹⁰

Piramit satış sistemine sonradan katılan kişilerin; sistemin nasıl işlediği, sistemin hangi aşamada olduğu, bir başka deyişle kendilerinin hangi aşamada sisteme dahil olacağı ve sistemin sonuçları (örneğin; sistemin daralması ihtimalinin açıklanması) konusunda bilgilendirilmelerine rağmen sisteme katılmaları halinde bu kişilere yönelik bir hileden ve aldatmadan söz edilemez. Yukarıda da detaylıca açıkladığı üzere, bu durumda dolandırıcılık suçunun oluştuğu da söylenemeyecektir. Anlaşılacağı üzere, bu tür eylemlerin her zaman dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılmasının mümkün olmaması sebebiyle bu eylemlerin cezasız kalması durumuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Cezalandırma bakımından meydana gelebilecek bu tür boşlukları doldurmak üzere TCK'da açık bir düzenleme yapılması gerektiği doktrinde belirtilmektedir.²⁹¹ Bu noktada cezalandırma bakımından meydana gelebilecek olan boşlukları doldurmak üzere, piramit satış sistemlerinin cezalandırılmasına yönelik düzenlenen ve çalışmamızın “Piramit satış sistemlerinin karşılaştırmalı hukuktaki yeri” bölümünde detaylıca yer verdiğimiz Avusturya Ceza Kanununun özel düzenlemesi m. 168a örnek olarak verilmektedir.²⁹²

Dolandırıcılık suçunun ihmal suretiyle işlenmesinin mümkün olup olmadığı hususundaki doktrindeki görüş ayrılıklarının piramit satış sistemlerine sirayet ettiğini, çalışmamızın “Piramit satış sistemleri dolandırıcılık kapsamında cezalandırılabilir mi?” başlığı altında detaylıca ele almıştık. Bu noktada, piramit satış sistemlerinde yeni

²⁸⁹Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622.

²⁹⁰Başbüyük, 2019, **a.g.k.**, 295.; Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1264-1265.; Söz konusu hükmün uygulama bakımından bir yenilik getirmeyeceğine ilişkin aynı yönde görüş için bkz.; Aydın, 2014, **a.g.k.**, 466.

²⁹¹Hakeri, 2001, **a.g.k.**, 169.; Öztürk ve Erdem, 2005, **a.g.k.**, 341-342.; Yıldız, 2007, **a.g.k.**, 283.; Taneri ve Kamışlı, 2021, **a.g.k.**, 317.; Tezcan, Erdem ve Önok, 2022, **a.g.k.**, 885.

²⁹²Öztürk ve Erdem, 2005, **a.g.k.**, 342.; Tezcan, Erdem ve Önok, 2022, **a.g.k.**, 885.

katılımcılara sistemin işleyişi, sonuçları ve riskleri hususunda hiçbir bilginin verilmemesinin ihmal anlamına geleceği ve ihmali hareketten ötürü de dolandırıcılık suçunun cezalandırılmayacağını savunan görüş, cezalandırılabilirliğe ilişkin bu yasal engel nedeniyle bu tür sistemleri suç olarak tanımlayan ayrı bir yasal düzenlemeye yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁹³ Bunun kanunilik ilkesine de daha uygun olacağı belirtilmektedir.²⁹⁴

Piramit satış sistemine dahil olup yeni kişileri sisteme katan kişilerin cezai sorumluluklarına yönelik meydana gelebilecek tereddütlerin ortadan kaldırılması amacıyla da piramit satış sistemlerinin TCK'da düzenlenmesi gerektiğine ilişkin görüş de bulunmaktadır.²⁹⁵ Bazı yazarlar, piramit satış sisteminin kurucuları ve daha sonradan sisteme katılan kişilerin sorumluluğu açısından piramidin basamaklarına göre cezai düzenleme getirecek bağımsız bir suç tipine TCK'da yer verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktada çalışmamızın “Piramit satış sisteminin karşılaştırmalı hukuktaki yeri” başlıklı bölümünde ele aldığımız İngiltere'nin 1973 Adil Ticaret Kanunu'ndaki hükümleri örnek verilmektedir.²⁹⁶

Birçok ülkenin ceza hukuku sistemlerinin, piramit satış sisteminin kendine özgü şartlarını dikkate alarak gerekli değişiklikleri yaptığı ve kanunlarını güncellediği görülmektedir (örneğin; Avusturya Ceza Kanunu m. 168a, İngiltere Adil Ticaret Kanunu).²⁹⁷ Kanaatimizce Yargıtay'ın piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılmasına ilişkin görüşü, mevcut hukuki düzenlemeler göz önüne alındığında şartlara en uygun olan çözümdür.²⁹⁸ Lakin dolandırıcılık suçunun piramit satış sistemlerinin kendine has özelliklerinden doğan sorunlara yeterli çözümler getiremediği de açıktır. Başta hile unsuru olmak üzere dolandırıcılık suçunun tipikliği, sisteme sonradan katılıp yeni kişileri sisteme dahil eden kişilerin cezai sorumluluğu, içtima, elektronik sistemin durdurulması noktalarında dolandırıcılık suçunun yeterli çözümler getiremediği, cezalandırma açısından ortaya boşluklar çıkardığı, doktrinsel tartışmalara ve belirsizliklere neden olduğu çalışmamızda başlıklar halinde açıklanmıştır. Bu nedenle, piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılması

²⁹³Kangal, 2018, **a.g.k.**, 260.; Ekici Şahin, 2019, **a.g.k.**, 504.; Aksoy Returnaz, 2020, **a.g.k.**, 304.

²⁹⁴Kangal, 2018, **a.g.k.**, 260.

²⁹⁵Yıldız, 2007, **a.g.k.**, 283.

²⁹⁶Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622-623.

²⁹⁷Maviş, 2015, **a.g.k.**, 622.

²⁹⁸Aynı yönde; Maviş, 2015, **a.g.k.**, 621.

yerine tüm bu sorunlara ve belirsizliklere çözümler getirecek ayrı bir düzenlemenin TCK'ya eklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Keza Alman Hukuku da bu konu ile ilgili olarak ayrı bir suç tipi yaratmıştır; zira dolandırıcılık suçunun o ülke hukukunda da işlevsiz olduğu kabul edilmiştir. Ne var ki, çalışmamızın “Piramit Satış Sistemlerinin Alman Hukukundaki Yeri” bölümünde de açıkladığımız üzere, Alman Hukuku/Alman kanun koyucusu takdirini özel suç tipini UWG' de düzenlemekten yana kullanmıştır. Bu Kanun, Türk Hukukundaki haksız rekabetin düzenlendiği TTK m.54 vd.' nı ayrı bir kanun olarak ele alır. Bu sebeple çalışmamızın son başlığını piramit satış sistemlerinin haksız rekabete ilişkin cezai normlar altında incelenip incelenemeyeceğine hasrettik.

2.2.4. Piramit satış sistemleri TTK'da düzenlenen haksız rekabete ilişkin hükümler kapsamında cezalandırılabilir mi?

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m.54 dikkate alındığında haksız rekabet, *“rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar”* sebebiyle dürüst rekabetin bozulması olarak tanımlanabilir.²⁹⁹ TTK'nın 55. maddesinde haksız rekabete neden olabilecek hâller sayılmıştır. Lakin haksız rekabet hâlleri bu düzenlemede sayılanlar ile sınırlı değildir. Bu düzenlemede açıklanan uygulama ve davranışlar ile aynı neticeleri ortaya çıkaracak olan benzer uygulama ve davranışlar da haksız rekabet hükümlerinin kapsamı dahilindedir.³⁰⁰

Piramit satış sisteminin dürüstlük kuralına aykırı satış yöntemi olması sebebi ile TTK m. 54 ve devamındaki maddeler gereğince haksız rekabete dair hükümlerin, piramit satış sistemlerinde uygulanmasının mümkün olduğu belirtilmektedir. Haksız rekabetin hukuki sorumluluğuna ilişkin olan TTK m. 56'daki davaların bu sayede açılması mümkün olmaktadır.³⁰¹

Çalışmamız bakımından önem arz eden ve bu başlık altında incelenecek olan ise TTK m. 62'de düzenlenen cezai yaptırımların piramit satış sistemlerinde uygulanıp uygulanamayacağıdır. Bu noktada, Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan denetim neticesinde gerçekleştirilen 06.04.2018 tarihli basın duyurusunda, piramit satış sistemi

²⁹⁹E. Poyraz (2016). *Ticaret Hukuku*. (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 126.

³⁰⁰M. İ. Kaya ve B. Tatlı (2022). *Ticaret Hukuku-I*. (4.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 166.

³⁰¹Türkmen ve Aydoğdu, 2016, **a.g.k.**, 1263.

özelliklerinin bulunduğu tespit edilen Detay Maxinet sistemi^{302, 303} ile ilgili doktrindeki görüş örnek verilebilir.³⁰⁴ Söz konusu sistemde, Detay Maxinet ile katılımcılar arasında

³⁰²<https://ticaret.gov.tr/duyurular/detay-maxinet-denetim-sonucuna-iliskin-basin-duyurusu> (Erişim Tarihi: 07.04.2023).

³⁰³Detay Maxinet Teknolojileri Sanayi ve Dış Ticaret Anonim Şirketi ile kullanıcıların imzaladığı sözleşmenin piramit satışın unsurlarını taşımadığına ilişkin doktrinde bir görüş bulunmaktadır. Piramit satışın unsurları olan; katılımcılardan sisteme girmek için malvarlığı veya para koymasının istenmesinin, katılanlara sisteme dahil olması karşılığında para ya da malvarlığı vaat edilmesinin, söz konusu bu vaat edilen değerlerin sabit ve belirli olmayan tutarda bulunmasının ve bu değerlerin elde edilmesinin çok zor ya da imkânsız olmasının, vaat edilen para ya da malvarlığı değerinin sisteme yeni üye kazandırılmasına bağlı kılınmasının somut olayda bulunmadığı belirtilmektedir. Ayrıca, Tüketici Kanunu çerçevesinde somut olay incelendiğinde Detay Maxinet Teknolojileri Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş. ile kullanıcılar arasında akdedilen sözleşme bir tüketici işlemi değildir. Bununla birlikte katılımcılar da tüketici sıfatını haiz değildir. Mevzubahis nedenler göz önüne alınarak uyuşmazlığa piramit satış hükümlerinin tatbik edilemeyeceği açıklanmaktadır. (Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 358-362.) Bu olayda taraflar arasında gerçekleştirilen satışın piramit satış olup olmadığına ilişkin tartışmayı nihayete erdirecek olan, uyuşmazlığa bakan mahkemedir. Yargıtaya göre mahkeme; piramit satışın unsurlarının, bu sistemin özelliklerinin somut olayda mevcut olup olmadığını araştırmalıdır. Bir başka deyişle, yalnızca sistemi “piramit satış sistemi” olarak belirtmemeli, piramit satış sistemi olarak değerlendirmesinin nedenlerini gerekçeli şekilde açıklamalıdır. Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin bu şekilde inceleme yapılmaması nedeniyle bozma kararı verdiği 12.02.2018 tarihli kararın ilgili kısmı şu şekildedir: “Mahkemece, her ne kadar taraflar arasında yapılan satış, piramit satış olarak değerlendirilip davanın kabulüne karar verilmiş ise de yapılan satış işleminin piramit satış olarak değerlendirilmesi için öncelikle piramit satışın unsurlarının, şartlarının ve piramit satış sisteminin somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılması ve piramit satışa ilişkin yapılan tespitlerin gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Mahkemece, sadece "piramit satış" nitelendirilmesi yapılmakla yetinilmiş, yapılan satışın hangi nedenlerle piramit satış sistemi olarak değerlendirildiği, sistemin özellikleri açıklığa kavuşturulmamıştır. Hal böyleyken, mahkemece, öncelikle 6502 sayılı Kanununun 80. maddesi uyarınca piramit satışın unsurları, şartları ve sistemin özellikleri dikkate alınarak taraflar arasında yapılan satışının piramit satış olup olmadığına tespitinin yapılması gerekmekte olup bu amaçla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın davalı şirket hakkındaki son denetim raporu da getirtilerek konusunda uzman bilirkişiden taraf, mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli rapor alınıp, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, açıklanan hususlar göz ardı edilerek eksik incelemeyle yazılı şekilde davanın kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.” (Tokat, 2018, **a.g.k.**, 60.; Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 12.02.2018 tarih ve 2016/19696 Esas ve 2018/1558 Karar sayılı kararı (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)) (Aynı yöndeki kararlar: Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 16.04.2018 tarih ve 2016/7635 Esas ve 2018/4569 Karar sayılı kararı.; Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 02.04.2018 tarih ve 2016/21088 Esas ve 2018/4070 Karar sayılı kararı.; Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 02.04.2018 tarih ve 2016/19695 Esas ve 2018/4062 Karar sayılı kararı.; Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 19.03.2018 tarih ve 2016/18383 Esas ve 2018/3213 Karar sayılı kararı; Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 19.02.2018 tarih ve 2016/19855 Esas ve 2018/2099 Karar sayılı kararı. (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi))

³⁰⁴Kamuoyunda “Detay Maxinet” olarak bilinen sistemin işleticisi olan “Detay Maxinet Teknolojileri Sanayi ve Dış Ticaret Anonim Şirketi” unvanlı şirketin yöneticisi olan kişiler hakkında düzenlenen iddianamede de Detay Maxinet’in bir piramit satış sistemi olduğu açıklanmış ve şirket yöneticisi olan kişilerin tacir veya şirket yöneticilerinin işlediği dolandırıcılık suçundan mağdur sayısınca (77 kez) cezalandırılmaları talep edilmiştir. İddianamede özetle; “Şüpheliler (...)’in dolandırıcılık kastıyla bir araya geldikleri ve Detay Maxinet isimli piramit satış sistemini kurdukları, firmanın internet sitesi üzerinden bu sistemin reklamını yapmak, değişik yerlerde seminerler düzenlemek suretiyle, sisteme üye olunduğu ve şirket tarafından verilecek bilgisayarların, şirket çalışanlarına uzaktan erişim yetkisi verilerek, evde internete bağlı vaziyette açık tutulması halinde yüksek gelir elde edebileceğine inandırdıkları müşteriler tarafından gümüş paket bedeli olarak 590,00 USD karşılığı Türk Lirasının şirket hesaplarına yatırılmasını, daha fazla gelir elde etmek isteyen bir kısım müşterilerin, altın paket bedeli farkı adı altında 944,00 USD karşılığı Türk Lirasını daha önceden sisteme üye olanlara ödemelerini sağladıkları, bu şekilde sisteme üye kazandıran her üyeye, üye yaptığı kişiler tarafından ödenen paranın bir kısmını prim, komisyon vs. isimlerle ödemeyi taahhüt ederek tüm üyeleri sisteme yeni üye kazandırmaya teşvik ettikleri, yaptıkları işin yasal olduğunu göstermek için çeşitli firmalarla reklam, Google görünürlüğünün artırılması için SEO hizmet sözleşmeleri düzenledikleri, amaçlarının sisteme mümkün olduğunca fazla sayıda üye kaydı yaparak bu kişiler tarafından ödenecek tutardan daha önceden sisteme üye olanlara dağıtacak miktarın kalan kısmını

akdedilen sözleşme kapsamında, katılımcılara piyasa değeri üzerinden bilgisayarlar satılmaktadır. Detay Maxinet tarafından geliştirilen yazılım programı yüklenen bu farklı lokasyonlardaki bilgisayarlar ile suni tıklamalar gerçekleştirilmektedir. Bu sayede firmaların faaliyet alanındaki muhataplara ulaşabilme olasılıklarının ve bilinirliklerinin diğer firmalara nazaran daha fazla olması sağlanmaktadır. Tüm bu hususlar göz önüne alınarak, dürüst olmayan bir şekilde rakiplerin önüne geçebilmeyi sağlayan bu sistemde

elde etmek olduğu, altın paket satın almak için ödenmesi gereken fark ücreti olan 944,00 USD' nin izini kaybettirmek için, altın paket fark ücretini doğrudan altın paket satın almak isteyenlerden tahsil etmek yerine bu bedelin daha önceden sisteme üye olanlar üzerinden ödenmesini zorunlu kıldıkları, bu şekilde altın paket satın alan üyelerin ödedikleri 944,00 USD'yi şirket kayıtlarına geçirmedi, bu tutarın bir kısmını sisteme üye olanlara dağıttıkları, kalan kısmını sahiplendikleri, bu şekilde menfaat temin ettikleri,

(...) dışındaki diğer şüphelilerin, şüpheliler (...) tarafından kurulan Detay Maxinet sistemine 2017 yılının ilk çeyreğinde üye oldukları, daha sonra kendi referanslarını kullanarak sisteme çok sayıda üye kazandırdıkları ve bu işlemlerden dolayı günlük gelir, prim ve kariyer geliri elde ettikleri, şirket adına üye kazandırmaya yönelik seminer ve toplantılara katıldıkları, 2018 yılı Ocak ve Şubat aylarında şirket tarafından sigorta ettirilerek şirket bünyesine dahil edildikleri, bu şekilde diğer şüphelilerin eylemlerine iştirak ettikleri,

Piramit satış sisteminin, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Piramit Satış Sistemleri başlıklı 80'inci maddesinin "... Piramit satış sisteminin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesi yasaktır. Bakanlık (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı), piramit satış sistemleri ile ilgili gerekli incelemeleri yapmaya ve varsa elektronik sistemin ülkemizde durdurulması dâhil ilgili kamu kurum veya kuruluşlarıyla iş birliği içinde gerekli önlemleri almaya yetkilidir." Şeklinde hükmü uyarınca yasaklanmış olduğu, şüphelilerin yaptıkları işin yasal olduğunu göstermek için çeşitli firmalarla reklam, Google görünürlüğünün artırılması için SEO sözleşmeleri düzenledikleri, yasanın açıkça yasakladığı bir sistemi kurmuş ve bu sisteme üye kayıt etmek için çalışmış olmalarının şüphelilerin dolandırıcılık kastıyla hareket ettiklerini açıkça gösterdiği, (...)

Şüpheliler tarafından kurulan sisteme üye oldukları takdirde yüksek gelir elde edileceğine inanan müşterilerin bir kısmının doğrudan, bir kısmının önceden sisteme üye olmuş diğer kişiler, bir kısmının ise sisteme hiç üye olmamış kişiler üzerinden, suçun işlenmesinde kullanılan 2930509466 Vergi Kayıt Numaralı Detay Maxinet Teknolojileri Sanayi ve Dış Ticaret Anonim Şirketi unvanlı firmanın banka hesaplarına para yatırdıkları, şüphelilerin, bu şekilde eylem birliği içerisinde hareket ederek, müşterilerden menfaat temin etmek suretiyle üzerlerine atılı suçları işledikleri (...) anlaşıldığından; şüphelilerin yargılamasının yapılarak, eylemlerine uyan yukarıda yazılı sevk maddeleri uyarınca, ayrı ayrı ve mağdur sayısınca, (tacir veya şirket yöneticilerinin işlediği dolandırıcılık, TCK m. 158/1-h, (77 kez)) hapis cezası ile cezalandırılmalarına" karar verilmesi talep ve iddia olunmuştur." (Gökçen ve Yaşar, 2020, a.g.k., 354-356.)

TTK m. 55/1-a-2³⁰⁵ ve TTK m. 62³⁰⁶ gereğince haksız rekabet suçunun oluştuğu bu görüş kapsamında ifade edilmiştir.³⁰⁷

³⁰⁵Dürüstlük kuralına aykırı davranışlar ve ticari uygulamaların açıklandığı TTK'nın 55. Maddesinin 1. Fıkrasının a-2 alt bendine göre "(a) Dürüstlük kuralına aykırı reklamlar ve satış yöntemleri ile diğer hukuka aykırı davranışlar ve özellikle; (...) 2. Kendisi, ticari işletmesi, işletme işaretleri, malları, iş ürünleri, faaliyetleri, fiyatları, stokları, satış kampanyalarının biçimi ve iş ilişkileri hakkında gerçek dışı veya yanıltıcı açıklamalarda bulunmak veya aynı yollarla üçüncü kişiyi rekabette öne geçirmek," haksız rekabet halidir.

³⁰⁶Bu düzenleme şu şekildedir; "(1) a) 55 inci maddede yazılı haksız rekabet fiillerinden birini kasten işleyenler, b) Kendi icap ve tekliflerinin rakiplerinkine tercih edilmesi için kişisel durumu, ürünleri, iş ürünleri, ticari faaliyeti ve işleri hakkında kasten yanlış veya yanıltıcı bilgi verenler, c) Çalışanları, vekilleri veya diğer yardımcı kimseleri, çalıştırmanın veya müvekkillerinin üretim veya ticaret sırlarını ele geçirmelerini sağlamak için aldatanlar, d) Çalıştıranlar veya müvekkillerden, işçilerinin veya çalışanlarının ya da vekillerinin, işlerini gördükleri sırada cezayı gerektiren bir haksız rekabet fiilini işlediklerini öğrenip de bu fiili önlemeyenler veya gerçeğe aykırı beyanları düzeltmeyenler, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, 56 ncı madde gereğince hukuk davasını açma hakkını haiz bulunanlardan birinin şikâyeti üzerine, her bir bent kapsamına giren fiiller dolayısıyla iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılırlar."

³⁰⁷Gökçen ve Yaşar, 2020, **a.g.k.**, 364- 366.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca, insanlar çalışmadan para kazanabilmenin yollarını arayıp durmuştur. Kolay yoldan, kısa zamanda yüksek getiri elde etmeye dair ümitler verilmesi nedeniyle türlü yollara, sistemlere başvurmuşlardır. Son zamanlarda para ya da malvarlığı kazanılacağına dair vaatler verilerek insanların gelecek hayallerinin istismar edildiği hem ülkemizde hem dünyada sık sık farklı isimlerle ortaya çıkan, milyarlarca liralık vurgunların yapıldığına ve on binlerce insanın mağdur edildiğine ilişkin haberlere konu olan piramit satış sistemleri de başvurulan yollardan biridir. Para ya da malvarlığı kazandığına yönelik tecrübesini aktaran bir arkadaş ya da akraba tavsiyesiyle, teknolojinin sağladığı kolaylıkla ortaya çıkan türlü yollarla sistemin vaatlerine kanan çoğu insan sisteme katılır. Ancak bu sistemler vaatleri gerçekleştirememekte ve sisteme katılan on binlerce insanı mağdur etmektedir. Bu nedenle zayıf konumda olan tüketiciyi ve kamu düzenini korumak için Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 80. maddesi kapsamında bu sistemler yasaklanmıştır.

Uygulamada sık sık karşımıza çıkan piramit satış sistemleri ile ilgili doktrinde sınırlı sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde görülmüştür ki piramit satış sistemleri doktrinde çok farklı isimlerle ifade edilmektedir. Doktrinde terim birliğinin bulunmaması karışıklığa neden olmaktadır. Terim birliğini sağlamak adına çalışmamızda kanunumuzdaki tanıma ve karşılaştırmalı hukuktaki kullanıma paralel olarak “piramit satış sistemi” ifadesini kullanmayı tercih ettik. Bununla birlikte bazı yasal olmayan sistemler, kanaatimizce piramit satış sistemi ile aralarında farklar mevcut olmasına rağmen, piramit satış sistemlerini ifade etmek için doktrinde ve uygulamada sıklıkla kullanılmaktadır. Bu sistemler; kartopu sözleşmesi/sistemi, zincirleme/zincir mektup sistemi ve ponzi sistemidir.

Fransa’da bulunan küçük ticari müesseselerin mallarını satabilmek amacıyla buldukları bir yöntem olan kartopu sözleşmesi/sisteminin, piramit satış sisteminin unsurlarını barındırdığını görmekteyiz. Lakin kartopu sisteminde kişilere çorap, saat, dolmakalem gibi ürünleri daha ucuz fiyatla alacakları vaat edilirken, günümüz piramit satış sistemlerinde kısa yoldan çok zengin olunacağı gibi vaatler verilmektedir. Kartopu sisteminde kişi aldığı kuponları belli sayıda kişiye sattığında, ikinci grup adayların aynı kuponlardan alması koşuluyla saat, dolmakalem gibi bir ürünü daha ucuza alır. Günümüzdeki piramit satış sistemlerinde ise katılımcının sisteme dahil ettiği kişi sayısı

arttıkça kazancı da artmaktadır. Anlaşılacağı üzere, kartopu sisteminin günümüz koşullarına uygun olarak daha gelişmiş hali olan piramit satış sistemlerini kartopu sistemi olarak adlandırmanın uygun olmadığını düşünmekteyiz.

Bir kişinin gönderdiği mektubun ya da mesajın, alıcısı tarafından kopyalarının yapılarak olabildiğince fazla kişiye gönderilmesini amaçlayan sistem olan zincirleme/zincir mektup sisteminde kısa yoldan zengin olmaya dair mesajlar iletilmektedir. Lakin kanaatimizce bu şekilde piramit satış sistemini kurmak için aracı olarak kullanılsa da bu iki sistem birebir aynı değildir. Bu nedenle piramit satış sistemini ifade edebilmek için zincirleme/zincir mektup sistemi ifadelerini çalışmamızda kullanmadık.

Yasal olmayan ve piramit satış sistemi ile uygulamada ve doktrinde karıştırılan ponzi sistemi, aralarında birçok ortak özellik olmasına rağmen piramit satış sisteminden birçok noktada ayrılmaktadır. Örneğin; hayali bir yatırımın mevcut olması, katılımcılardan gerçeğe aykırı bir şekilde iş kurulacağı ya da yatırım yapılacağı vaadiyle faiz, kâr vb. şekilde adlandırılan geri ödemeler karşılığında para toplanması, katılımcının mevzubahis gelirinün esas kaynağını bilmemesi, ödeme alabilmesi için sisteme yeni katılımcı dahil etmesinin şart olmaması gibi birçok özelliğine bakıldığında bu sistemlerin piramit satış sistemlerinin şartlarını taşımadığı kanaatimizce anlaşılmıştır. Özellikle TKHK m. 80/1’de belirtilen ve birlikte bulunduğu sistemi piramit satış sistemi olarak nitelendirebildiğimiz unsurlardan biri olan “kazanma ümidi verilen para ya da malvarlığını katılımcının sisteme yeni üye kazandırmasına bağlı kılma” unsuru ponzi sisteminde bulunmamaktadır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, bu iki sistemin birbiri yerine kullanılamayacağını ve farklı sistemler olduğunu düşünmekteyiz. Bu iki sistemin aralarındaki farkların netleştirilmemesi ve ponzi sistemine ilişkin herhangi açık bir düzenlemenin bulunmaması doktrinde ve yargı kararlarında karışıklığa neden olmaktadır. Piramit satış sistemi mi yoksa ponzi sistemi mi olduğuna ilişkin tartışmalar doğuran Çiftlikbank gibi birçok karar ve olay ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmaları sonlandırmak, piramit satış sisteminin düzenlendiği TKHK m.80’deki unsurların tamamını bünyesinde barındırmadığı için ponzi sisteminin bu maddenin kapsamı dışında görülmesini engellemek ve sık sık ortaya çıkan ponzi sistemlerinden tüketiciyi daha iyi koruyabilmek

için ponzi sistemini de kapsayacak şekilde bir kanuni düzenlemenin yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.³⁰⁸

Piramit satış sistemleri yasal olmayan sistemlerle karıştırıldığı gibi yasal olan sistemlerle de uygulamada ve doktrinde karıştırılmaktadır. Bu sistemler; doğrudan satışın geliştirilmiş bir türü olan çok katlı pazarlama sistemi ve son dönemlerde adından sıkça söz edilen kripto para sistemidir.

Çok katlı pazarlama sistemleri, piramit satış sistemleri ile aralarında yapısal benzerlik bulunması nedeniyle sıklıkla karıştırılmaktadır. Doğrudan satışlara ilişkin temel esasların belirtildiği İYDKSY' deki düzenlemeler ve TKHK m. 80 ile bu iki sistemin arasındaki farklar açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Lakin piramit satış sistemlerinin kurucuları, yasal düzenlemeleri dolanmak ve insanların güvenini kazanarak sisteme katılmalarını sağlamak gayesiyle kendilerini çok katlı pazarlama sistemlerine benzetmeye çalışmaktadır. Bu iki sistemin arasındaki çizgiyi belirginleştirmek amacıyla TKHK ve İYDKSY' indeki düzenlemelerin revize edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

TKHK m.80'deki düzenlemenin ürün bazlı ve ürün bazlı olmayan piramit satış sistemlerinin tamamını kapsayacak şekilde düzenlenmesi bu sistemlerin yasal olan ürün satışı temelli çok katlı pazarlama sistemlerinden ayrılmasını kolaylaştıracaktır.

Ayrıca İYDKSY m. 25'deki "ağırlıklı olarak" gibi tespiti kolay olmayan belirsiz ifadeler yerine daha belirgin ölçütlerin kullanılması gerektiği kanaatindeyiz. Zira bu yasal olan çok katlı pazarlama sistemi ile piramit satış sistemi arasındaki çizginin belirginleştirilmesi; yasal düzenlemeleri dolanmak amacıyla kendini çok katlı pazarlama sistemine yaklaştırmaya çalışan piramit satış sistemlerini tespit etmek, çok katlı

³⁰⁸2018 yılında Çiftlikbank olayından sonra Gümrük ve Ticaret Bakanı Bülent Tüfenkci 'nin piramit satış sisteminin tanımını netleştirmeye yönelik açıklaması bu noktada görüşümüzü destekler niteliktedir. Şöyle ki haberlere yansıyan "Piramit satışın tanımını netleştirmek lazım. Suistimalleri önlemek için idari para cezalarını artırmak lazım. Bununla ilgili değişikliği torba yasaya koyduk, Başbakanlığa arz edip Meclis'in gündemine getireceğiz. Piramit satış, Türkiye'de nedir? Şu anda dört şartın bir araya gelmesiyle piramit satış nitelendiriliyor. Şimdi dört şartın birlikte değil belki iki şartın birlikte gerçekleşmesiyle piramit satış kapsamında değerlendirip daha kapsamlı hale getiriyoruz." açıklaması sonrası kanuni bir düzenleme gerçekleştirilmemiştir. Ancak bu düzenlemenin gerçekleştirilmesi ile ponzi sistemi ve piramit satış sistemi arasında farklılık oluşturan, ponzi sisteminin maddenin kapsamı dışında kalmasına neden olan unsurların çıkarılarak iki sistemi de kapsayan bir düzenlemenin yapılması kanaatimizce tüketicinin daha iyi korunmasını sağlayacaktır. (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bakanlik-harekete-gectidolandirici-tosuncuklar-icin-yeni-duzenleme-444618.html> (Erişim Tarihi: 09.05.2023); <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ciftlik-bank-yasasi-40794903> (Erişim Tarihi: 09.05.2023))

pazarlama sistemlerinin piramit satış sistemlerine kaymasını engellemek ve yasal olan bir sisteme katılmak isteyen kişilerin yasal olan ve olmayan arasındaki farkları tespit edebilmesini kolaylaştırıp mağdur olmalarını engellemek, yasal olan çok katlı pazarlama sistemlerine olan tepkileri önlemek için önem arz etmektedir. Tüm bu nedenlerle çalışmamızda bu iki sistem arasındaki çizgiyi belirginleştirmeye çalıştık.

Piramit satış sistemlerinin kurulması, yayılması ve tavsiye edilmesi TKHK m.80/2 hükmü gereğince yasaklanmıştır. Bu yasağa ilişkin yaptırımlar; özel hukuk, idari ve cezai yaptırımlar olarak üçe ayrılmaktadır. Çalışmamızın ana konusu piramit satış sistemlerine ilişkin cezai yaptırımlar olduğu için özel hukuk ve idari yaptırımları ana hatlarıyla çalışmamızda inceledik.

Kanunun hem amacından hem anlamından yola çıkıldığında bu sistemin kurulmasını ve yayılmasını sağlayan hukuki işlemlerin kesin hükümsüzlük özel hukuk yaptırımı ile karşı karşıya kalacağı sonucuna varılmaktadır. Bu sisteme girişi sağlayan piramit satış sözleşmelerinin kanunun emredici hükmüne aykırılık nedeniyle kesin hükümsüz olduğunun belirtilmesinin yanı sıra kamu düzenine veya ahlaka aykırılık nedeniyle kesin hükümsüz olduğu da belirtilmektedir. Bununla birlikte bu sistemin dürüstlük kuralına aykırı olduğu da ifade edilmektedir. Kesin hükümsüzlük sebebiyle teslim ve tescil gibi tasarruf işlemleri de hükümsüz olur. Bu nedenle katılımcı ifa ettiği edimleri geri talep edebilir.

TKHK’ da piramit satış sistemlerine uygulanacak olan idari yaptırımlara ilişkin herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle piramit satış sistemlerini haksız ticari uygulama olarak ele alan görüş uygulanacak olan idari yaptırımın TKHK m. 77/13’ de düzenlenen haksız ticari uygulamada bulunan kişilere uygulanan idari para cezası olduğunu belirtmektedir. Diğer bir görüş ise genel bir düzenleme yapan TKHK m. 77/18’nin uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Kanaatimizce uygulanacak olan idari yaptırımı kanun koyucunun bir düzenleme ile Kanuna eklemesi belirsizliği ortadan kaldırmayı sağlayacaktır.³⁰⁹

Piramit satış sisteminin cezalandırılması gerektiğine ilişkin karar veren kanun koyucu tarafından TKHK m. 77/17 ile piramit satış sistemleri yaptırıma tabi tutulmuştur.

³⁰⁹ Gümrük ve Ticaret Bakanı Bülent Tüfenkci haberlere yansıyan yukarıda belirttiğimiz açıklamasında, “Suistimalleri önlemek için idari para cezalarını artırmak lazım.” demiştir.

Bu hükümde piramit satış sistemlerine ilişkin getirilen yasağa aykırı davranan kişiler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. Lakin bu kişilere TCK'nın hangi hükmü uygulanacaktır? Bu sistemlere ilişkin özel bir suç tipinin düzenlenmemiş olması ve sadece bu düzenleme ile Türk Ceza Kanunu'na genel bir gönderme yapılması nedeniyle doktrinde piramit satış sistemlerinin hangi suç kapsamında cezalandırılacağı tartışmalıdır. Bu nedenle çalışmamız esas olarak "Piramit satış sistemleri hangi suç kapsamında cezalandırılmalıdır?", bir başka deyişle "Piramit satış sistemlerinin Türk Ceza Hukukundaki yeri neresidir?", sorusuna geçerli bir yanıt aramıştır.

Doktrinde bu sistemlere dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık, kumar gibi suç tiplerinin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşler olduğu kadar, bu sistemler için ayrı bir suç yaratılması gerektiğine ilişkin görüşler de mevcuttur.

Piramit satış sistemlerine katılan kişilerin sistemin o anki durumu hakkında bilgi sahibi olmadıkları halde sisteme katılarak yüksek bir riziko altına girmesi nedeniyle bu sistemler kumara benzetilmektedir. Piramit satış sistemi kumar niteliğinde kabul edilirse, uygulanacak cezai yaptırım ve idari yaptırım, TKHK m. 80 ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığına verilen elektronik sistemin durdurulmasına dair yetki noktalarında farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Fakat doktrindeki baskın görüş iki suç tipi arasında üç farklılık bulmaktadır: Kazancın kişinin yeteneği ve gayretine mi yoksa tesadüfe mi bağlı olduğu, kumarı ya da piramit satış sistemini düzenleyenin kaybetme ihtimalinin mevcut olup olmaması, kaybın kesin olup olmadığı. Tüm bu sebepler ve Yargıtay kararları gözden geçirildiğinde, piramit satış sisteminin kumar niteliğinde olduğu kanaatimizce söylenemez.

Yargıtay ve doktrindeki görüşlerin çoğu, yıllardır bu sistemler için öngörülen yasağa uymayan kişiler hakkında dolandırıcılığa ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, piramit satış sistemlerine ilişkin detaylı inceleme yaptığı Titan Saadet Zinciri olayına ilişkin verdiği kararda, dolandırıcılık suçunun unsurlarının, özellikle de doktrinde temel sorun olarak tartışılan hileli hareketlerin, piramit satış sistemlerinde var olduğuna yönelik karar vermiştir.

Kanaatimizce Yargıtay'ın piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılmasına ilişkin görüşü, mevcut hukuki düzenlemeler göz önüne

alındığında şartlara en uygun olan çözümdür. Lakin dolandırıcılık suçunun piramit satış sistemlerinin kendine has özelliklerinden doğan sorunlara yeterli çözümler getiremediği de açıktır. Başta hile unsuru olmak üzere dolandırıcılık suçunun tipikliği, sisteme sonradan katılıp yeni kişileri sisteme dahil eden kişilerin cezai sorumluluğu, bu sistemin mağduru olabilmek için herhangi bir özelliğin aranıp aranmayacağı, içtima, elektronik sistemin durdurulması noktalarında dolandırıcılık suçunun yeterli çözümler getiremediği, cezalandırma açısından ortaya boşluklar çıkardığı, doktrinsel tartışmalara ve belirsizliklere neden olduğu kanaatimizce açıktır. Güncel olayları, geçmişten günümüze bu hususta verilen Yargıtay kararlarını, doktrindeki görüşleri incelediğimizde, piramit satış sistemlerinin dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılması yerine tüm bu sorunlara ve belirsizliklere çözümler getirecek ayrı bir düzenlemenin TCK'ya eklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, Avusturya ve İngiltere gibi birçok ülkenin ceza hukuku sistemlerinin piramit satış sistemlerinin kendine özgü koşullarını göz önüne alarak kanunlarını güncellediği görülmektedir. Keza Alman Hukuku da bu konu ile ilgili olarak ayrı bir suç tipi yaratmıştır; zira dolandırıcılık suçunun o ülke hukukunda da işlevsiz olduğu kabul edilmiştir. Ne var ki Alman Hukuku/Alman Kanun koyucusu takdirini özel suç tipini UWG' de düzenlemekten yana kullanmıştır. Bu Kanun, Türk Hukukundaki TTK m. 54 vd.' nı ayrı bir kanun olarak ele alır. Bu sebeple çalışmamızda piramit satış sistemlerini haksız rekabete ilişkin cezai normlar altında da inceledik.

KAYNAKÇA

Agcadağ Çelik, İ. (2018). *Tarihsel Süreçte Çalışma Hayatı Ve Esnekliğin Getirdiği Yeni Bir Çalışma Modeli Olarak Ağ Pazarlama (Network Marketing)*. (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Akbulak, Y. (2018). Ponzi dolandırıcılığı. *Banka Ve Finans Hukuku Dergisi*, 7 (25), 153-184.

Akcan, M. M. (2018). Kripto- Paraların Finans Piyasalarına Etkileri. V. Alptekin, İ. Metin, A. T. Akcan (Editörler), *Kripto Para Ekonomisi* içinde (s. 97-114). Konya: Eğitim Yayınevi.

Aksoy Retornaz, E. E. (2020). Ceza hukuku perspektifinden blokzincir. E.E. Aksoy Retornaz, O.G. Güçlütürk (Editörler), *Gelişen teknolojiler ve hukuk I Blokzincir* içinde (s. 291-315). İstanbul: On iki levha yayıncılık.

Argan, M. (1997). *Çok katlı pazarlama ve Türkiye’de bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atalan, M. (2022). *Dolandırıcılık, Sahtecilik Ve Güveni Kötüye Kullanma Suçları Şerhi*. (4. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

Ayan, M. (2016). *Eşya Hukuku I – Zilyetlik ve Tapu Sicili*. (13. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Aydın, M. (2014). Piramit satış sistemlerinin ceza hukuku açısından değerlendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 9 (100), 461-466.

Aydoğdu, M. (2013). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un getirdiği yeniliklere genel bakış, sözleşmeye aykırılık, ayıplı ifa kavramlarına getirdiği farklı yaklaşım ve bu konudaki önerilerimiz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 1-62.

Aydoğdu, M. (2015). *Tüketici Hukuku Dersleri*. (1. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

Aydoğdu, M. ve Kahveci, N. (2021). *Tüketici Hukuku*. (1.Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

- Azman, F. (2018). Kripto Para. V. Alptekin, İ. Metin, A. T. Akcan (Editörler), *Kripto Para Ekonomisi* içinde (s.59-74). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bakıcı, S. (2008). *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri- 1*. (1. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Başbüyük, İ. (2019). *Dolandırıcılık Suçunda Hile Unsuru*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilen, M. (2012). *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burcuoğlu, H. (2018). Taşınır mülkiyetinin devrinde sebebe bağlılık ve soyutluk kavramları ve bu kavramlar kapsamında sebepsiz zenginleşme. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 57-82.
- Buyrukçu, Ö. (2019). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında piramit satış sistemleri. S. Sert Sütçü (Ed.), *6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun hükümlerine göre tüketici hukuku uygulamalarında tüketicinin korunması* içinde (s. 29-50). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çabri, S. (2016). *6502 Sayılı Kanun'a Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. (1.Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çakmak, A.Ç. (2011). *Doğrudan Satış Ve Şebeke Yoluyla Pazarlama Sistemi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Demirel, H. (1956). Kar topu satışı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 11 (2), 142-151.
- Dönmezer, S. (1981). *Ceza Hukuku Özel Kısım Kişilere Ve Mala Karşı Cürümler*. (11. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Durmuş, A. (2015). Doğrudan satış yöntemlerinden çok katlı pazarlama (Network marketing) ve fihhi değerlendirmesi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (33), 205-228.
- Dursun, H. (2016). *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekici Şahin, M. (2019). *Dolandırıcılık Suçu*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Erbek, Ö. (2013). Taşınır Mülkiyetinin Devrinde Sebebe Bağlılık (İllilik) – Soyutluk (Mücerretlik) Meselesi. *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, 8 (Özel), 0-986.
- Erdoğan, O. (2019). *Dolandırıcılık suçunda hile unsuru*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, F. (2018). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. (6. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Genç, F.U, Yurtlu, F., Kurt Kılıç, E., Kılıç B. (2022). *Ceza Genel Hukuku*. İ. Özgenç ve İ. Üzülmaz (Editörler). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gökçen, A. ve Yaşar, Y. (2020). İki örnek olay bağlamında şirketler vasıta kılınarak işlenen suçlar. İ. Özgenç, C. Şahin ve F. Turhan (Editörler), 5. *Türk- Kore ceza hukuku günleri- karşı. hukukta ekonomik suçlar uluslararası sempozyumu* içinde (s. 343-367). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürağaç, N. (2006). *Doğrudan Pazarlama Yönelimlerinden Çok Katlı Pazarlama*. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hacıhasanoğlu, T. ve Dalkılıç, E. (2021). Hile ve insan. T. Hacıhasanoğlu, T. Aslan, E. Dalkılıç (Editörler), *hile- işletme bilimi perspektifinden genel bir bakış* içinde (s.3-25). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Hafizoğulları, Z. ve Güngör, D. (2007). Türk ceza hukukunda suçların tasnifi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (69), 21-50.
- Hafizoğulları, Z. ve Özen, M. (2017). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*. (6. Baskı). Ankara: Usa Yayıncılık.
- Hakeri, H. (2001). Zincirleme-pramitsel oyunlar düzenleme suçu. *Yargıtay Dergisi*, 27(1-2), s. 137-172.
- İşık, P. (2001). *Çok Katlı Pazarlama sistemi ve uygulamaları: Türkiye Avon firması örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşler, B., Takaoğlu M. ve Küçükali, U.F. (2019). Blokzinciri ve kripto paraların insanlığa etkileri. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 3 (2), 71-83.

Kangal, Z.T. vd., (2018). *Özel Ceza Hukuku Cilt IV Malvarlığına Karşı Suçlar TCK m. 141-169*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş.

Kara, İ. (2021). *Tüketici Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Karaaslan, R. (2023). *Die strafbarkeit der progressiven kundenwerbung*. (1. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

Kaya, M.İ. ve Tatlı, B. (2022). *Ticaret Hukuku-I*. (4.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kesebir, M. ve Küsbeci, B. (2022). Uluslararası piyasalarda kripto paranın güvenlik açıkları ve buna karşı önlemler. H. Çalışkan Terzioğlu ve M.F. Buğan (Editörler), *Kripto para ve uluslararası piyasalar* içinde (s. 95-112). Ankara: Orion Akademi.

Keskin Kızıroğlu, S. (2013). Türk Ceza Hukukunda Çocuk Düşürtme, Düşürme ve Kısırlaştırma Suçları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 165 – 190.

Kızıldağ, H. (2020). WhatsApp'ta yayılan Covid-19 mesajları zincir mektupların yeni ve farklı bir biçimi olabilir mi?. *Turkish Studies*, 15 (4), 667-678.

Kindleberger, C.P. and Aliber, R.Z. (2013). *Finansal Krizler Tarihi* (Çev: Ü, Şensoy). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2022). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (15. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. (7. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

Korkmaz, F. (2022). *Dolandırıcılık Suçu*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Maviş, V. (2015). Dolandırıcılık suçunun hile unsuruna ilişkin sorunlar. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 1, 597-626.

Oğuzman, M.K. ve Barlas, N. (2015). *Medeni Hukuk*. (21.Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Oğuzman, M.K. ve Öz, M.T. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II*. (11. Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö. ve Oktay- Özdemir, S. (2018). *Eşya Hukuku Kısaltılmış Ders Kitabı*. (1. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.

- Özen, M. (2020). *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler- I*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Özgenç, İ. (2002). *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B. ve Erdem, M.R. (2005). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Ve Özel Hükümler Kişilere Ve Mala Karşı Suçlar*. (4.Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, E. (2017). Network marketing (Ağ pazarlama) sisteminin Türk vergi sistemi karşısındaki durumu. *Vergi Raporu*, 0 (211), 69-77.
- Öztürkkal, B. (2011). *Finans, Hayat, Vesaire*. (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Paşalı Taşoğlu, N. (2018). *Çok Katlı Pazarlama*. (2.Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Pınar, İ. (2010). *Doğrudan Pazarlama*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Poyraz, E. (2016). *Ticaret Hukuku*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Raube, R. (1995). *Strafrechtliche Probleme der progressiven Kundenvverbund unter besonderer Berücksichtigung von Kettenbriefen*. Almanya: Pfaffenvveiler'dan aktaran H.
- Hakeri (2001). Zincirleme-pramitsel oyunlar düzenleme suçu. *Yargıtay Dergisi*, 27(1-2), s.142.
- Sancak, E. (2016). *Bireysel Finans*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Sarıgül, H. (2019). *A'dan Z'ye Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Der Yayınları.
- Savaş, A. (2016). *Network Marketing Sözleşmesi*. (1.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Selçuk, S. (1986). *Dolandırıcılık Cürmünün Kimi Suçlardan Ayrımı Ve Çeklerle İlgili Suçlar*. (1. Basım). Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Sert Sütçü, S. (2016). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80 hükmüne göre piramit satışlar. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (3), 2505-2519.
- Şahin Mccarthy, O. (2022). İşyeri dışında kurulan sözleşmeler. O. Şahin Mccarthy ve M. Dinç (Editörler), *Tüketici hukuku davaları içinde* (s.551-568). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Şare, E. (2022). Dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılan hile. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(2), 669-721.
- Tahan, Ö. (2021). Kripto paraların Türk ve Alman ceza hukuku düzenlemeleri yönünden değerlendirilmesi, *Suç Ve Ceza*, 14(1), 99-159.
- Taneri, G. ve Kamışlı, G. (2021). *Dolandırıcılık- sahtecilik- güveni kötüye kullanma suçları*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tarakçıoğlu, Z.E. (2021). Kripto varlıklar ve ceza hukuku sorumluluğu. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 295-352.
- Tarhan Mengi, B. ve Yılmaz Türkmen, S. (2013). Yatırım hileleri, *Öneri Dergisi*, 10(39), 31-39.
- Tek, Ö.B. (1997). *Pazarlama İlkeleri*. (7. Baskı). İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık.
- Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, R.M. (2022). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. (20. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tokat, H. (2018). 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine göre piramit satış sistemleri. *Terazi Hukuk Dergisi*, 13 (146), 54-68.
- Türkmen, A. ve Aydoğdu, B. (2016). Madde 80/ Türkmen ve B. Aydoğdu Şerhi. H. Tokbaş ve Ö. Tüzüner (Editörler), *Milli Şerh 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi* içinde (s. 1245-1268). İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Wessels, J. and Hillenkamp, T. (2009). Avusturya Ceza Kanunu'nda başkasının malvarlığına karşı suçlar. Y. Ünver (Ed.), *Malvarlığına karşı suçlar ve ekonomik suçluluk* içinde (s. 217-241). (Çev: G. A. Aygörmez). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yaslıdağ, B. (2022). *Kripto Paralar*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yavuz, Y. (2016). Ticarete merak edilenler, *Gümrük Ve Ticaret Dergisi*, (7), 124-125.
- Yıldız, A.K. (2007). *5237 sayılı türk ceza kanunu seminer notları*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Yılmaz, A. (2015). Fikir satma temeline dayanan dolandırıcılıklar (ponzi dolandırıcılığı), *Jandarma Dergisi*, (143), 42-47.

Yurtseven, S.N. (2022). Kripto para ile dolandırıcılık suçu. M. Karğın, S. E. Özcan ve D. Bakırtaş (Editörler), *Geçmişten günümüze para, bankacılık ve finans tartışmaları* içinde (s.324-340). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Zafer, H. (2013). *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75*. (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım.

Zevkliler, A. ve Özel, Ç. (2016). *Tüketicinin Korunması Hukuku*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YCGK. 24.11.1998, E.1998/280, K.1998/359.

AYM. 7.7.2011, E. 2010/69, K. 2011/116.

Y.13. CD., 26.10.2011, E. 2011/16170, K. 2011/3880.

Y.6. CD, 04.11.1971, E. 6032, K. 5940.

Y.6. CD, 17.6.1980, E. 4569, K. 4644.

Y. 15. CD, 03.06.2020, E. 2018/5932, K. 2020/4510.

Y. 23. CD, 02.07.2015, E. 2015/678, K. 2015/3193.

Y. 11. CD, 23/10/2003, E. 2002/9613, K. 2003/7268.

Y. 11. CD, 12.11.2003, E. 2002/9927, K. 2003/ 8074.

YCGK, 29.05.2018, E. 2014/605, K. 2018/243.

Y. 15. CD, 11.05.2015, E. 2015/ 8118, K. 2015/25234.

Y. 15. CD. 28.01.2021, E. 2017/24976, K. 2021/ 833.

Y. 13. H. D. 12.02.2018 T., 2016/19696 E., 2018/1558 K.

Y. 13. H. D. 16.04.2018 T., 2016/7635 E., 2018/4569 K.

Y. 13. H. D. 02.04.2018 T., 2016/21088 E., 2018/4070 K.

Y.13. H. D. 02.04.2018 T., 2016/19695 E., 2018/4062 K.

Y. 13. H. D. 19.03.2018 T., 2016/18383 E., 2018/3213 K.

Y.13. H. D. 19.02.2018 T., 2016/19855 E., 2018/2099 K.

https://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/anhang.html (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

https://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/16.html (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

https://de.wikipedia.org/wiki/Schneeballsystem#Geschichtliche_und_rechtliche_Aspekte (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

<https://law.ch/lawinfo/schneeballsystem-pyramidensystem-ponzi-modell/rechtliches> (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/223_223_223/de#a3 (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Piramit_sistemi (Erişim Tarihi: 04.01.2023)

<http://www.marbleport.com/guncelhaberler/2652/sanayi-ve-ticaret-bakanligindansaadet-zinciri-uyarisi> (Erişim Tarihi: 04.12.2022)

<https://ticaret.gov.tr/haberler/yazici-tasari-yasalastiginda-tuketici-daha-bilincli-olacak> (Erişim Tarihi: 04.12.2022)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sirano=131054 (Erişim Tarihi: 04.12.2022)

<https://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/konuk-yazarlar/bitcoin-dolandiriciligi-cloud-mining-ponzi-siteler.html> (Erişim Tarihi: 06.12.2022).

<https://ticaret.gov.tr/data/5d43e87b13b876433065530b/e6cc584020982965ddb7ff9daa39edd1.pdf> (Erişim Tarihi: 08.05.2023).

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ugur-gurses/hamaseti-milli-tezgahi-evrensel-40785026> (Erişim Tarihi: 07.12.2022).

<https://www.investor.gov/protect-your-investments/fraud/types-fraud/pyramid-schemes> (Erişim Tarihi: 07.12.2022).

<https://www.investor.gov/protect-your-investments/fraud/types-fraud/ponzi-scheme> (Erişim Tarihi: 07.12.2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Mektup_zinciri (Erişim Tarihi: 09.12.2022)

<https://consumer.ftc.gov/consumer-alerts/2020/05/game-chain-letter-scam> (Erişim Tarihi: 09.12.2022)

<https://tuketici.ticaret.gov.tr/yayinlar/tuketici-bilgi-rehberi/piramit-satis-sistemleri-hakkinda-bilgilendirme> (Erişim Tarihi: 14.12.2022)

<https://lawtudent.com/makale/saadet-zincirlerinin-yeni-modelini-ayrintilariyla-inceledik/> (Erişim Tarihi: 19.12.2022)

<https://dsd.org.tr/sikca-sorulan-sorular/> (Erişim Tarihi: 23.12.2022)

<https://dsd.org.tr/piramit-yapilari-anlama-kilavuzu/> (Erişim Tarihi: 23.12.2022)

<https://wfdsa.org/are-earnings-claims-too-good-to-be-true/> (Erişim Tarihi: 25.12.2022)

<https://www.posta.com.tr/ekonomi/kripto-paralar-ponzi-sisteminin-parcasi-mi-istedusun-ardindaki-gercek-2585758> (Erişim Tarihi: 26.03.2023)

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ekonomi-bakani-zeybekci-yerli-kripto-para-uretimi-dogru-degil/1059382> (Erişim Tarihi: 26.03.2023)

<https://coinsutra.com/bitcoin-ponzi-scheme/> (Erişim Tarihi: 27.03.2023)

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56892014> (Erişim Tarihi: 28.03.2023)

https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferanssunumlari/1156/TBB_blockchain_kriptopara_EGM_sunum_yayin.pdf (Erişim Tarihi: 28.03.2023)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 31.01.2023)

<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/quest-net-20-milyon-vurup-kacti-14871604> (Erişim Tarihi: 02.02.2023)

<https://www.dunya.com/gundem/questnet039e-039nitelikli-dolandiricilik039-sucu-haberi-115296> (Erişim Tarihi: 02.02.2023).

<https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.02.2023)

<https://ticaret.gov.tr/duyurular/ciftlik-bank-hakkinda-duyuru> (Erişim Tarihi: 21.02.2023)

https://www.academia.edu/41519542/%C3%87%C4%B0FTL%C4%B0K_BANK_DOLANDIRICILI%C4%9EI_ve_%C4%B0LET%C4%B0%C5%9E%C4%B0MSEL_BOYUTU (Erişim Tarihi: 24.02.2023)

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/eger-bu-19-sirkete-para-yatirdiysaniz-438934.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2023)

<http://www.vergisorunlari.com.tr/yazi/erhan-selim/ciftlik-bank-bir-basari-oykusu/209>
(Erişim Tarihi: 02.03.2023)

https://www.ntv.com.tr/ekonomi/ciftlik-bank-sorusturmasi-1-milyarin-uzerinde-para-toplanmis,A5wumu3aEEuEBqgY2UXb5g?_ref=infinite (Erişim tarihi: 04.03.2023).

<https://ticaret.gov.tr/duyurular/detay-maxinet-denetim-sonucuna-iliskin-basin-duyurusu>
(Erişim Tarihi: 07.04.2023).

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bakanlik-harekete-gectidoladirici-tosuncuklar-icin-yeni-duzenleme-444618.html> (Erişim Tarihi: 09.05.2023)

<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ciftlik-bank-yasasi-40794903> (Erişim Tarihi: 09.05.2023)